

Република Србија
МИНИСТАРСТВО ЗДРАВЉА

Институт за јавно здравље Србије
„Др Милан Јовановић Батут”

Европско истраживање о употреби алкохола и других дрога међу младима у Србији 2008.

ESPAD

The European School Survey Project on Alcohol
and Other Drugs

European Monitoring Centre
for Drugs and Drug Addiction

Европско истраживање о употреби алкохола и других дрога међу младима у Србији 2008.

Извештај за Републику Србију

Приликом коришћења података из ове публикације обавезно навести извор: Министарство
здравља Републике Србије и Институт за јавно здравље Србије „Др Милан Јовановић Батут”.

Београд, 2009.

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

616-056.8-053.6(497.11) „2008”
613.81/. 84-053.6(497.11) „2008”

**ЕВРОПСКО истраживање о употреби алкохола
и других дрога међу младима у Србији 2008 :**

извештај за Републику Србију / [пројекат реализовали Министарство здравља Републике Србије и Институт за јавно здравље Србије „Др Милан Јовановић Батут“ у сарадњи са ЕСПАД (European School Project on Alcohol and Other Drugs) ... [et al.] ; [главни и одговорни уредник Тања Кнежевић ; превод на енглески језик Ана Бјелић] . - Београд : Министарство здравља републике Србије : Институт за јавно здравље Србије „Др Милан Јовановић Батут“, 2009 (Панчево : Радионица и Београд : Донат Граф). - 87, 82 стр. , [34] стр. с таблама : граф. прикази, табеле ; 29 cm

Насл. стр. приштампаног превода : European Survey on Use of Alcohol and Other Drugs Among Young People in Serbia 2008. - Текст упоредо на срп. и енгл. језику. - Тираж 300 . - Стр. 6 : Предговор / Томица Милосављевић . - Библиографија : стр. 86-87.

ISBN 978 - 86 - 7358 - 047 - 0 (Институт)
1. Кнежевић, Тања [главни уредник] 2. Србија . Министарство здравља 3. Институт за јавно здравље Србије „Др Милан Јовановић Батут“ (Београд) 4. European School Project on Alcohol and Other Drugs(Belgrade)
а) Пушење - Адолесценти - Србија - 2008 б) Алкохолизам - Адолесценти - Србија - 2008
с) Наркоманија - Адолесценти - Србија - 2008
COBISS . SR-ID 15673678

Министарство здравља Републике Србије

**Институт за јавно здравље Србије
„Др Милан Јовановић Батут“**

Пројекат:

**Европско истраживање о
употреби алкохола и других дрога
међу младима у Србији 2008.**

У сарадњи са:

ESPAD (European School Project on Alcohol and other Drugs)

EMCDDA (European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction)

CAN (Swedish Council for Information on Alcohol and Other Drugs)

Стручни тим пројекта:

Споменка Ђирић-Јанковић

Ђурђа Кисин

Слађана Јовић

Биљана Килибарда

Драгиша Бјелоглав

Издавач:

Министарство здравља Републике Србије
Институт за јавно здравље Србије „Др Милан Јовановић Батут”

Главни и одговорни уредник:

Др сц. мед. Тања Кнежевић

Уредништво:

Љиљана Радовић
Споменка Ђирић Јанковић
Ђурђа Кисин
Биљана Килибарда

Превод на енглески језик:

Ана Бјелић

Лектура:

Тамара Груден

Статистичка обрада података:

Ивана Бјелић

Дизајн и припрема:

„Радионица” Панчево

Штампа:

„Донат Граф” Београд

Тираж:

300 примерака

ПРЕДГОВОР

У Србији је први пут на националном нивоу, спроведено истраживање о употреби цигарета, алкохола и других дрога међу младима узраста 16 година по методологији која се користи у Европском школском истраживању о употреби алкохола и других дрога међу младима (ESPAD – The European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs). Истраживање је спроведено током 2008. године захваљујући оствареној сарадњи између Министарства здравља Републике Србије, Института за јавно здравље Србије „Др Милан Јовановић Батут” и ESPAD-а и EMCDDA.

Европско школско истраживање о употреби алкохола и других дрога међу младима има за циљ прикупљање података о употреби ових супстанци међу ученицима узраста између 15 и 16 година, како би се пратили трендови у нашој земљи и правила поређења у овој области међу земљама у Европи.

Истраживање по методологији ESPAD-а у 2008. години обухватило је 6500 ученика првог разреда који похађају средње школе (гимназије, средње стручне и средње занатске школе) у градским и сеоским насељима у Републици Србији.

Истраживање о злоупотреби алкохола и других дрога међу младима у Србији које је реализовано 2005. године обухватило је 1600 ученика средњих школа старости 16 година из великих градова (Београда, Новог Сада и Ниша).

Резултати истраживања омогућиће планирање превентивних активности заснованих на доказима, праћење ситуације о употреби цигарета, алкохола и других дрога међу младима у Србији, као и поређење резултата са резултатима у 42 европске земље. Добијени подаци користеће се и за развој стратегија како би се у будућности смањило коришћење цигарета, алкохола и других дрога код младих.

Истраживање по методологији ESPAD-а спроводиће се сваке четврте године и представља важан корак у праћењу употребе цигарета, алкохола и других дрога међу младима. На овај начин оствариће се сарадња, размена искустава, као и учење на примерима добре праксе у овој области са земљама у региону и Европи.

Ово истраживање доприноси укључивању Србије у заједничке напоре које земље Европе путем институција, као што су: Европски мониторинг центар за дроге и зависност од дрога – EMCDDA, Европски градови у борби против дрога – ESCAD, Помпиду група, Шведски савет за информисање о алкохолу и другим дрогама – CAN, и други, улажу у превенцију злоупотребе цигарета, алкохола и других дрога.

Министар здравља Републике Србије
Проф. др Томица Милосављевић

ЗАХВАЛНИЦА

Планирање и спровођење ESPAD истраживања у Србији представљали су заједнички напор различитих партнера како у Србији тако и у Европи. У складу с тим, Институт за јавно здравље Србије „Др Милан Јовановић Батут” би овим путем желео да изрази своју захвалност институцијама и појединцима који су пружили подршку и омогућили спровођење овог истраживања.

Министарство здравља Републике Србије као кључни корисник обезбедило је драгоцену подршку како би се проценила епидемиолошка ситуација у погледу употребе цигарета, алкохола и других дрога међу младима у Србији.

Институт за јавно здравље Србије „Др Милан Јовановић Батут” је координирао све стручне и организационе активности у изради и реализацији ESPAD истраживања у Србији у сарадњи са координаторком ESPAD-а за Србију Споменком Ђирић-Јанковић.

Министарство просвете Републике Србије је одобрило истраживање и обезбедило помоћ у приступу школама и сарадњи са школским управама.

У европском контексту дугујемо велику захвалност Европском мониторинг центру за дроге и зависност од дрога из Лисабона (EMCDDA – European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction) који је омогућио и подржао свеукупно истраживање и који ће користити резултате ове студије за сагледавање ситуације употребе алкохола и других дрога на овом делу Балкана.

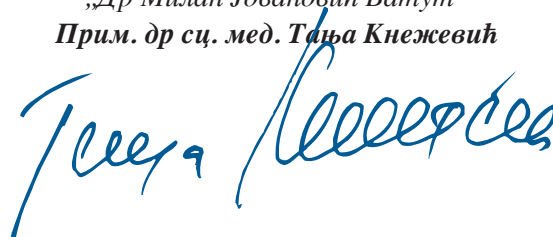
Такође, током реализације овог истраживања успостављана је и континуирана сарадња са европским пројектима који прате употребу цигарета, алкохола и других дрога међу младима – ESPAD-а и CAN-а у Шведској и EMCDDA из Лисабона.

Посебну захвалност изражавамо школама широм Србије које су учествовале у истраживању, укључујући ученике, наставнике и родитеље, чиме је омогућено да на време прикупимо податке.

Запослени у истраживачкој агенцији Стратешки маркетинг (SMMRI) у Београду дали су свој допринос у прикупљању података и при статистичкој анализи.

Захваљујемо се Споменки Ђирић-Јанковић, ESPAD координаторки за Србију, која је својим искуством допринела да наша студија буде квалитетно изведена.

*Директор
Института за јавно здравље Србије
„Др Милан Јовановић Батут”
Прим. др ц. мед. Тања Кнежевић*

САДРЖАЈ

ПРЕДГОВОР.....	5
ЗАХВАЛНИЦА.....	6
СПИСАК АКРОНИМА.....	8
УВОД.....	9
КЉУЧНИ НАЛАЗИ.....	14
Пушење цигарета.....	14
Употреба алкохола.....	15
Опијање.....	15
Употреба осталих психоактивних супстанци.....	16
ПУШЕЊЕ ЦИГАРЕТА.....	17
Пушење цигарета током живота.....	18
Пушење цигарета у последњих 30 дана.....	19
Узраст приликом првог пушења цигарета.....	21
Пушење цигарета међу пријатељима и старијом браћом и сестрама.....	23
Ризици приликом конзумирања цигарета.....	24
Доступност цигарета.....	26
Одобравање или неодобравање родитеља.....	27
УПОТРЕБА АЛКОХОЛА.....	28
Употреба алкохола током живота.....	29
Употреба алкохола у последњих 12 месеци.....	30
Употреба алкохола у последњих 30 дана.....	31
Употреба алкохола у последњих седам дана.....	33
Доступност алкохола.....	33
Куповина алкохола.....	34
Опијање.....	35
Узраст приликом првог конзумирања алкохола.....	37
Ризици приликом конзумирања алкохола.....	37
Место конзумирања алкохола.....	38
УПОТРЕБА ИЛЕГАЛНИХ ДРОГА.....	39
Употреба илегалних дрога током живота.....	40
Употреба марихуане током живота.....	40
Употреба марихуане у последњих 12 месеци.....	42
Употреба марихуане у последњих 30 дана.....	44
Узраст приликом прве употребе марихуане.....	45
Употреба марихуане међу пријатељима и старијом браћом и сестрама.....	45
Ризици услед конзумирања марихуане.....	46
Употреба осталих психоактивних супстанци (осим марихуане или хашиша).....	47
Учесталост коришћења осталих психоактивних супстанци (осим марихуане и хашиша).....	50
Средства за смирење, анаболички стероиди – употреба без лекарског рецепта.....	50
Алкохол у комбинацији са пилулама.....	51
Инхаланси.....	52
Доступност илегалних дрога.....	53
РАЗЛИЧИТИ ФАКТОРИ РИЗИКА.....	56
Структура породице.....	56
Односи са родитељима и пријатељима.....	58
Ставови родитеља о употреби психоактивних супстанци.....	61
Задовољство собом и окружењем.....	63
Друштвено понашање.....	64
Навике и свакодневне обавезе.....	64
Блиске особе ученика које су корисници психоактивних супстанци.....	65
Слободно време.....	66
Изостајање са наставе.....	68
ЗАКЉУЧЦИ И ПРЕПОРУКЕ.....	70
СПИСАК ГРАФИКОНА.....	73
ЛИТЕРАТУРА.....	75

СПИСАК АКРОНИМА

CAN	Шведски Савет за информисање о алкохолу и другим дрогама (Swedish Council for Information on Alcohol and Other Drugs)
EAR	Европска агенција за реконструкцију (European Agency for Reconstruction)
EMCDDA	Европски мониторинг центар за дроге и зависност од дрога (European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction)
ESPAD	Европски школски пројекат о алкохолу и другим дрогама (European School Project on Alcohol and other Drugs)
EU	Европска унија (European Union)
GHB	Gamma Hydroxy Butyrate
GYTS	Глобално истраживање употребе дувана међу младима (Global Youth Tobacco Survey)
LSD	Lysergic Saure Diethylamide
ПАС	Психоактивне супстанце (Psycho-Active Substances)
PPS	Вероватноћа пропорционална величини (Probability Proportional to Size)
SMMRI	(Strategic Marketing and Media Research Institute)
SPSS	Статистички пакет за друштвене науке (Statistical Package for the Social Sciences)
PG	Помпиду група Pompidou Group
UNDCP	Програм за контролу дрога Уједињених нација (United Nations Drug Control Programme)
UNODC	Канцеларија Уједињених нација за дроге и криминал (United Nations Office on Drugs and Crime)
WHO	Светска здравствена организација (World Health Organisation)

INTRODUCTION

УВОД

Овај извештај се заснива на европском школском истраживању о употреби алкохола и других дрога међу младима узраста 16 година (ESPAD), које су спровели Министарство здравља Републике Србије, Институт за јавно здравље Србије „Др Милан Јовановић Батут” и истраживачка агенција Стратешки маркетинг, уз сагласност Министарства просвете Републике Србије и координацију ESPAD координаторке за Србију.

Истраживање је део међународног ESPAD пројекта који се спроводи у више од 40 европских земаља. Истраживање у Србији је спроведено у сарадњи и уз подршку Европског мониторинг центра за дроге и зависност од дрога из Лисабона (EMCDDA) и Шведске агенције за алкохол и друге дроге (CAN).

Ово је четврта по реду ESPAD студија која се спроводи у Европи. Прва је спроведена 1995. године у 26 земаља Европе, на иницијативу Помпидоу групе Савета Европе, као епидемиолошка студија о употреби дувана, алкохола и осталих дрога међу младима. Након тога, истраживања су спроведена 1999. године, 2003. и 2007. године.

Ове (2008) године у Србији, као и у још четири земље (Македонија, Црна Гора, Босна и Херцеговина и Молдавија) студија је по први пут спроведена у складу са методологијом ESPAD-а и на националном новоу. Резултати представљени у овом извештају ће бити представљени у интернационалном извештају са међународним поређењем резултата земаља учесница.

Ова студија обезбеђује највећи појединачни извор података о употреби алкохола и других дрога међу ученицима средњих школа за извештавање о напретку у остваривању циљева и задатака предвиђених најновијим националним и међународним стратегијама и споразумима. Тиме студија представља богату основу за даље праћење и извештавање о напретку у сузбијању злоупотребе психоактивних супстанци међу младима и за планирање превентивних активности прилагођених младима. Предвиђено је да се истраживање у складу са европским стандардима понавља сваке четири године.

Циљеви истраживања

- Основни циљ ESPAD пројекта у Србији је да се прикупе подаци о раширености и обрасцима коришћења дувана, алкохола и осталих дрога међу ученицима првог разреда средњих школа, рођених 1992. године.
- Резултати истраживања ће поред пружања увида у коришћење дувана, алкохола и других дрога на територији Србије у целини (укључујући и сеоска насеља) и поређења података са подацима у другим европским земљама омогућити да се дефинишу препоруке и активности за решавање проблема изазваних употребом дрога, алкохола и дувана међу младима.
- У европском контексту, најбитнији дугорочни циљ пројекта је да се поновљеним студијама, сваке четири године, прате трендови везани за коришћење алкохола и других дрога, као и да се размене стечена знања и искуства између земаља учесница у пројекту и тиме обогати превентивна пракса.
- Спровођење ESPAD методологије у Србији обезбеђује учешће наше земље у овој значајној мрежи која уједињује европске земље у њиховом покушају да спрече употребу алкохола и осталих дрога међу младима.

Реализација истраживања

Основа за методологију Истраживања о употреби алкохола и других дрога (у даљем тексту истраживања) одређена је у складу са генералним упутствима и препорукама у оквиру међународне ESPAD студије. У складу са специфичностима Србије учињене су мање измене.

У анкети је коришћен стратификовани једноетапни узорак ученика првог разреда средњих школа рођених 1992. године. Узорак је изабран тако да обезбеди статистички поуздане процене показатеља о коришћењу алкохола и других дрога на нивоу Србије у целини, за велике, мале градове и сеоска подручја¹, и за три региона: Војводину, Београд и централну Србију. Поред тога, дизајн узорка је обезбедио поуздане резултате показатеља за ниво три типа школе: гимназије, средње стручне школе и средње занатске школе.

Узорачки оквир, списак свих средњих школа у Србији, обезбеђен је од стране Министарства просвете Републике Србије, док је број разреда и број ученика процењен на основу броја школа и разреда у претходном периоду. Укупно 290 разреда је изабрано у узорак. Интервју је обављен са свим ученицима присутним у изабраном разреду на дан анкетања. Посебна пажња поклоњена је обезбеђивању анонимности ученицима који су учествовали у анкетањању.

¹ Величина градова је утврђена на основу броја становника из последњег Пописа становништва 2002. године. Велики градови су градови са 20.000 и више становника, мали градови са 5 000 до 19.999 становника и сеоска подручја (села) су она места у којима према последњем попису становника живи мање од 5 000 становника.

Како похађање средње школе у Србији није обавезно, неке младе особе рођене 1992. године нису након завршеног обавезног основног образовања наставили даље школовање. Такође, одређени број ученика узраста 16 година је због каснијег поласка у школу или понављања још увек у основној школи. Из тих разлога, добијени резултати нису репрезентативни за све младе у Србији рођене 1992. године, већ за младе ученике првог разреда средњих школа рођене 1992. године.

Информације о употреби алкохола и осталих дрога добијене су путем упитника. У истраживању је коришћен стандардан упитник дизајниран од стране ESPAD-а и на тај начин је омогућено поређење резултата са резултатима осталих земаља које учествују у пројекту. Стандардан ESPAD упитник је структуриран, међународно усаглашен упитник који се састоји из обавезног и опционог дела. За прикупљање података коришћен је упитник за самопопуњавање који је дистрибуиран ученицима првог разреда. Прикупљање података вршили су координатори истраживања. Ученици су у учионицама анонимно одговарали на питања у условима сличним као приликом полагања писменог теста. Сваки попуњени упитник ученик је стављао у коверту коју је потом затворио како би се сачувала потпуна анонимност испитаника.

Прикупљене су следеће информације: пушење цигарета, употреба алкохола, употреба илегалних дрога, карактеристике социјале интеракције, односи са родитељима и пријатељима, провођење слободног времена и задовољство животом.

Пре обављања анкетања успостављен је контакт и добијен пристанак за спровођење истраживања од стране родитељског савета у изабраним школама и Етичког комитета Института за јавно здравље Србије.

Представљање резултата

У овој публикацији представљени су кључни резултати истраживања према следећим информацијама о анкетираним ученицима првог разреда средњих школа у Србији рођених 1992. године²: полу, типу школе (гимназија, средња стручна школа и средња занатска школа), величини града и географској области. У циљу праћења трендова извршено је поређење резултата истраживања са резултатима истраживања „Злоупотреба психоактивних супстанци у Србији” спроведеног 2005. године у три града (регионална центра) у Србији: Београд, Нови Сад и Ниш, спроведеног од стране Европске агенције за реконструкцију (EAR) уз подршку Министарства здравља Републике Србије. Студија је спроведена на 3000 ученика и у складу је са методологијом препорученом од стране ESPAD-а. Како би се омогућило поређење резултата, сви кључни показатељи из истраживања 2008. године израчунати су за ниво наведена три регионална центра у Србији.

Свака употреба психоактивних супстанци која није у складу са друштвеним нормама и законима сматра се злоупотребом. Злоупотреба може имати штетне последице по самог корисника или по

¹ У даљем тексту коришћени су следећи термини: ученици првог разреда средњих школа рођени 1992. године, ученици, млади и адолесценти.

особе из његовог/њеног окружења. Тако, на пример, уколико се користи лек који није преписан од стране лекара, или уколико се користи у дози већој од прописане, говоримо о злоупотреби лека. У Извештају су приликом представљања анализираних резултата коришћени различити термини који описују злоупотребу дувана, алкохола и осталих дрога: „употреба”, „коришћење”, „конзумирање” и „злоупотреба”.

Стопе одговора

Од 290 школа изабраних у узорак, 17 школа је одбило да учествује у студији. Од 7911 ученика присутних у изабраним разредима на дан анкетирања успешно је попуњено 6553 упитника, што одговара стопи одговора од 87%. Стопа одговора је слична за младиће и девојке (87% и 88%, редом).

Квалитет прикупљених података

Поузданост података, која је један од битних услова за ваљаност и применљивост прикупљених података је степен до кога поновљена мерења одређене појаве, при истим условима, доносе исте резултате, тј. степен „искрености” ученика приликом попуњавања упитника.

Координатори истраживања су попуњавали посебан упитник после обављеног прикупљања података у разреду. На основу анализе података, уочено је у преко 80% разреда изабраних у узорак, да су ученици са пажњом и искрено одговарали на питања, да су показали заинтересованост да учествују у студији, као и да нису наилазили на потешкоће, већ су са лакоћом одговарали на питања из упитника.

Резултати добијени на различитим питањима у упитнику су коришћени како би се утврдила поузданост прикупљених података. Анализиране су две мере поузданости.

Прва мера се односи на неусаглашеност између одговора добијених двама групама питања о броју пута коришћења различитих дрога. Упитник је садржао питања о учесталости коришћења различитих дрога. Питања у деловима који су следели истраживала су узраст када је одређена врста дроге први пут коришћена. Један од могућих одговора на оба питања је био и „никада”. На овај начин је омогућено поређење преваленце корисника сваке дроге израчунате на основу ова два различита питања. Добијене мере неусаглашености одговора су ниже од 2% и незнатно варирају у односу на регионе и типове школа. Тако је, на пример, за употребу дувана 0,9% ученика дало неусаглашене одговоре на питања „Колико пута си у животу (ако уопште јеси) пушио/ла цигарете?” и „Када си (уколико уопште) јеси попушио/ла своју прву цигарету?”. Незнатно већи проценат ученика из великих градова/регионалних центара (Београд, Ниш и Нови Сад) је дао неусаглашене одговоре на ова два питања (1,1%). Ниво неусаглашености за питање о опијању од алкохола је на идентичном нивоу као и употреба дувана: 0,9% ученика је дало различите одговоре. За употребу марихуане неусаглашеност је нешто нижа, 0,3%. Слично је и са употребом осталих врста дроге, процентат неусаглашености варира од 0,1% за екстази до 2,3% за комбинацију алкохола са лековима.

Друга мера поузданости је количник између одговора на два питања. Једно питање анализира решеност ученика да признају употребу марихуане или хашиша (такозвано „питање о искрености”).

Ученици су питани „У случају да си икада користио/ла марихуану или хашиш (канабис), да ли мислиш да би то рекао/ла у овом упитнику?”. Један од понуђених одговора на питање је и „Већ сам рекао/ла да сам користио/ла” и проценат ученика који је дао овај одговор на питање је поређен са процентом ученика који су изјавили да су користили марихуану бар један пут током живота. Приликом израчунавања количника неусаглашености, одговор на „питање о искрености” је коришћен као бројилац, а одговор на питање о употреби током живота као именилац. Вредност показатеља 1,07 указује да је проценат одговора скоро идентичан на оба питања.

Процент података који недостају

У упутству припремљеном за ученике наглашен је значај давања искрених одговора на свако питање. Ипак, како је учествовање у истраживању било на добровољној бази ученицима је објашњено да могу оставити неко питање без одговора у случају да не желе да одговоре на њега из било ког разлога. Стога се проценат података који недостаје може тумачити и као решеност ученика да пријаве употребу алкохола и других дрога, али и као једна од основних мера квалитета прикупљених података. Анализирајући упитник уочава се да је пропорција питања на која није одговорено ниска у свим регионима и свим типовима школа и да не прелази четири процента. Процент питања о употреби алкохола и осталих дрога на која није одговорено је значајно нижи, испод 0,5%.

KEY КЉУЧНИ НАЛАЗИ FINDINGS

Пушење цигарета

- Скоро једна половина ученика првог разреда средњих школа (46,0%) је у току живота попушила бар једну цигарету. Ученици гимназија наводе да су пушили у значајно мањем проценту од својих вршњака из осталих средњих школа у Србији. Млади из Војводине у највећем проценту наводе да су икада у току живота пушили (50,4%), док је овај проценат нешто нижи у Београду (48,2%) и централној Србији (43,5%).
- Процент ученика који је током живота пушио 40 или више пута је 13,1%. Значајно више младића него девојака је у току живота пушило 40 или више пута (14,6%, према 11,8%). Ученици средњих стручних и средњих занатских школа, као и они из Војводине и Београда у значајно већем проценту изјављују да су током живота пушили 40 или више пута.
- Сваки пети ученик првог разреда средњих школа у Србији (21,0%) тренутно пуши, тј. попушио је бар једну цигарету у току последњих месец дана; и то нешто више девојака (21,4%), него младића (20,6%). Свакодневно (редовно – најмање једну цигарету дневно) у последњих 30 дана је пушило 13,9% ученика, и то приближно исто девојака и младића.
- Приближно једна четвртина (26,6%) младих запали своју прву цигарету са навршених 14 година или пре, док 16,8% проба да пуши са 13 година или мање. Младићи почињу да пуше нешто раније од девојака; 19,5% младића и 14,5% девојака су своју прву цигарету пробали са 13 година или мање. Ови подаци указују на постојање великог ризика употребе дувана у каснијем периоду живота, као и потенцијално високу појаву болести које проузрокује дуван.
- У популацији ученика првог разреда средњих школа у регионалним центрима у Србији (Београд, Ниш и Нови Сад), када говоримо о проценту ученика који су пушили бар једну цигарету у последњих месец дана, резултати указују да је у 2008. пушење смањено за 8,9% у односу на 2005. годину и износи 22,1%. Слично, свакодневно пушење цигарета у регионалним центрима у последњих месец дана је опало са 22,0% у 2005. на 14,8% у 2008. години.

Употреба алкохола

- Девет од десет ученика је бар једном током живота попило једно или више алкохолних пића, (89,1%). Младићи су у нешто већем проценту од девојака пробали да пију алкохол; 89,9% младића, према 88,3% девојака је пило бар једно алкохолно пиће у току живота.
- Једна четвртина школске деце узраста 16 година (24,9%) редовније конзумира алкохол тј. наводи да је у току живота 40 или више пута пила алкохол. Младићи у значајно већем проценту редовно пију алкохол (36,7%) него што то чине девојке (14,7%). Највећи је проценат ученика из Војводине који су током живота попили најмање 40 алкохолних пића (30,0%), док су проценти међу ученицима из Београда и централне Србије значајно нижи, и износе 23,8% и 23,1%, редом.
- У последњих 12 месеци три четвртине ученика (78,2%) је попило бар једно алкохолно пиће, и то значајно више младића него девојака. Више од једне половине ученика (54,0%) је попило бар једно алкохолно пиће у току 30 дана који су претходили истраживању.
- У последњих месец дана ученици су најчешће пили пиво (47,2%) и вино (43,6%), док је нешто мањи проценат конзумирао жестока пића (31,4%) и то значајно више у Војводини него у другим регионима.
- Уочава се позитиван тренд када је у питању злоупотреба алкохола у регионалним центрима у Србији. У односу на 2005. годину значајно се смањио број ученика из Београда, Ниша и Новог Сада који су у последњих 30 дана конзумирали алкохол; проценат је пао са 72,3% у 2005. на 53,2% у 2008. години.
- Једна трећина ученика је пријавила да је последња прилика у којој су пили алкохол била у току последњих седам дана, и то значајно више младића (39,6%), него девојака (27,9%).
- У последњој прилици пиво је пило 42,9% ученика, вино 30,9% и жестока пића 14,6%.
- Поред значајно учесталије и обимније употребе алкохолних пића, младићи много раније пробају алкохол од девојака. Тако је сваки пети младић (18,1%) први пут пробао пиво (попио најмање једну чашу/флашу/конзерву пива) са девет или мање година, док је то учинило скоро двоструко мање девојака (10,6%). Конзумирање вина и жестоких пића најчешће започиње са 14 или више година. Алкопопсе (мешана пића са мање од 5% алкохола) ученици конзумирају ређе него остале врсте алкохолних пића и прво конзумирање се у највећем броју случајева дешава са 15 или 16 година.
- Прво конзумирање пива са 13 или мање година пријавило је 43,3% ученика. Вино је са навршених 13 или мање година пробало 41,2% ученика, док је прво коришћење жестоких пића или алкопопса у овом узрасту изражено у значајно мањем проценту и износи 14,1% и 14,6%, редом.

Опијање

- Бар једном у животу се напило 42,2% ученика, и то значајно више младића (51,8%), него девојака (33,8%). Нешто мање од једне трећине ученика (29,7%) се бар једном напило у претходних 12 месеци (37,5% младића и 23,0% девојака), док је проценат младих који су пријавили да су се напили у последњих месец дана 12,9% (18,3% младићи и 8,2% девојке).

- Прво напијање са навршених 13 година или мање пријавило је 8,4% ученика; 13,5% младића и 4,1% девојака.
- Чак трећина ученика (32,0%) је бар једном приликом у току последњих месец дана попила пет и више пића заредом (тзв. "binge drinking" или ексцесивно пијење). Значајно је више младића него девојака који су у последњих месец дана бар једном попили пет или више пића заредом. У регионалним центрима (Београд, Ниш и Нови Сад) проценат ученика који су у претходних 30 дана попили пет и више пића заредом износи 30,5%, што је значајно мање него 2005. године када је износио 37,3%.

Употреба осталих психоактивних супстанци

- Чак 15,1% ученика првих разреда средњих школа наводи да су током живота бар једном употребљавали неку од следећих психоактивних супстанци: марихуану или хашиш (канабис), амфетамине, LSD или друга халуциногена средстава, крек, кокаин, екстази, хероин, магичне печурке, тродон и остале аналгетике, ГНВ, инхалансе, алкохол у комбинацији са лековима и седативе (без лекарског рецепта). Не уочавају се значајне разлике у употреби илегалних дрога међу младићима и девојкама, с тим што нешто већи проценат девојака (15,3%), него младића (14,8%) пријављује употребу неке илегалне дроге током живота.
- Најмање један пут у животу марихуану је пробало 6,7% ученика, и то 8,8% младића и 4,9% девојака. Уочава се позитиван тренд када је у питању коришћење марихуане током живота међу ученицима из регионалних центара (Београд, Ниш и Нови Сад) у Србији. Док је 2005. године 12,9% ученика бар једном током живота пробало марихуану, проценат ученика из ових градова који су најмање једном користили марихуану у 2008. години износио је 7,3%.
- Коришћење марихуане 40 или више пута у току живота пријавило је 0,5% ученика првих разреда средњих школа. Више је младића него девојака користило марихуану 40 или више пута у животу, 0,7% према 0,3%.
- Употреба марихуане или хашиша у последњих 12 месеци у популацији ученика првих разреда средњих школа је значајно нижа од пропорције употребе марихуане током живота и износи 4,9%. Значајно је већи проценат младића него девојака који су користили марихуану у протеклих 12 месеци, 6,8% према 3,2%.
- Марихуану или хашиш у последњих 30 дана, што може указати на почетак редовније употребе, користило је 2,3% ученика и то: 3,3% младића и 1,5% девојака.
- Чак 7,6% младих је током живота користило седативе без лекарског рецепта. Девојке су у значајно већем проценту користиле седативе без лекарског рецепта. Чак 10,0% девојака наводи да их је користило у току живота, наспрам 4,8% младића.
- У популацији ученика првог разреда средњих школа, 2,9% ученика је бар једном у току живота користило инхалансе (лепак, бензин, плин, бронза, лакови и сл), 2,7% алкохол у комбинацији са пилулама, док је екстази пробало 1,6% ученика. Пријављена употреба амфетамина и аналгетика у току живота износи 1,5% и 1,4%, редом, док је употребу осталих психоактивних супстанци пријавило мање од 1% ученика.

CIGARETTE

ПУШЕЊЕ ЦИГАРЕТА

SMOKING

Пушење је појава епидемијских размера, а разлози за контролисање епидемије пушења су њени ефекти на здравље, сиромаштво и свеукупни развој. Дувански дим садржи око 4000 хемијских састојака, укључујући никотин, 60 канцерогених материја и високе концентрације слободних радикала који мењају метаболизам ћелија и на тај начин доводе до низа болести.

Процењује се да око пет милиона смрти у свету годишње настаје од последица пушења. Ако би се епидемија пушења наставила досадашњим темпом до 2020. би се удвостручио број умрлих. У последњих неколико година у Србији је уложен значајан напор, пре свега од стране Министарства здравља Републике Србије, да се смањи број пушача. Упркос томе, у Србији је пушење још увек широко друштвено прихваћено понашање. Тако, према подацима Истраживања здравља становништва Србије, спроведеног 2006. године, сваки трећи одрасли становник Србије пуши, док то чини 15,5% младих узраста од 15 до 19 година.

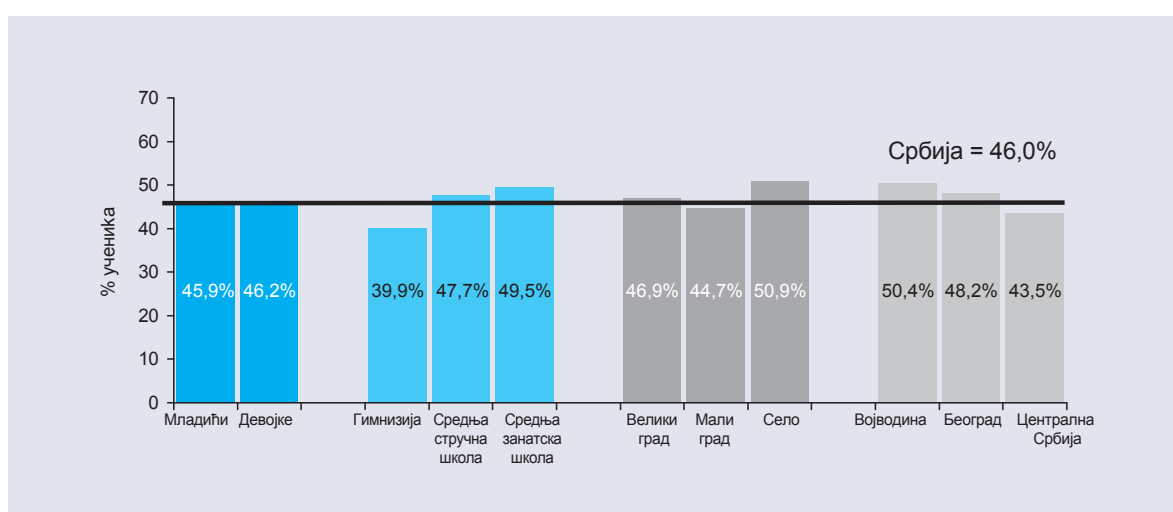
Опасност од злоупотребе дувана, алкохола и осталих дрога међу адолесцентима захтева посебну пажњу, пре свега због могућих тешких па и фаталних последица како за младу особу тако и за породицу. Пут од прве цигарете до зависности је често врло кратак и праћен ризицима за посезањем за неком другом психоактивном супстанцом. Иако су млади људи свесни опасности пушења, они те опасности не повезују с властитим пушачким искуством, пре свега сматрајући да се баш њима не може догодити да постану зависни и оболе од болести повезаних са пушењем.

Главни показатељи о употреби дувана анализирани у овој секцији извештаја су пушење цигарета током живота, проценат ученика који су пушили 40 или више пута током живота, преваленца пушења у току 30 дана који су претходили истраживању, преваленца свакодневних пушача међу ученицима првог разреда средњих школа рођених 1992. године и доступност цигарета младим људима.

Пушење цигарета током живота

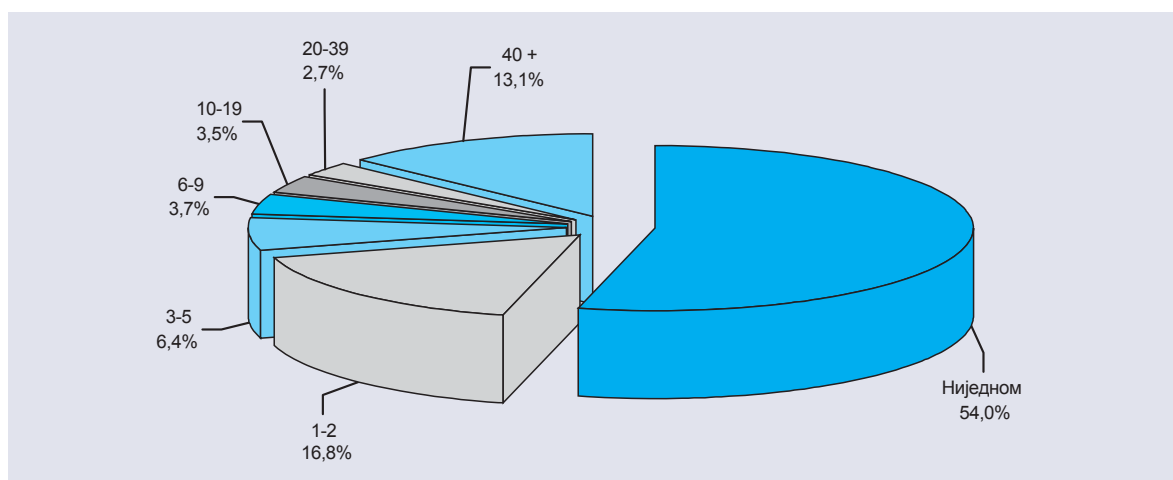
Скоро једна половина адолесцената (46,0%) је бар једном у току живота попушила бар једну цигарету. Овај проценат је нешто нижи међу ученицима гимназија (39,9%). Регионалне разлике су се показале као значајне. Највећи проценат омладине која живи у Војводини наводи да је у току живота попушио бар једну цигарету (50,4%), нешто нижи у Београду (48,2%), док је проценат младих који су икада пушили најнижи у централној Србији и износи 43,5%. Не уочавају се значајне разлике по полу и величини насеља у коме ученик живи, с тим што нешто већи проценат ученика из сеоских средина наводи да је некад током живота пушио/ла (графикон 1).

Графикон 1. Ученици који су попушили бар једну цигарету током живота, Србија, 2008 (%)

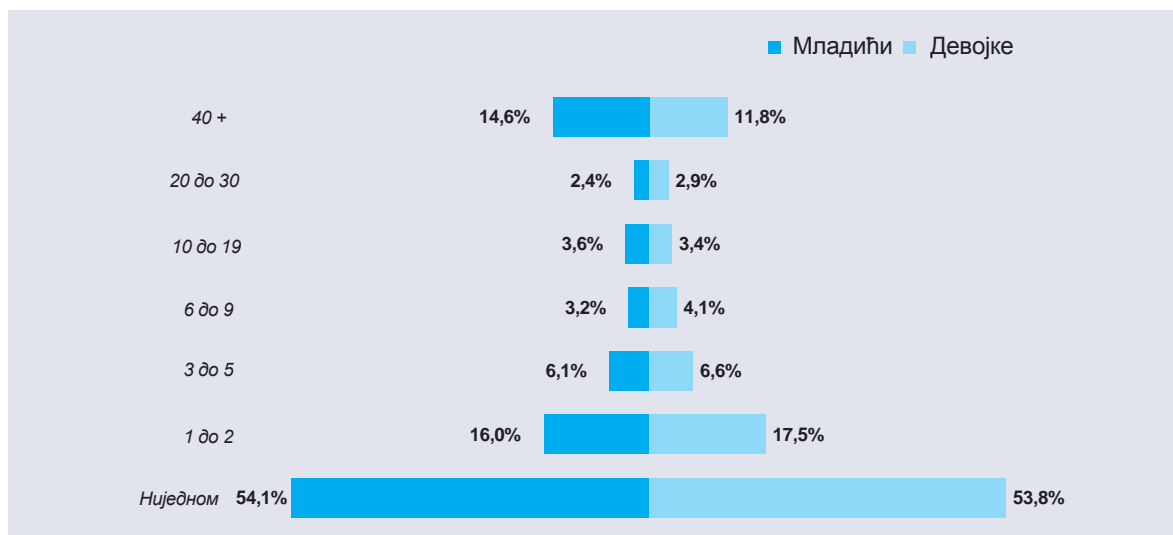
Процент ученика који су током живота пушили цигарете 40 или више пута је 13,1% (графикон 2).

Графикон 2. Број ситуација у којима су ученици пушили цигарете током живота, Србија, 2008 (%)

Посматрано према полу (графикон 3) значајно више младића него девојака је у току живота попушило 40 или више цигарета (14,6%, према 11,8%).

Графикон 3. Број ситуација у којима су ученици пушили цигарете током живота, по полу, Србија, 2008 (%)

Посматрано према врсти школе – ученици гимназије су у значајно већем проценту навели да никада нису пушили (60,1) у поређењу са ученицима средњих стручних школа (52,3) и средњих занатских школа (50,5).

Поред тога ученици гимназија су у мањем проценту навели да су током живота пушили 40 или више пута (9,9) у поређењу са ученицима средњих стручних школа (14,3) и средњих занатских школа (13,3).

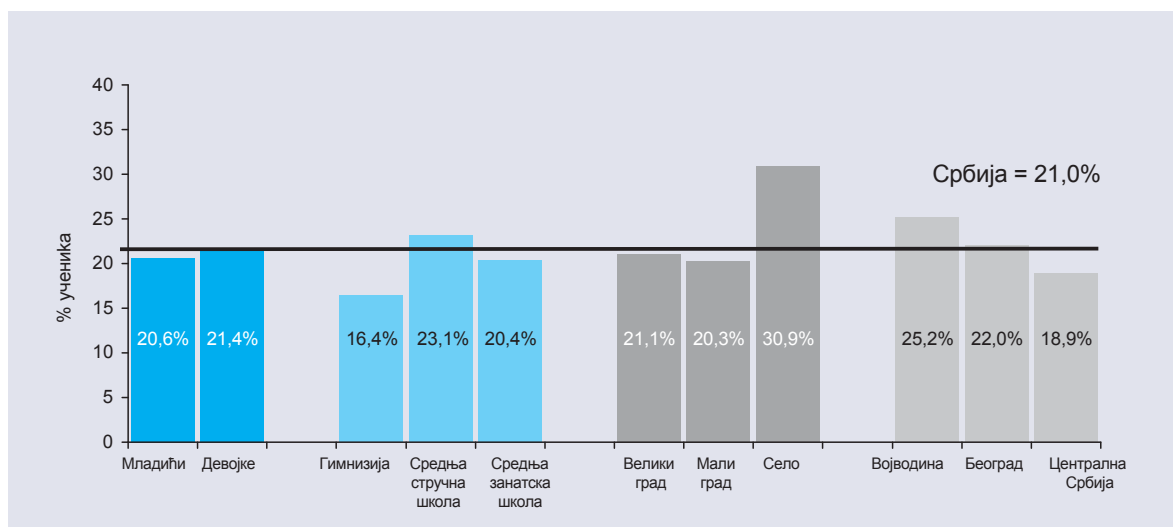
Уочене су и регионалне разлике – 16,3% ученика из Војводине навело је да је током живота попушило 40 или више цигарета, 14,6% ученика из Београда и 11,2% из централне Србије.

Од свих ученика који су током живота попушили бар једну цигарету, највећи је проценат оних који су су то учинили 1–2 пута (35,5%). Међутим, велики је удео младих који су икада пушили и при томе то урадили 40 или више пута (28,4%). Ови подаци указују на чињеницу да се код омладине која је икада пушила у највећем проценту развијају два крајња облика понашања, тј. међу онима који су икада пушили током живота највећи су проценти оних који нису наставили или су пушили 40 или више пута.

Пушење цигарета у последњих 30 дана

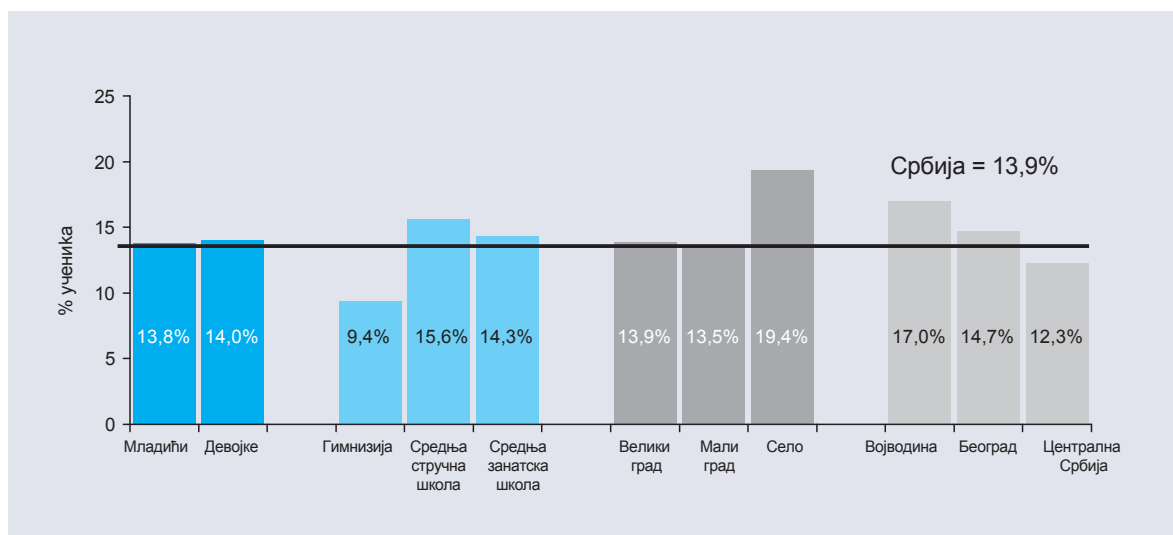
Сваки пети ученик првог разреда средње школе у Србији (21,0%) је попушио/ла бар једну цигарету у току 30 дана који су претходили истраживању. Незнатно је више девојака које су конзумирале цигарете у последњих 30 дана него младића; 21,4% девојака је навело да је пушило бар једну цигарету у последњих 30 дана, према 20,6% младића. Обрасци понашања код пушења у последњих 30 дана, прате пушење икада у животу. Тако је проценат ученика који је пушио бар једну цигарету у последњих 30 дана значајно нижи међу ученицима гимназија и младима који живе у централној Србији (графикон 4).

Графикон 4. Пушење цигарета у последњих 30 дана, Србија, 2008 (%)

Свакодневно (најмање једну цигарету дневно) у последњих 30 дана је пушило 13,9% ученика, и то приближно исто девојака и младића. Међу ученицима гимназија је најмање свакодневних пушача (9,4%) у поређењу са ученицима средњих стручних (15,6%) и средњих занатских школа (14,3%). У сеоским насељима је највећи проценат ученика свакодневних пушача, чак сваки пети адолесцент (19,4%) је у протеклих месец дана пушио/ла најмање једну цигарету дневно. Регионална дистрибуција указује да је највише младих свакодневних пушача у Војводини (17,0%), затим у Београду (14,7%) и централној Србији (12,3%) (графикон 5).

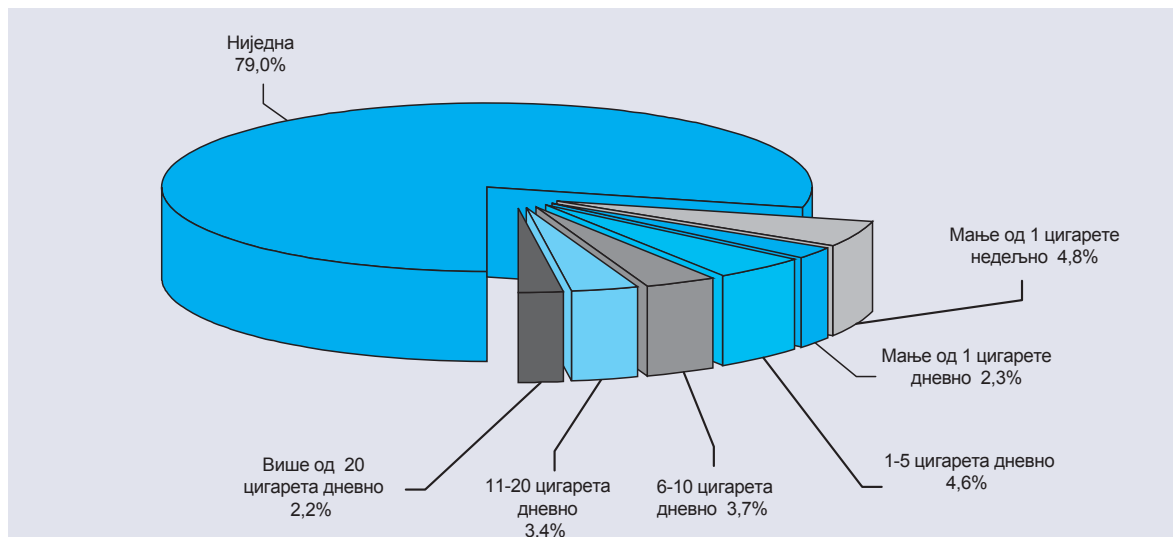
Графикон 5. Свакодневно пушење цигарета у последњих 30 дана, Србија, 2008 (%)

Током протеклих 30 дана више од 20 цигарета дневно свакодневно је пушило 2,2% ученика. Младићи у нешто већем проценту од девојака наводе да су у протеклих 30 дана свакодневно пушили више од 20 цигарета, 2,4% младића и 2,0% девојака наводи ову учесталост употребе цигарета. Варијације међу регионима и ученицима различитих типова школа нису значајне и само су ученици гимназија пријавили нешто нижу свакодневну употребу преко 20 цигарета у последњих месец дана (1,0%). Нешто већи проценат младих наводи да су у протеклих 30 дана свакодневно пушили 11 до 20 цигарета

(3,4%). Ученици из централне Србије у значајно мањем проценту свакодневно конзумирају 11 до 20 цигарета, 2,7% адолесцената из централне Србије наводи ову учесталост пушења, док су вредности међу ученицима Војводине и Београда, 4,3% и 4,5%, редом (графикон 6).

Графикон 6. Учесталост и број попушених цигарета у последњих 30 дана, Србија, 2008 (%)

Учесталост пушења шест или више цигарета дневно током протеклих 30 дана навело је више младића (10,2%), него девојака (8,7%). Ученици гимназија у најмањој мери наводе пушење шест или више цигарета дневно у протеклих 30 дана (6,1%). С друге стране, дневно коришћење шест или више цигарета је заступљеније међу ученицима средњих стручних (10,9%) и средњих занатских школа (8,2%). У погледу величине насеља највећи проценат ученика који је навео ову учесталост пушења је у сеоским срединама (12,5%). Ученици из великих и малих градова у мањем проценту наводе да су пушили шест или више цигарета дневно (9,2% у оба случаја).

У регионалним центрима (Београд, Ниш и Нови Сад) уочава се значајан пад у конзумирању дувана у протеклих 30 дана међу адолесцентима. Процент ученика који су попушили бар једну цигарету у протеклих 30 дана у Београду, Нишу и Новом Саду је опао са 31,0% у 2005. на 21,1% у 2008. Слична је ситуација и у погледу свакодневног пушења цигарета у протеклих 30 дана. Док је у 2005. године 22,0% ученика великих градова редовно пушило у протеклих 30 дана, у 2008. години тај проценат износи 14,8%.

Узраст приликом првог пушења цигарета

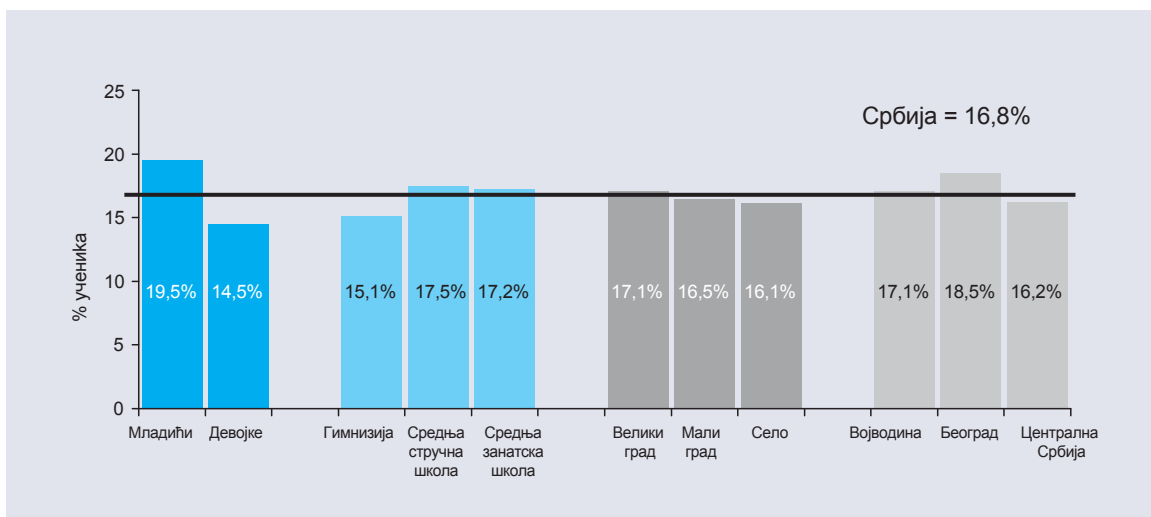
Млади људи који веома рано пробају да пуше су у великом ризику да постану свакодневни пушачи – зависници од никотина касније у животу.

Показатељи од посебног значаја су проценат младих који су први пут пробали цигарете са 13 година и мање и проценат младих који су пробали цигарете са 14 година и мање.

Забрињавајући податак је да је чак сваки четврти ученик (26,6%) пробао да пуши цигарете са 14 година или мање, док је 16,8% ученика пробао да пуши са 13 година или мање. Ученици средњих стручних и занатских школа у већем проценту почињу конзумирање дувана у млађем узрасту

од ученика гимназија. Такође, ученици из Војводине пробају да пуше нешто раније него њихови вршњаци из осталих региона. Младићи почињу да пуше нешто раније од девојака. Значајно је више младића (19,5%) него девојака (14,5%) који су први пут пробали да пуше са 13 година или мање (графикон 7). Процент младића који су пробали да пуше цигарете са 14 година такође је значајно већи од процента девојака, 29,5% према 24,2%.

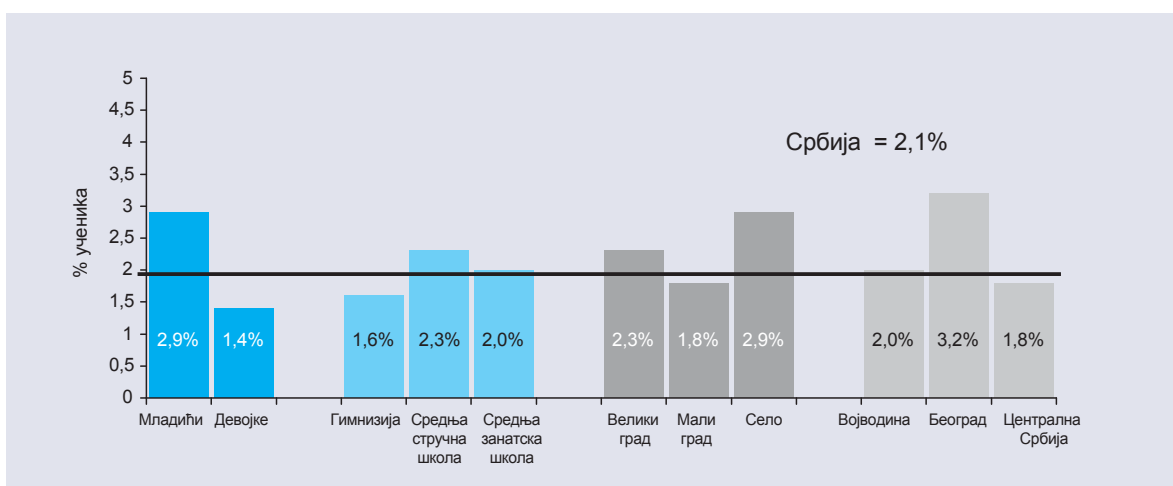
Графикон 7. Ученици који су прву цигарету попушили са 13 година и мање, Србија, 2008 (%)

Када је у питању узраст започињања свакодневног пушења цигарета, већина ученика наводи да је започела свакодневно да пуши са 15 или 16 година (7,7% и 3,7%, редом). Међутим 3,9% младих је свакодневну употребу цигарета започела раније, са 14 или мање година.

Свакодневно конзумирање цигарета са 13 година или мање започело је 2,1% ученика. Значајне разлике између младића и девојака уочавају се и код свакодневне употребе дувана у раним годинама. Тако, док је 2,9% младића започело свакодневно да пуши са 13 или мање година, то је учинило 1,4% девојака. Такође, ученици из сеоских насеља значајно раније започињу свакодневно конзумирање дувана: 2,9% адолесцената из сеоских средина је почело свакодневно да пуши са 13 или мање година, док је то учинило 2,3% ученика из великих и 1,8% ученика из малих градова (графикон 8).

Графикон 8. Ученици који су почели свакодневно да пуше са 13 година и мање, Србија, 2008 (%)

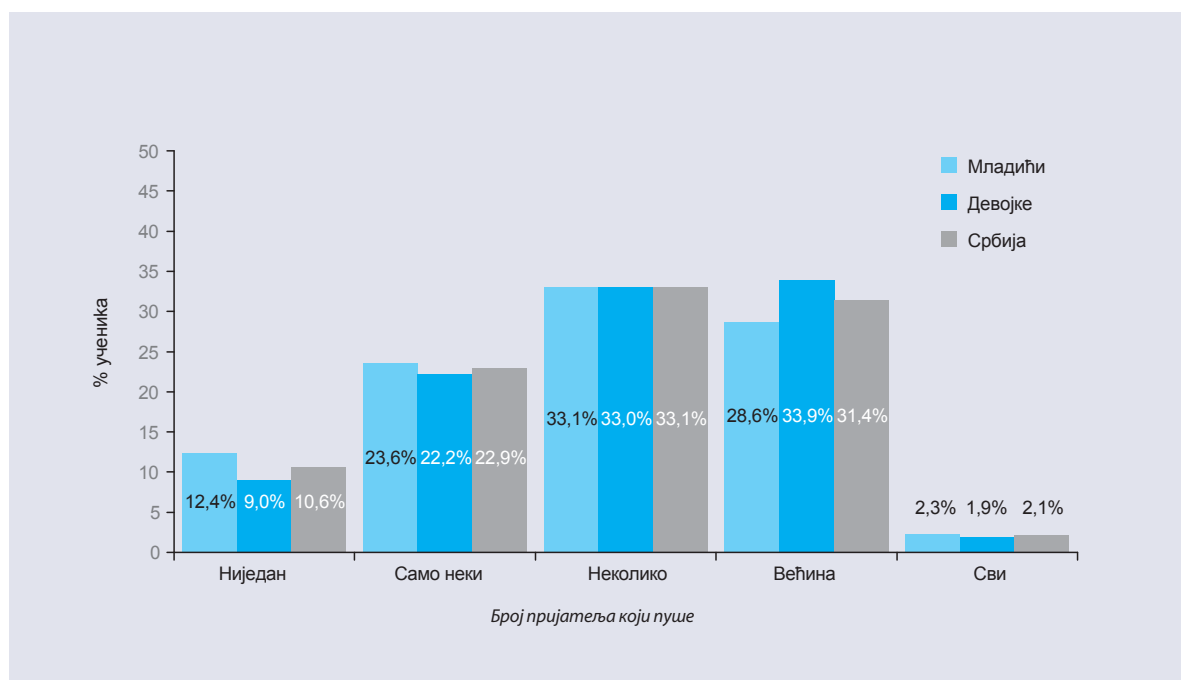
Пушење цигарета међу пријатељима и старијом браћом и сестрама

Односи са вршњацима су од изузетног значаја за емоционални и социјални развој адолесцената. Одбацивање, односно спречавање адолесцента да постане члан групе веома је болно искуство у овом периоду живота. Тинејџери се прилагођавају својим вршњацима и природно је да не воле да се осећају изостављени или по страни. Жеља да се припада одређеној групи остварује се кроз дружење. У кључном периоду живота, периоду преласка из детињства у адолесценцију, притисак вршњака, жеља за самопотврђивањем и жеља да буду прихваћени у друштву су чести разлози због којих млади људи прихвате прву понуђену цигарету.

Ученицима су постављена питања: „Колико твојих пријатеља оцењујеш да пуши цигарете?” и „Да ли неко од твоје старије браће и сестара пуши цигарете?”.

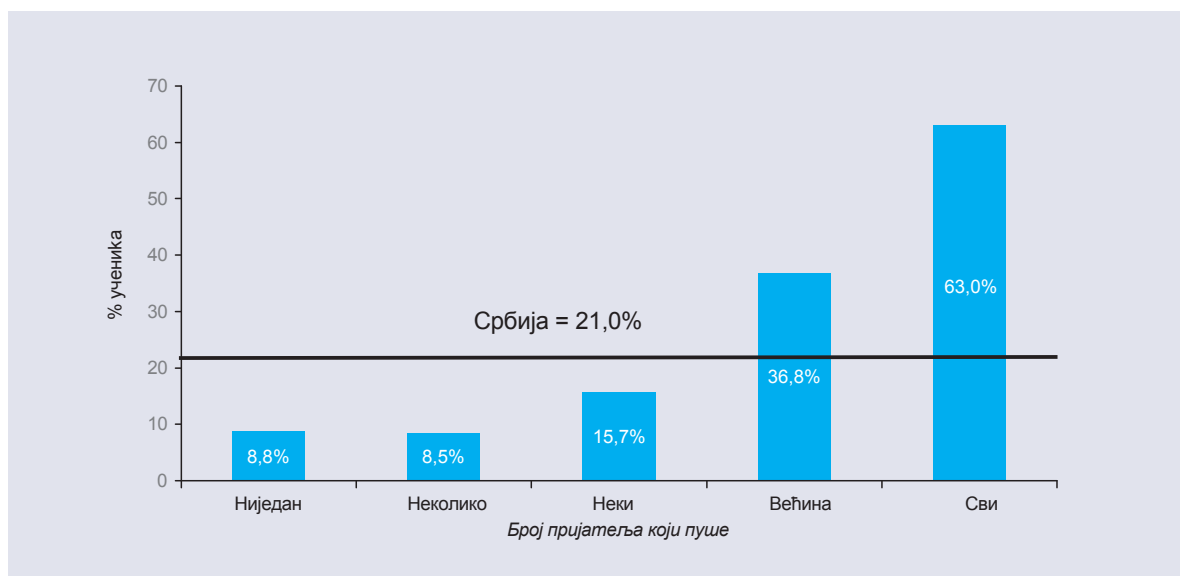
Резултати истраживања показују да чак 89,4% ученика првих разреда средњих школа у Србији наводи да бар један од његових/њених пријатеља пуши цигарете, док сваки трећи (33,1%) има старијег брата или сестру који конзумирају дуван. Већи проценат ученика из великих градова наводи да бар један од њихових пријатеља пуши (92,1%) у односу на вршњаке из малих градова и села. Већи проценат девојака наводи да имају бар једног пријатеља који пуши цигарете (91,0%) у односу на младиће (87,6%)(графикон 9).

Графикон 9. Број пријатеља који пуше, по полу, Србија, 2008 (%)

Анализом учесталости пушења у претходних 30 дана у односу на број пријатеља, браће и сестара који пуше уочено је да је чак 63,0% ученика чији сви пријатељи пуше такође пушило у претходних 30 дана, док је тај проценат свега 8,8% међу ученицима који наводе да ниједан од њихових пријатеља не пуши (графикон 10).

Графикон 10. Ученици који су пушили у протеклих 30 дана, према броју пријатеља који пуше, Србија, 2008 (%)

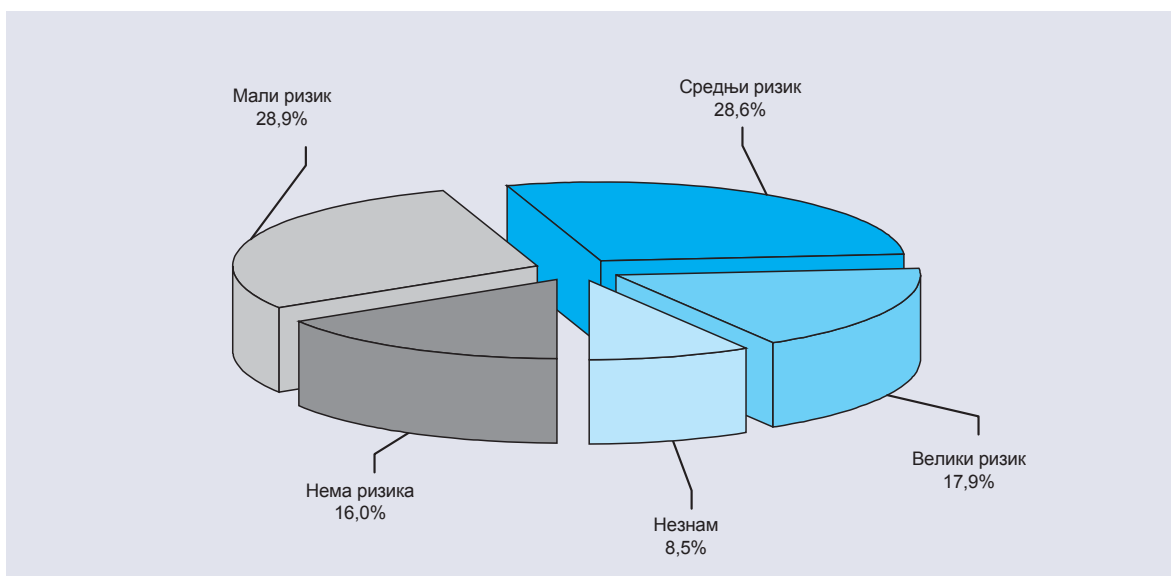
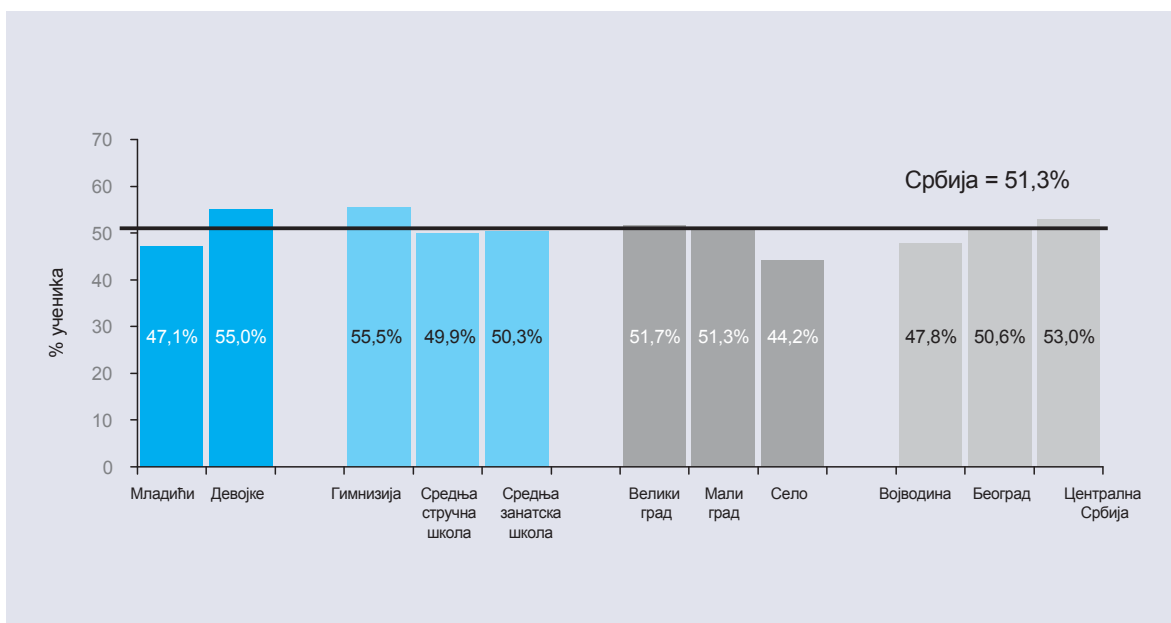
Ризици приликом конзумирања цигарета

Пушење је један од водећих фактора ризика за настанак најчешћих хроничних незаразних обољења, за лоше исходе по здравље деце и младих, као и за повреде, смртне исходе и загађење животне средине.

Ученици првог разреда средњих школа су питани „Колико сматраш да људи ризикују да науде себи (физички или на друге начине), ако повремено пуше цигарете или уколико попуше једну или више пакли цигарета дневно?“

Ризик који са собом носи повремено конзумирања цигарета увиђа 75,4% ученика (ризик да људи науде себи, физички или на друге начине). Међутим, већина адолесцената сматра да је тај ризик незнатан (28,9%) или умерен (28,6%). Свега 17,9% ученика увиђа да постоји велики ризик услед повременог конзумирања дувана (графикон 11). Девојке и ученици гимназија, као и омладина из Београда су у већем проценту свесни ризика које повремено пушење носи са собом. Позитивна чињеница је да је свест о штетним последицама повременог дувана по здравље значајно присутнија међу ученицима регионалних центара него што је то био случај 2005. године. Док је сваки трећи ученик Београда, Ниша и Новог Сада сматрао да не постоји ризик од повременог конзумирања дувана у 2005. години, вредност показатеља у 2008. години је 18,3%.

Нешто већи проценат ученика сматра да пушење једне или више пакли цигарета дневно носи ризик да људи науде себи, 84,9%. Од тога, веома ризичним пушење 20 и више цигарета дневно види 51,3% ученика (графикон 12). Слично као када је у питању уочавање ризика од повременог конзумирања дувана, девојке у значајно већој мери увиђају ризике од пушења једне или више пакле цигарета дневно (88,9%, и то велики ризик увиђа 55,0%) од младића (79,9%, и то велики ризик увиђа 47,1%). Исто тако, ученици гимназија чешће наводе да постоје ризици услед конзумирања једне или више кутије цигарета дневно (88,2%) од ученика осталих типова школа.

Графикон 11. Оцена ученика о ризичности повременог пушења, Србија, 2008 (%)**Графикон 12.** Ученици који сматрају пушење 20 и више цигарета дневно веома ризичним, Србија, 2008 (%)

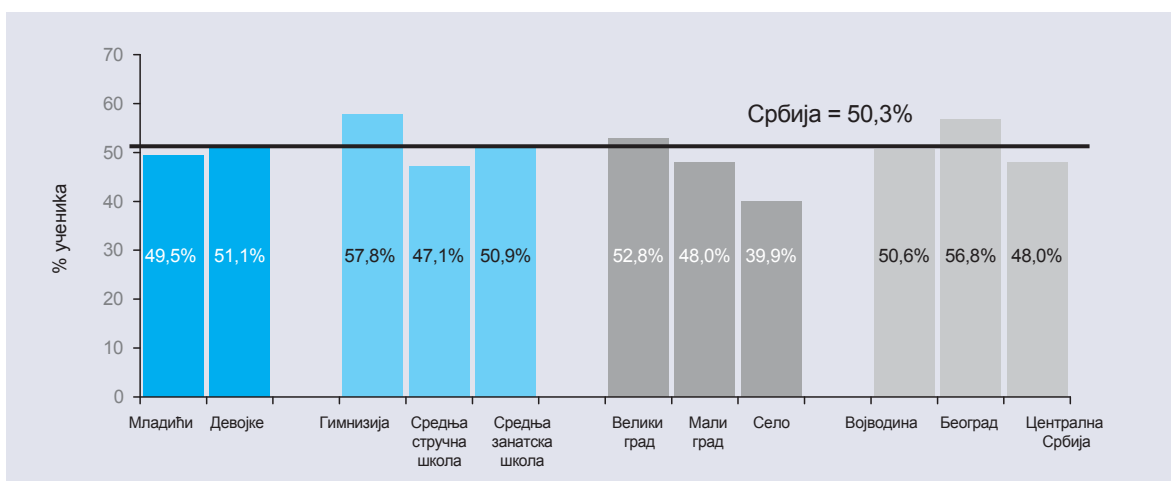
Иако још увек свест о штетним последицама пушења једне или више кутије цигарета дневно међу адолесцентима није широко распрострањена, она је значајно већа у регионалним центрима у Србији (Београд, Ниш и Нови Сад) него што је била 2005. године. Док је 2005. године свега 77,0% ученика било свесно ризика, 2008. године тај ризик увиђа 85,6% младих из регионалних центара. Такође, позитиван тренд се увиђа и када је у питању проценат ученика који сматра да је тај ризик велики; док нешто више од једне половине младих (51,8%) из регионалних центара наводи да је ризик од пушења једне или више кутија цигарета велики – то је 2005. године увиђало свега 39,8% њих.

Доступност цигарета

Многобројна истраживања су показала да доступност цигарета и ниска цена дуванских производа могу охрабрити младе људе да почну да пуше. Иако могућност за куповину дувана и дуванских производа као и њихово рекламирање нису једини чиниоци који могу утицати на омладину да започне конзумирање дувана, свакако да нису занемарљиви и да скупља цена цигарета и отежавање њиховог набављања може у значајној мери да смањи проценат пушача међу децом и омладином.

Законом о дувану (Службени гласник РС, бр. 101/05 и 90/07) који је ступио на снагу 2005. године забрањује се продаја дуванских производа малолетним лицима, као и производња и продаја слаткиша, грицкалица и играчака у облику дуванских производа. Такође, овим законом се забрањује рекламирање дувана и дуванских производа, и уводи обавезно штампање јасног и видљиво написаног упозорења о штетним последицама пушења по здравље на сваком појединачном и групном паковању дуванских производа. Нажалост, иако је оглашавање цигарета у великој мери забрањено, дуванске компаније проналазе начине рекламирања својих производа на индиректан, скривен начин, као на пример укључување производа у филмове и модне ревије, спонзорисање културних дешавања и слично.

Графикон 13. Ученици који сматрају да би уколико би желели могли веома лако да дођу до цигарета, Србија, 2008 (%)

Према подацима истраживања, и поред уведених рестрикција и мера, адолесценти наводе да су им цигарете, уколико би желели до њих да дођу, доступне. Прилично велики проценат ученика првих разреда средњих школа наводи да би уколико би желели могли до цигарета да дођу лако (66,7%); веома лако цигарете би биле доступне сваком другом ученику (50,3%), док 16,4% сматра да би прилично лако могли да набаве цигарете уколико би то желели. Ученици гимназија, они који живе у регионалним центрима и посебно Београду наводе да би веома лако могли да набаве цигарете у већем проценту од осталих ученика у Србији (графикон 13). С друге стране, свега 6,8% младих сматра да би чак иако би желели да набаве цигарете то било немогуће. Значајно више младића (9,5%) него девојака (4,4%) мисли да би долазак до цигарета, уколико би то желели, био немогућ. Такође, ученици средњих стручних школа значајно више сматрају да би набавка цигарета била немогућа (7,8%) у односу на ученике осталих типова школа. Међутим, и поред високих вредности,

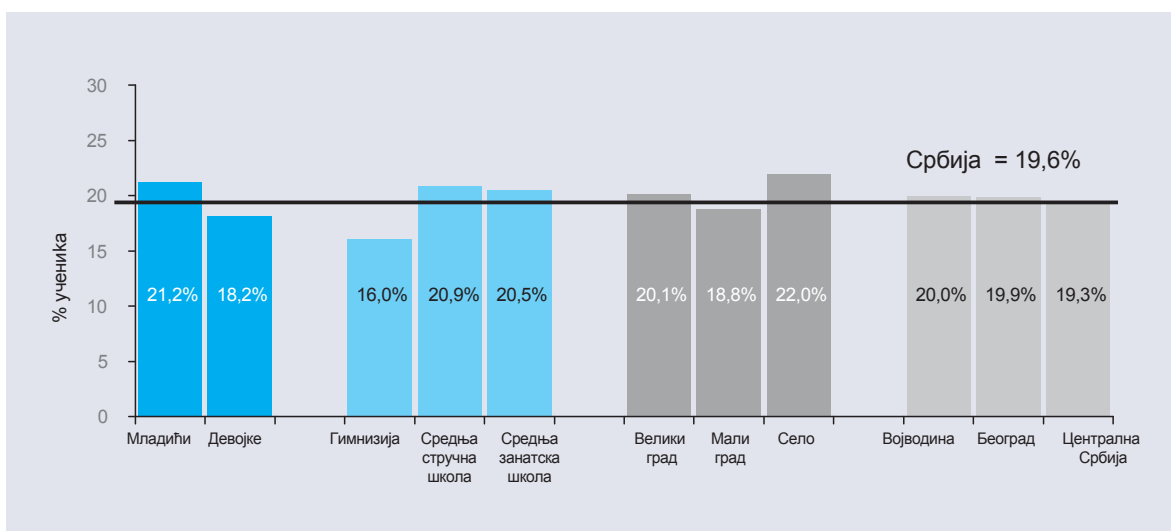
уочава се позитиван тренд у погледу доступности цигарета ученицима који живе у регионалним центрима (Београд, Ниш и Нови Сад). Док је 2005. године чак 86,0% ученика навело да може да набави цигарете лако (од тога веома лако 72,5%), у 2008. години то је навело 71,8% ученика (од тога веома лако 56,1%).

Одобравање или неодобравање родитеља

Ставови родитеља према пушењу су веома важни. Уколико родитељи упућују деци и младима јасну поруку да не одобравају пушење, мања је могућност да ће њихова деца почети да пуше. Ученицима је постављено питање: „Ако би хтео/ла да пушиш (или ако већ пушиш), да ли мислиш да би ти отац и мајка то дозволили?“.

Процент ученика који сматрају да би њихови родитељи дозволили или већ дозвољавају пушење је прилично висок. Чак сваки пети ученик (19,6%) сматра да би им или отац или мајка дозволили или им већ дозвољавају конзумирање дувана (графикон 14).

Графикон 14. Ученици који сматрају да би им отац или мајка дозволили да пуше, Србија, 2008 (%)

Адолесценти у већој мери сматрају да би им мајка дозволила да пуше. Тако, чак 16,1% ученика сматра да би њихова мајка дозволила или већ дозвољава коришћење дувана. Нешто је мањи удео ученика који сматрају да би им отац дозволио или им већ дозвољава да пуше (13,9%).

Младићи у већем проценту од девојака сматрају да би њихови родитељи одобравали или већ одобравају пушење. Дистрибуција према типу школе указује да ученици гимназија у нешто нижем проценту сматрају да би им отац или мајка дозволили да пуше (16,0%), него што је то случај са ученицима средњих стручних (20,9%) и средњих занатских школа (20,5%). Територијалне разлике нису значајне.

Уочава се позитиван тренд везано за родитељско одобравање/неодобравање пушења у регионалним центрима у односу на 2005. годину. Процент ученика који сматрају да би им мајка или отац дозволили да пуше значајно је опао – док је 2005. године 20,9% ученика сматрало да би им отац и 26,7% мајка дозволили да пуше, у 2008. ти проценти износе 15,0% и 16,5% редом.

ALCOHOL УПОТРЕБА АЛКОХОЛА CONSUMPTION

Алкохол спада у легалне дроге у већини земаља света. Друштвени став према алкохолу варира од широког одобравања, преко контролисања места где се може купити и испијати, па до потпуне забране продаје и/или коришћења у муслиманским земљама. Употреба алкохола је део традиције, обичаја и културе многих народа. Чак и умерене количине алкохола унете у организам стварају привид опуштености и дају улепшану слику менталне и физичке снаге због чега људи најчешће пију. Чињеница је да је алкохол отров и да има ефекат депресора нервног система, а докази о штетном утицају алкохола на здравље људи, а посебно младих, добро су документовани у стручној литератури.

У Србији је пијење алкохолних пића друштвено прихватљиво понашање, а толеранција према овој појави доприноси великој раширености ове навике међу популацијом одраслих и младих.

У нашим условима експериментисање са алкохолом почиње веома рано у адолесценцији када се дешавају бурне телесне и психолошке промене и када су млади на ефекте алкохола посебно осетљиви. Један број младих људи одабере да пије у одређеним околностима (журка, излазак у кафић, дискотеку итд.) тј. у одређеним ситуацијама које им можда изазивају сувише узбуђења које не умеју да контролишу, досаду коју не умеју да превладају или пак имитирајући значајне одрасле из свог окружења. На почетку експериментисања још увек постоји степен контроле када се и колико пије, али та граница може лако да прерасте у фазу када млади пију да би елиминисали лоша осећања са којима не умеју да изађу другачије на крај, а последица су проблема који се неминовно јављају (проблеми у школи, свађе са родитељима, раскид са девојком/младићем, осећање мање вредности, несигурност, напетост). Понекад се и популарност гради на томе колико могу да попију. Такође почиње да се развија и физичка толеранција на дејство алкохола због чега је телу потребно све више алкохола да би се постигао исти ефекат, што је важан знак упозорења да се развија зависност упркос младим годинама. Конзумирање алкохола на раном узрасту може отворити врата и другим зависностима.

Последњих неколико година учињени су извесни напори у односу на заштиту младих од алкохола што се тиче законске регулативе. Граница забране продаје и служења алкохолних пића 2005. године подигнута је са 16 на 18 година. Забрана рекламирања алкохолних пића у Србији ступила је на снагу 2005. године, укључујући и забрану приказивања употребе или опонашања употребе алкохолних пића у рекламним порукама. Забрана рекламирања се делимично односи на рекламирање пива и вина, односно дозвољено је рекламирање ових производа у периоду од 18 h увече до 6 h ујутру ако се не ради о емисијама које се директно обраћају деци и младима. Истим законом забрањено је произвођачима алкохолних пића (укључујући и произвођаче вина) да спонзоришу спортисте и

спортска такмичења, малолетна лица као и лица чију публику претежно чине малолетне особе. Забрањено је и рекламирање пива и вина на отвореном простору у близина институција намењених деци и младима на удаљености од 100 метара.

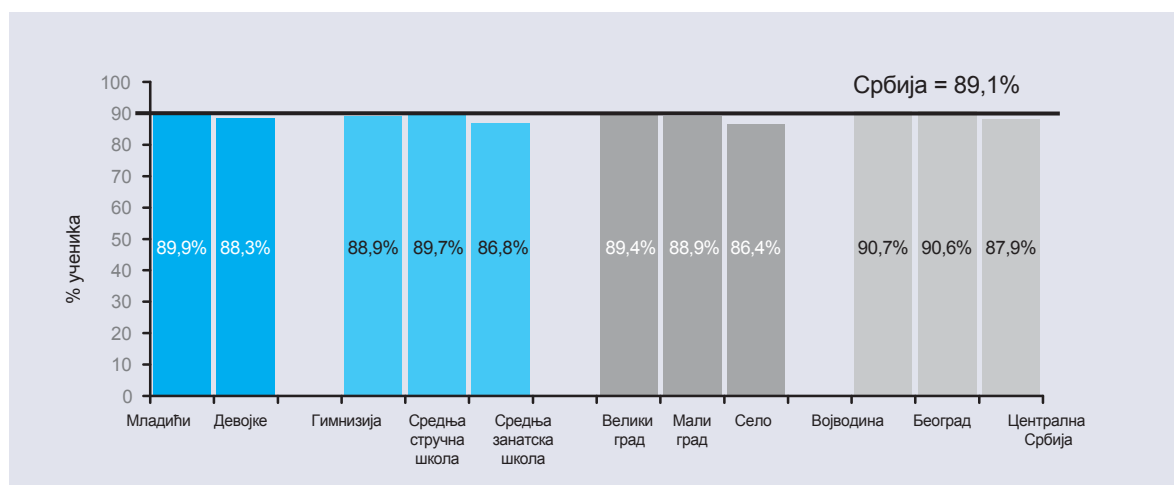
Употреба алкохола код младих има своје специфичности. Свако коришћење алкохола међу малолетним особама сматра се злоупотребом алкохола и има велике последице на раст и развој деце и омладине. Један од главних циљева истраживања је био да се прикаже учесталост коришћења алкохолних пића код младих оба пола, дефинишу специфичности употребе алкохола и утврди повезаност коришћења алкохолних пића са употребом дувана и осталих дрога.

Анализирани показатељи у овом поглављу извештаја су: употреба алкохола током живота, редовна употреба алкохола у току живота (конзумирање 40 или више пута), употреба алкохола у последњих 12 месеци, употреба алкохола у последњих 30 дана, доступност алкохола, опијање и место конзумирања алкохола приликом последње прилике када је алкохол коришћен, као и испијање пет или више пића за редом тзв. “binge drinking” или екцесивно пијење.

Употреба алкохола током живота

Девет од десет адолесцената је бар једном током живота попило једно или више алкохолних пића, (89,1%). Младићи су у нешто већем проценту од девојака пробали да пију алкохол, 89,9% младића, према 88,3% девојака наводи да је бар једном у току живота пробало неко алкохолно пиће. Ученици гимназија и средњих стручних школа чешће наводе употребу алкохола током живота од ученика средњих занатских школа. Највећи проценат младих који је конзумирао алкохол је у Војводини (90,7%), а затим у Београду (90,6%), док је најмање адолесцената из централне Србије (87,9%) бар једном током живота пробало да пије алкохол. Ученици из великих и малих градова чешће пробају да пију алкохол од ученика из сеоских средина (графикон 15).

Графикон 15. Ученици који су бар једном током живота попили алкохолно пиће, Србија, 2008 (%)

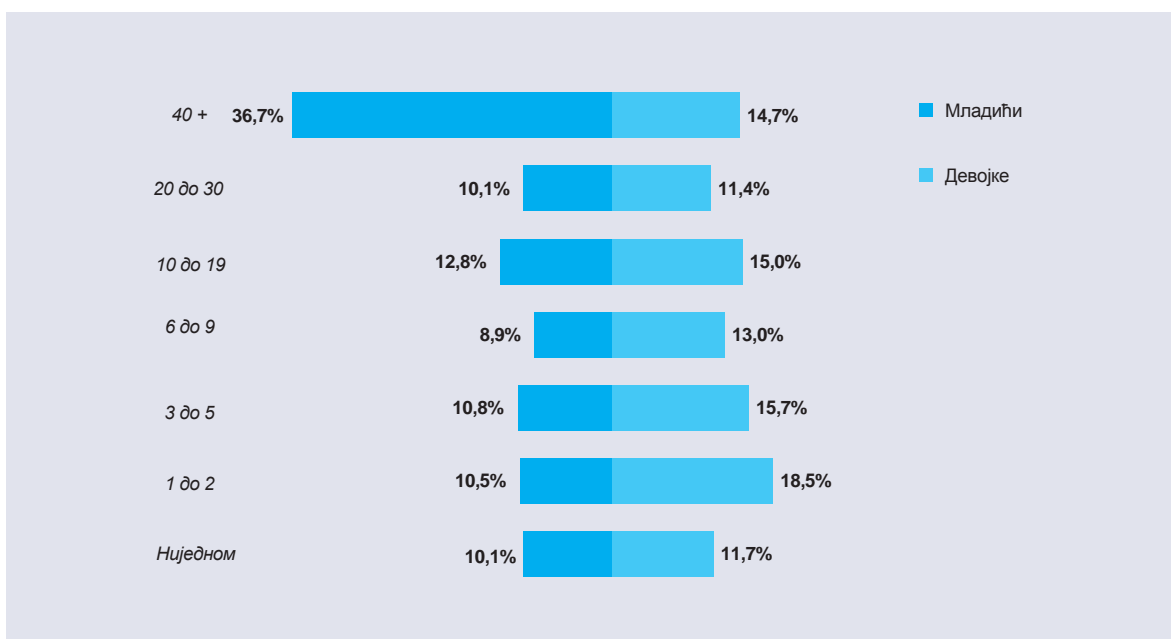
Поређењем података са подацима из 2005. године, уочава се незнатан пад процента ученика који су експериментисали са алкохолом у регионалним центрима у Србији (Београд, Ниш и Нови Сад). Док је 2005. године 92,9% младих из регионалних центара бар једном током живота пробало да пије, то у 2008. години чини 89,2% ученика.

Од свих ученика који су током живота пробали да пију алкохол, не пију га сви редовно. Тако се они ученици који су пили алкохолна пића 40 или више пута у току живота могу сматрати више него редовним корисницима.

Једна четвртина ученика (24,4%) наводи да је до сада 40 или више пута користила алкохол, што се може тумачити као знак редовније употребе. Значајно већи проценат младића (36,0%) се сврстава у редовне кориснике алкохоличких пића (пили алкохол најмање 40 пута током живота) у поређењу са девојкама, (14,4%) (графикон 16).

Највише је омладине у Војводини која је током живота попила најмање 40 алкохолних пића, 29,4%, док су проценти у Београду и централној Србији значајно нижи, 23,8% и 23,1%, редом.

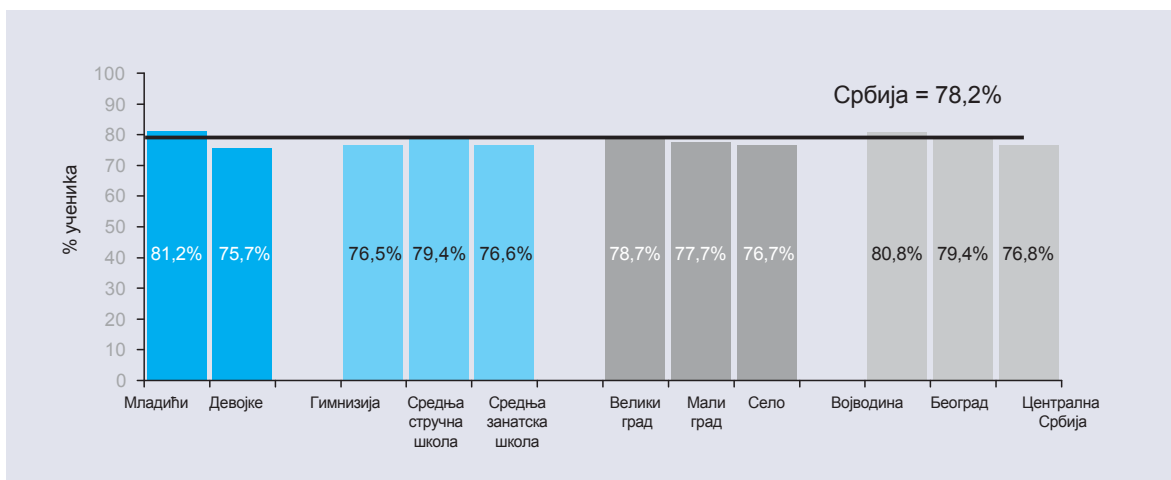
Графикон 16. Број ситуација у којима су ученици пили алкохолна пића током живота, по полу, Србија, 2008 (%)

Опадајући тренд уочава се и у редовнијем конзумирању алкохола, са још наглашенијим разликама него када је у питању употреба алкохола током живота. Тако, док је 2005. године сваки трећи ученик из три регионална центра у Србији (33,0%) навео да је пио/ла алкохол најмање 40 пута током живота, то у 2008. години наводи 23,6% младих. Ови подаци указују да и поред знатно веће која је остала на релативно високом нивоу и одлучи да се алкохол проба, значајно мањи проценат младих наставља да га конзумира.

Употреба алкохола у последњих 12 месеци

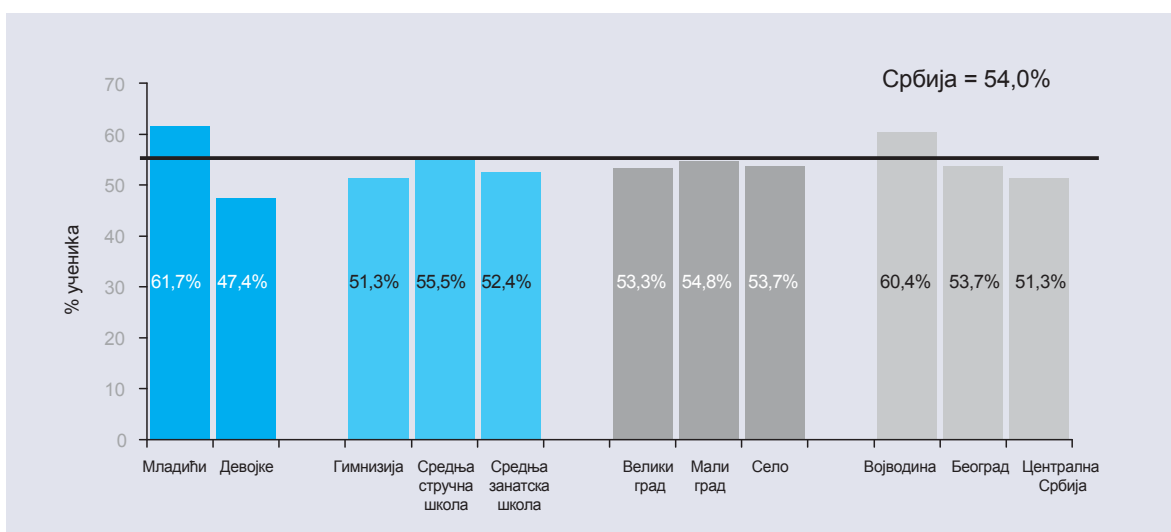
Од свих ученика који су пили алкохол некад током живота нису сви пили у току 12 месеци који су претходили истраживању. Тако, у последњих 12 месеци три четвртине ученика (78,2%) је попило бар једно алкохолно пиће. Дистрибуција према полу одговара дистрибуцији коришћења алкохола некад током живота; проценат младића који су пријавили употребу алкохола у претходних 12 месеци значајно је већи од процента девојака, 81,2% према 75,5%. Млади из Војводине су у значајно већем проценту конзумирали алкохол у последњих годину дана од омладине из других региона, што такође одговара и прати дистрибуцију претходно анализираних показатеља (графикон 17).

Графикон 17. Употреба алкохола у последњих 12 месеци, Србија, 2008 (%)

Уочава се опадајући тренд у употреби алкохола у последњих годину дана у регионалним центрима у Србији. Процент ученика из Београда, Ниша и Новог Сада који су попили бар једно алкохолно пиће током претходне године је пао са 82,6% у 2005. години на 78,1% у 2008. години.

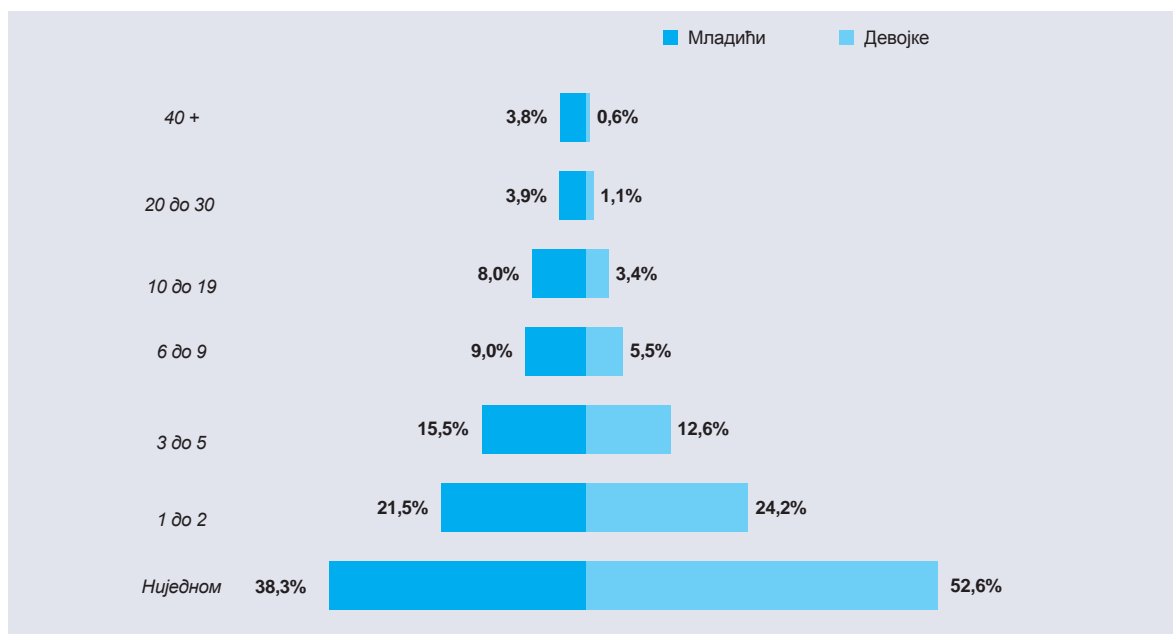
Употреба алкохола у последњих 30 дана

Више од једне половине ученика (54,0%) попило бар једно алкохолно пиће у току 30 дана који су претходили истраживању. Ученици гимназија и средњих занатских школа у мањој мери су навели да су попили бар једно алкохолно пиће у протеклих месец дана од ученика средњих стручних школа. Омладина из Војводине је у значајно већем проценту пила алкохол у протеклих месец дана; чак 60,4% адолесцената из Војводине наводи да је попило бар једно алкохолно пиће, док то наводи 53,7% младих из Београда и 51,3% из централне Србије (графикон 18).

Графикон 18. Употреба алкохола у последњих 30 дана, Србија, 2008 (%)

Младићи су већем проценту употребљавали алкохол од девојака, а такође су и пили веће количине алкохола. Док је 61,7% младића пило алкохол током протеклих 30 дана, то је чинило 47,4% девојака (графикон 19).

Графикон 19. Број ситуација у којима су ученици пили алкохолна пића у последњих 30 дана, по полу, Србија, 2008 (%)

Као критична мера количине попијеног алкохола у протеклих месец дана посматра се проценат младих који је у току 30 дана попио шест или више алкохолних пића. Сваки шести ученик првог разреда средњих школа у Србији наводи управо ову учесталост конзумирања алкохола у току месец дана (17,1%), и то значајно више младића (24,7%) него девојака (10,6%). Чак сваки пети ученик из Војводине је пио најмање шест алкохолних пића у протеклих 30 дана (21,4%), што је више од младих из Београда (14,7%) или централне Србије (16,0%).

Млади наводе да су у протеклих 30 дана најчешће пили пиво (47,2%) и вино (43,6%), док је нешто мањи проценат конзумирао жестока пића (31,4%) и то значајно више у Војводини него у другим регионима.

Двоје од пет адолесцената је протеклог месеца конзумирало алкохол у току једног, два или три дана. Овај податак се не односи на узастопну злоупотребу алкохола, већ конзумирање алкохолних пића бар једном у току једног, два или три дана у току протеклог месеца. Младићи су то радили чешће од девојака, а у Војводини се такође алкохол конзумирао чешће него у Београду и централној Србији. Једном недељно у току 30 дана који су претходили истраживању алкохол је конзумирало 8,6% младића, 5,8% девојака. Регионална дистрибуција употребе алкохолних пића једном у току недеље указује да је то чинило највише ученика из Војводине, 9,7%, и значајно мање младих из Београда и централне Србије, 6,8% и 6,1%, редом. Једног просечног дана када су конзумирали алкохол, 29,9% младих попило је 1–2 пића. Више од 10 пића у току дана попило је чак 6,7% младића и 8,6% становника руралних насеља.

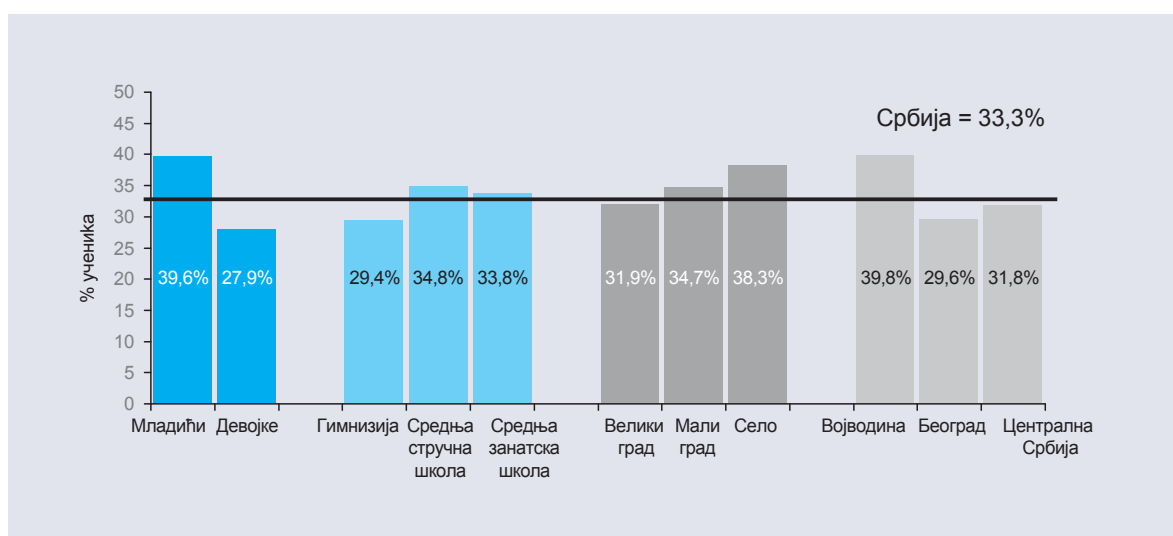
Уочава се позитиван тренд када је у питању злоупотреба алкохола. У односу на 2005. годину, значајно се смањило број младих у регионалним центрима који су у последњих 30 дана конзумирали алкохол, проценат је пао са 72,3% у 2005. на 53,2% у 2008. години. Слично, смањило се и број мла-

дих који су у претходних 30 дана попили шест или више алкохолних пића. Док је ова учесталост на месечном нивоу износила чак 36,5% у 2005. години, 15,2% младих из Београда, Ниша и Новог Сада пије најмање шест пића месечно у 2008. години.

Употреба алкохола у последњих седам дана

Једна трећина ученика је пријавила да је последња прилика у којој су пили алкохол била у току седам дана који су претходили истраживању, и то значајно више младића (39,6%), него девојака (27,9%). Такође, уочавају се регионалне разлике као и разлике према врсти школе (графикон 20).

Графикон 20. Употреба алкохолних пића у последњих седам дана, Србија, 2008 (%)

У последњој прилици пиво је пило 42,7% испитаника, и то чешће младићи (59,8%), ученици средњих стручних школа (47,6%) и ученици који похађају школе у сеоским насељима (56,6%). С друге стране, чак 39,0% девојака је у последњој прилици пило вино (на супрот 21,4% младића). Жестока пића користило је 14,5% адолесцената. У Војводини је проценат ученика који су користили жестока пића значајно виши (20,4%) него у осталим регионима у Србији. Најмањи је проценат ученика који су у току последње прилике када су пили алкохол пили алкопопсе (7,5%).

Доступност алкохола

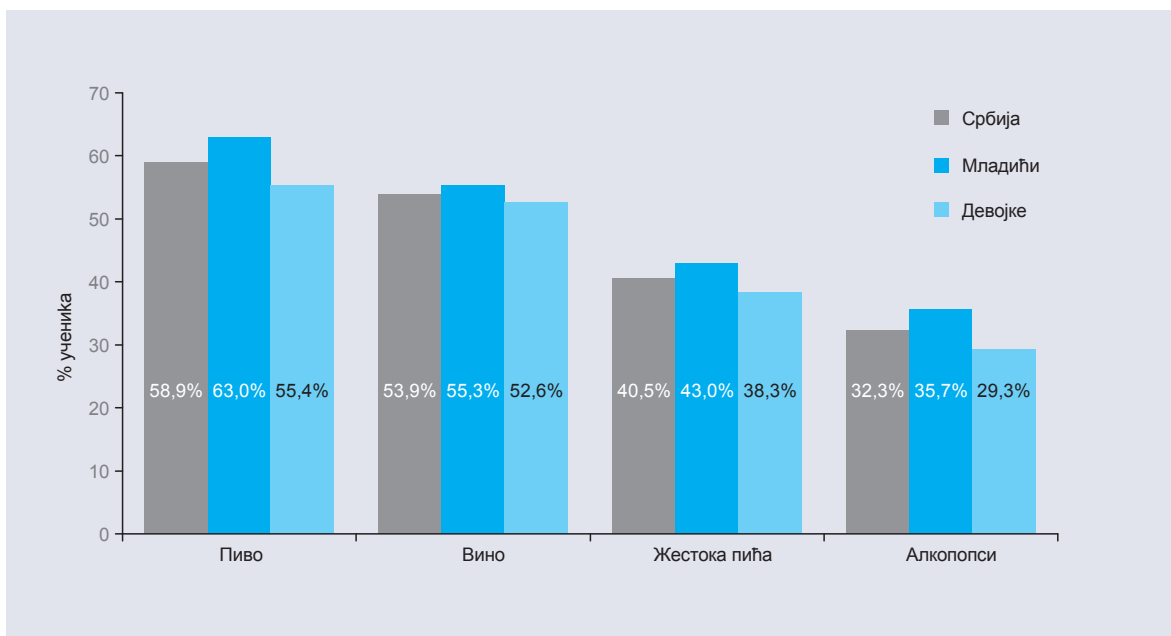
Закон о заштити потрошача (Службени гласник РС 79/05), у делу о заштити малолетних лица, у члану 8 прописује: „Забрањена је продаја и служење алкохолних пића малолетним лицима”.

У истраживању, ученицима је постављено питање: „Колико мислиш да би ти било тешко да купиш следеће ствари ако би желео/ла? – пиво, алкопопсе (мешана пића са процентом алкохола од око 5%, нпр. Бризер и сл), вино, жестока пића (ракија, виски, коњак и сл.) укључујући коктеле)?”.

И поред забрана и рестрикција, више од половине ученика мисли да би веома лако могли да купе неко од алкохолних пића уколико би то желели. Тако чак 58,9% сматра да би уколико би желели

веома лако могли да купе пиво, 53,9% вино, док је 40,5% ученика мишљења да су им жестока пиће лако доступна. Трећина адолесцената (32,3%) сматра да ако би то желела, веома лако би могла да да купи алкопопсе (мешана пића са процентом алкохола од око 5%) (графикон 21).

Графикон 21. Ученици који сматрају да су им *веома лако доступна алкохолна пића: пиво, вино, жестока пића и алкопопси, Србија, 2008 (%)*

Младићи, ученици гимназија и адолесценти који живе у Војводини и Београду у значајно већем проценту наводе да би веома лако могли да дођу до алкохолних пића уколико би то желели.

И поред тога што су ови резултати у регионалним центрима (Београд, Ниш и Нови Сад) нешто виши него за ниво Србије у целини (63,2% за вино, 56,0% за пиво и 45,4% за жестока пића), примећује се значајан пад у односу на 2005. годину, када је 73,3% ученика из великих градова сматрало да веома лако могу да набаве пиво, 71,4% вино, а чак 62,1% жестока пића, уколико би то желели.

Куповина алкохола

Куповину алкохола у последњих 30 дана ван угоститељских објеката, а за сопствено конзумирање пријавило је нешто мање од једне трећине ученика. Млади најчешће купују пиво, 29,7% ученика је пријавило куповину пива бар једном у протеклих 30 дана. Младићи су у значајно већем проценту куповали пиво од девојака, чак 44,1% младића је бар једном купио пиво, док је то учинило 17,2% девојака.

Сваки трећи ученик (33,6%) је попио бар једно пиво у угоститељском објекту у протеклих 30 дана. Ученици су у највећем проценту попили једно до два пива (18,1%), док је учесталија употреба пива код куће пријављена у мањем броју случајева. Младићи, ученици средњих стручних школа и млади из Војводине су много чешће пили пиво код куће. Коришћење вина у угоститељским објектима

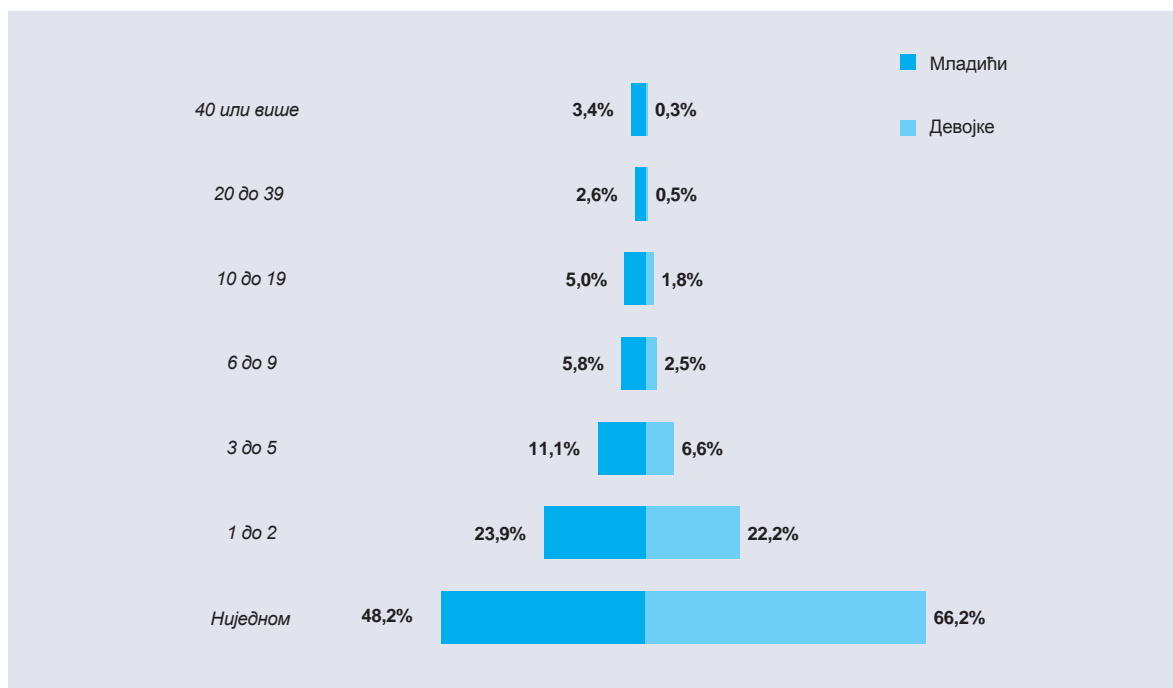
је бар један пут у протеклих 30 дана је пријавило 26,0% ученика, док је 22,4% младих попило бар једно жестоко пиће у угоститељском објекту. Ученици из Војводине су значајно учесталије пили жестока пића у угоститељским објектима од ученика који живе у осталим регионима.

Опијање

Опијање је у истраживању дефинисано као јак утицај алкохолног пића који укључује несигурност у ходу, неправилан говор, повраћање и немогућност сећања на протекле догађаје.

Бар једном у животу се напило 42,2% ученика, и то значајно више младића (51,8%), него девојака (33,8%)(графикон 22). Нешто мање од једне трећине ученика (29,7%) се бар једном напило у претходних 12 месеци (37,5% младића и 23,0% девојака), док је проценат младих који су пријавили да су бар једном били пијани у 30 дана која су претходила истраживању 12,9% (18,3% младићи и 8,2% девојке).

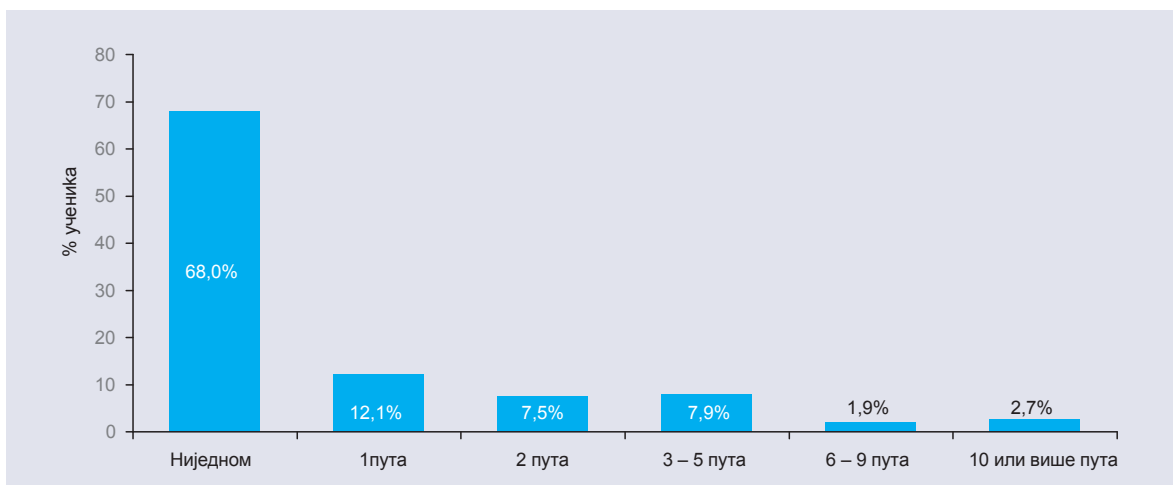
Графикон 22. Учесталост опијања ученика током живота, по полу, Србија, 2008 (%)

Процент младих који живе у регионалним центрима (Београд, Ниш и Нови Сад) и који су се бар једном у животу напили износи 42,6%, што је значајно ниже него у 2005. години када је тај проценат је износио 66,9%. Такође се уочава значајан пад процента адолесцената који су били пијани бар једном у протеклих 12 месеци (са 52,7% у 2005. на 29,3% у 2008. години) и у протеклих 30 дана (са 30,8% у 2005. на 11,3% у 2008. години).

Употреба пет или више пића заредом значи опијање за већину ученика узраста 16 година. Чак трећина ученика (32,0%) је бар једном приликом у току 30 дана који су претходили истраживању попила пет и више пића заредом (тзв. “binge drinking” или ексцесивно пијење) (графикон 23).

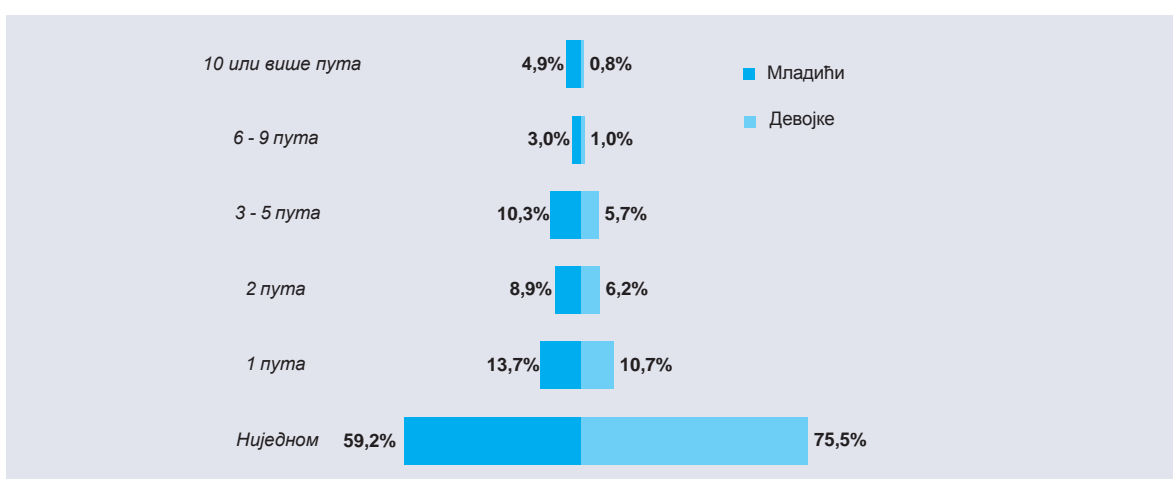
Графикон 23. Учесталост конзумирања алкохолних пића пет или више пута заредом у последњих 30 дана, Србија, 2008 (%)

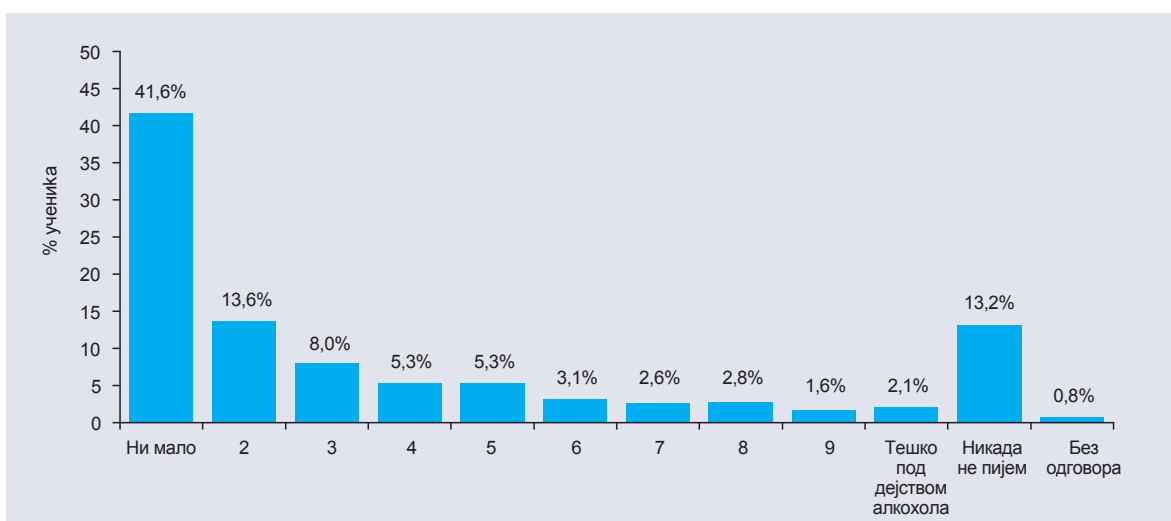
У регионалним центрима (Београд, Ниш и Нови Сад) проценат ученика који су у претходних 30 дана попили пет и више пића заредом износи 30,3%, што је значајно мање него 2005. године када је износио 37,3%.

Младићи су у току последњих 30 дана у значајно већем проценту бар једном попили пет и више пића заредом од девојака (40,8% младића према 24,5% девојака). Уочавају се значајне разлике везане за учесталост конзумирања. Тако, док је 22,6% младића и 16,9% девојака навело повремено екцесивно пијење (1 до 2 пута), више од три прилике су чешће међу младићима (18,2%), него девојкама (7,5%). Употребу пет или више пића за редом 10 или више пута у току претходних 30 дана пријавило је 2,7% ученика, и то више младића (4,9%), него девојака (0,8%) (графикон 24).

Графикон 24. Употреба пет или више алкохолних пића заредом у току последњих 30 дана, по полу, Србија, 2008 (%)

У истраживању је испитивано и колико су по сопственој процени, на скали од 1 (ни мало) до 10 (тешко под дејством алкохола, толико да се не сећају шта се дешавало) ученици били пијани током последње прилике када су користили алкохол. Нешто мање од једне половине ученика (41,6%) је изјавило да се уопште није напило, док је 2,1% ученика било под тешким дејством алкохола (графикон 25).

Графикон 25. Процена дејства алкохола, на скали од 1 до 10, Србија, 2008 (%)

Младићи су чешће били под тешким дејством алкохола него девојке. Док 3,1% младића тврди да је било под тешким дејством алкохола када су последњи пут пили, то је пријавило 1,3% девојака. Ученици из Војводине су у значајно већем проценту били пијани током последње употребе алкохола од ученика осталих региона.

Узраст приликом првог конзумирања алкохола

Поред значајно учесталије и обимније употребе алкохолних пића, младићи много раније пробају алкохол од девојака. Тако је сваки пети младић (18,1%) први пут пробао пиво (попио најмање једну чашу/флашу/конзерву пива) са девет или мање година, док је то учинило скоро двоструко мање девојака (10,6%). Конзумирање вина најчешће започиње са 14 или више година, и значајно је учесталије међу девојкама него младићима. Слична је ситуација и са пробањем жестоких пића. Највећи проценат младих проба бар једну чашицу жестоког пића са 14 или више година. Међутим, млади из Војводине у значајно већем проценту први пут пробају неко жестоко алкохолно пиће у 14. години од ученика у осталим регионима. Алкопопси (мешана пића са мање од 5% алкохола) се користе значајно мање од осталих врста алкохолних пића. Алкопопсе никада није пробало 57,6% младих, а прво конзумирање се у највећем броју случајева десило са 15 или 16 година.

Ризици приликом конзумирања алкохола

На питање „Колико је вероватно да би се теби лично могла догодити свака од следећих ствари ако пијеш алкохол?“, чак 58,2% ученика сматра да постоји вероватноћа да би се осећали опуштени, 56,2% да би вероватно били отворени и дружељубиви, 49,4% срећни, док 48,3% сматра да би постојала могућност да забораве на проблеме. С друге стране, веома велики проценат ученика сматра да би било мало вероватно или немогуће да би им се уколико пију алкохол могле догодити невоље са полицијом (70,1%), да не би били у стању да се одрекну пића (70,2%), да би угрозили здравље (52,5%) или имали мамурлук (46,5%).

У последњих 12 месеци као последицу конзумирањем алкохола, највише младих је бар једном имало незгоду/повреду (11,9%) или учествовало у тучи (11,5%), а проблеме са полицијом имало је 5,6% испитаника и то младићи чешће него девојке. Проблеме са родитељима, пријатељима у школи или на послу као последицу конзумирања алкохола имало је 10,6%, 9,6% и 10,7% адолесцената редом. У болницу је доспело 2,8%, док је 1,7% младих било жртва пљачке или крађе. Чак пет пута више младића него девојака се бар једном упустило у сексуални однос без кондома (12,4% наспрот 2,8%). Гимназијалци су се нешто ређе упуштали у ризичне сексуалне односе од својих вршњака у средњим професионалним и стручним школама – 4,4% ученика гимназије имало је однос без кондома 1–2 пута у последњих годину дана, док је 4,5% ученика средњих професионалних школа имало исто искуство. Младићи су се, такође, чешће упуштали у сексуалне односе због којих би се наредног дана покајали – 5,7% младића и 1,4% девојака се 1–2 пута покајао наредног јутра. Двоструко мање ученика гимназија (1,9%) и средњих стручних школа (2,2%), него ученика средњих професионалних школа (4,3%) жалило је због ступања у сексуалне односе под дејством алкохола.

Иако је више од 90% младих изјавило да конзумирање великих количина алкохола утиче на наведене проблеме (саобраћајне и друге незгоде, проблеми у породици и односима, насиље и криминал, здравствени и финансијски проблеми), значајан проценат ученика из руралних насеља, младића и ученика средњих стручних школа сматра да уопште не утиче. Тако, на пример док 5,3% ученика у Србији сматра да конзумирање алкохола не утиче на насиље и криминал, чак 8,3% младића, 10,3% ученика из руралних средина и 6,6% ученика средњих стручних школа има то мишљење.

Место конзумирања алкохола

Како би се утврдило у ком контексту ученици најчешће конзумирају алкохол, ученици су питани: „Сети се последње прилике када си пио/ла алкохол. Где си се налазио/ла?”. Категорије одговора су „Никада не пијем алкохол”, „Код куће”, „У нечијој кући”, „На улици, у парку, на плажи или на неком другом отвореном простору”, „У кафићу, кафани”, „У дискотеци”, „У ресторану” и „На неком другом месту”.

Највећи број младих алкохол конзумира у дискотеци (31,8%), код куће (19,8%) и у кафићу (18,1%). Девојке чешће пију код куће (21,6%), него младићи (17,7%). Адолесценти из великих градова чешће пију у кућама пријатеља (14,0%) него њихови вршњаци у малим градовима (10,6%) и сеоским насељима (10,5%). Чак 17,7% ученика из Београда пије на улици, док је тај проценат у Војводини (9,7%) и централној Србији (9,2%) знатно нижи.

USE OF ILLICIT УПОТРЕБА ИЛЕГАЛНИХ ДРОГА DRUGS

До пре неколико деценија постојао је релативно мали број дрога које су се злоупотребљавале и стварале зависност. Оне су углавном биле природног порекла. Од 50-их година прошлог века па све до данас, наглим развојем фармацеутске индустрије, појавио се читав низ лекова и супстанци са психоактивним дејством. У илегалним лабораторијама широм света стварају се нове дроге са све бржим и разорнијим дејством на нервни систем које мењају стање свести, опажање, расположење, мишљење и понашање. У последњих пар година у свету се уочава тренд све јаснијег става у односу на употребу илегалних дрога у смислу нула толеранције, а формира се и глобално партнерство помоћи и сарадње на плану превенције, лечења и рехабилитације зависника.

Колико ће млади експериментисати са дрогама зависи између осталог од доступности дрога, законске регулативе, родитеља, школских власти, могућности које пружа локална заједница за креативно провођење слободног времена, вештина којима располажу млади за излагање на крај са стресом, решавање проблема, информисаност младих о последицама употребе дрога, и сл.

У следећем поглављу фокус је стављен на преваленцију употребе илегалних дрога, укључујући седативе или средстава за смирење (било да су добијени на лекарски рецепт или не), аналгетике, анаболичке стероиде, инхалансе и друго. Посебна пажња посвећена је повезаности конзумирања алкохола са употребом осталих психоактивних супстанци.

Под термином употреба илегалних дрога подразумева се употреба марихуане или хашиша (канабиса), амфетамина, LSD-ја или других халуциногених средстава, крека, кокаина, екстазија, хероина, магичних печурки, тродона и осталих аналгетика и GHB-а.

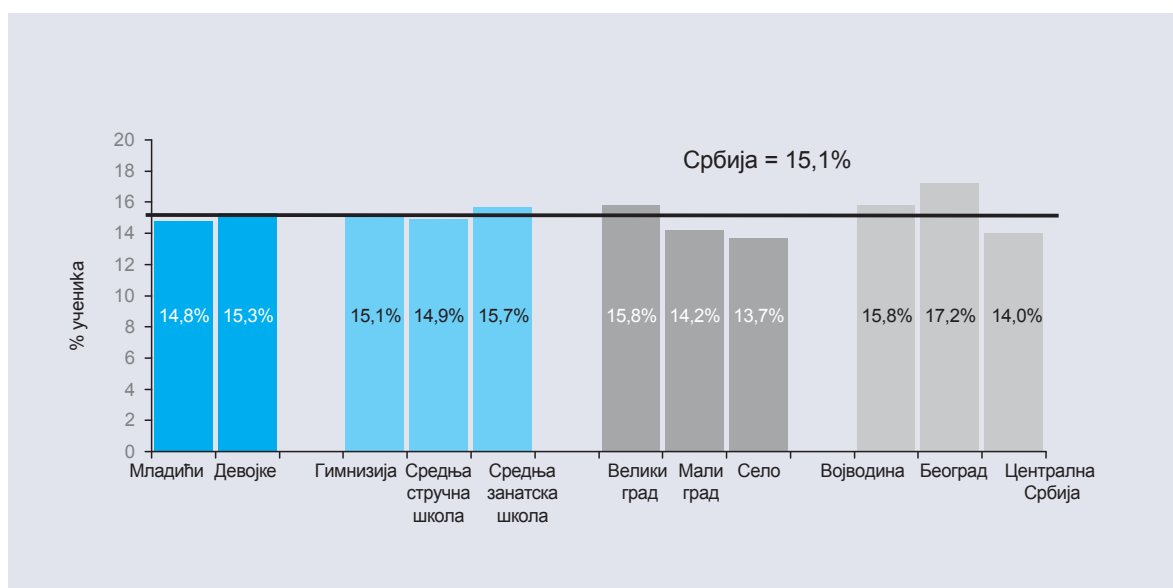
Инхаланси укључују супстанце које се удишу, као нпр. лепак или аеросоле. Медицинска средства, као што су средства за смирење (седативи), анаболички стероиди или аналгетици нису илегални по својој дефиницији, када се употребљавају у складу са препоруком лекара и издају на рецепт. Употреба медицинских средстава без лекарског рецепта је делом илегална према фармацеутским правилима.

Дефиниција илегалних дрога која се користи у овом извештају подразумева сва претходно наведена средства, тј. марихуану или хашиш (канабис), амфетамине, LSD или друга халуциногена средства, крек, кокаин, екстази, хероин, магичне печурке, тродон и остале аналгетике, GHB, инхалансе, алкохол у комбинацији са лековима и седативе (без лекарског рецепта).

Употреба илегалних дрога током живота

Чак 15,1% ученика првих разреда средњих школа наводи да су током живота бар једном употребљавали неку од претходно наведених илегалних дрога. Ученици из Београда у највећем проценту наводе да су употребљавали било коју илегалну дрогу током живота (17,1%). Такође, употреба илегалних дрога током живота је чешћа међу младима из великих и малих градова (15,9% и 14,2%, редом), у односу на омладину из руралних насеља (13,3%). Не уочавају се значајне разлике у употреби илегалних дрога међу младићима и девојкама, с тим што нешто већи проценат девојака (15,3%), него младића (14,8%) пријављује употребу неке илегалне дроге током живота (графикон 26).

Графикон 26. Употреба илегалних дрога током живота, Србија, 2008 (%)

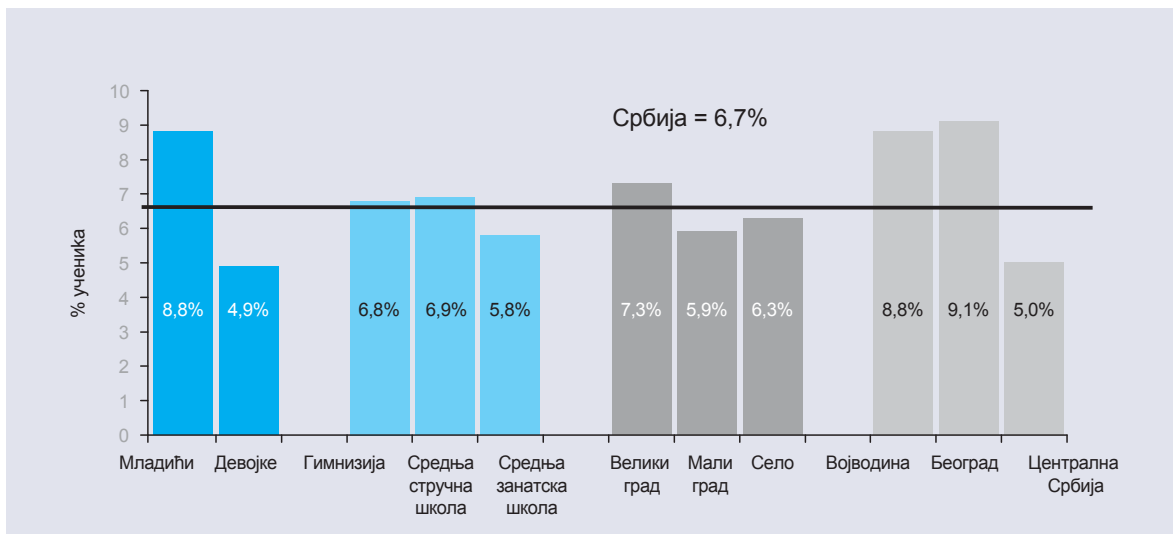
Многи ученици су пробали дроге једном или два пута, док су остали развили мање или више редовну навику узимања дрога. Тако је 1,6% ученика користило дрогу 20 или више пута током живота. Младићи су у значајно већем проценту користили илегалне дроге 20 или више пута током живота од девојака, 2,1% младића и 1,1% девојака је употребило илегалне дроге 20 или више пута током живота. Млади из урбаних средина чешће редовно употребљавају илегалне дроге од адолесцената из мањих градова и руралних средина. Ученици из Београда у највећем проценту пријављују употребу дрога 20 или више пута током живота (2,7%), што је значајно више од ученика из Војводине или централне Србије (1,3% у оба региона).

Употреба марихуане током живота

Посебна пажња у истраживању посвећена је прикупљању података у односу на коришћење марихуане, с обзиром да је то супстанца која је у нашој земљи веома заступљена.

Најмање један пут у животу марихуану је пробало 6,7% ученика, и то 8,8% младића и 4,9% девојака. Ученици из урбаних средина, и посебно Београда су у већем проценту навели да су бар једном у току живота пробали марихуану (графикон 27).

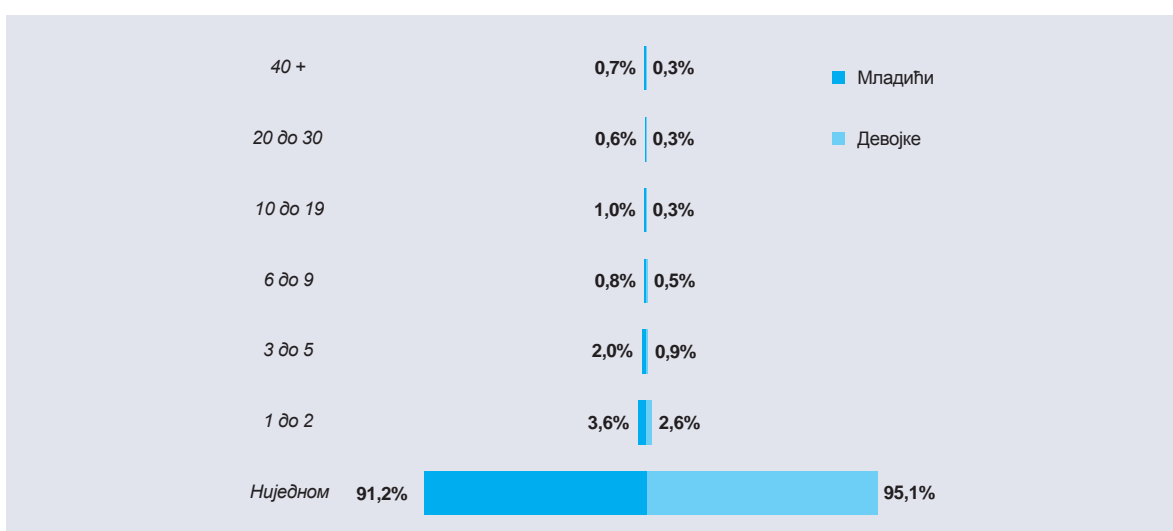
Графикон 27. Употреба марихуане или хашиша током живота, Србија, 2008 (%)

Уочава се позитиван тренд када је у питању коришћење марихуане током живота међу ученицима из регионалних центара (Београд, Ниш и Нови Сад) у Србији. Док је 2005. године 12,9% ученика бар једном током живота пробало марихуану, тај проценат у 2008. години износи 7,3%.

Показатељ редовног коришћења марихуане је употреба 40 и више пута у животу. У првом разреду средње школе је 0,5% ученика марихуану узело 40 пута у животу или више, што може да указује на редовно узимање које је ризик за злоупотребу и других психоактивних супстанци. Више је младића него девојака користило марихуану 40 или више пута у животу, 0,7% према 0,3% (графикон 28).

Графикон 28. Број ситуација у којима је конзумирана марихуана током живота, по полу, Србија, 2008 (%)

Значајно већи проценат ученика из Београда редовно користи марихуану, 1,1% младих из Београда је пријавио конзумирање марихуане или хашиша 40 или више пута у току живота. Редовна употреба марихуане или хашиша у односу на 2005. годину међу ученицима из Београда, Ниша и Новог Сада је нижа, проценат је пао са 1,9% на 0,8% у 2008. години.

Уколико се анализира учесталост употребе марихуане међу ученицима првих разреда средњих школа који су икада у току живота користили марихуану, уочава се да је скоро једна половина младих који су бар једном у току живота употребили марихуану или хашиш (канабис) то учинили 1–2 пута (46,2%). Значајно нижи проценат ученика који су конзумирали марихуану у току живота учинила је то 3–5 пута (20,8%), док је 10,4% њих то учинило 6–9 пута. Процент омладине која је икада у животу користила марихуану, и при том то учинила 40 или више пута је 7,5%, тј. сваки четрнаести ученик првог разреда средње школе који је пробао марихуану убраја се у категорију редовног корисника марихуане или хашиша.

Више је младића него девојака корисника марихуане који су је користили 40 или више пута, 8,0% младића који су икада користили марихуану и 6,1% девојака пријављује ову учесталост конзумирања.

Употреба марихуане међу ученицима првих разреда средњих школа се у највећем проценту догодила 1–2 пута, и ту учесталост конзумирања наводи 3,1% младих. У регионалним центрима у Србији (Београд, Ниш и Нови Сад), у популацији ученика првих разреда средњих школа употреба марихуане 1–2 пута је смањена са 5,4% у 2005. на 3,9% у 2008. години.

Од ученика који су пријавили употребу марихуане током живота, чак је једна половина (50,6%) навела да је користила и неку другу илегалну дрогу (44,6% младића и 60,0% девојака). Најчешће, млади који су имали искуства са марихуаном, имали су искуства и са седативима (24,9%) или су користили алкохол у комбинацији са пилулама (23,0%). Нешто мањи проценат ових ученика наводи употребу инхаланата (18,1%), амфетамина (16,6%) или екстазија (16,1%). Пропорција употреба осталих илегалних дрога међу овим ученицима варира од 3% до 10%.

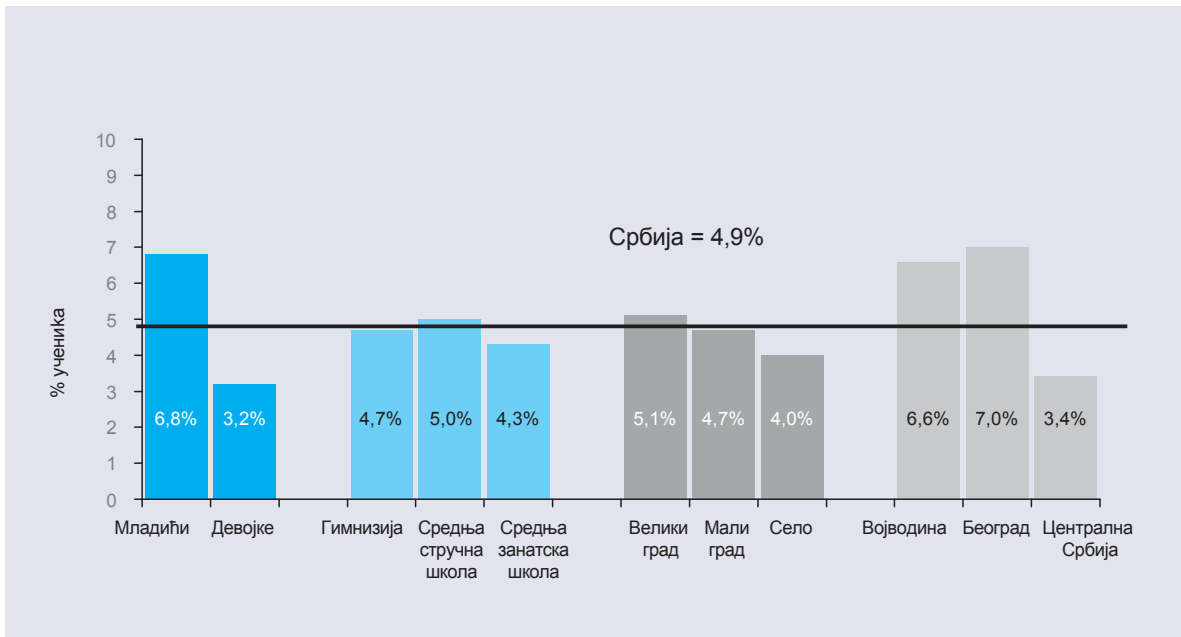
Такође, међу ученицима који су током живота користили марихуану уочава се већи проценат корисника цигарета, чак 91,4%, и то више девојака него младића (93,1 и 90,3%, редом). Међу овим ученицима је такође значајно већи проценат оних који су пушили цигарете 40 или више пута у току живота (63,0%), док је подсетимо се, 13,1% свих ученика пријавило ову учесталост конзумирања дувана.

Слична ситуација је и по питању употребе алкохола. Док је 89,0% ученика икада током живота користило алкохол (24,9% 40 или више пута у току живота), скоро сваки ученик који је у току живота користио марихуану (99,0%) је такође конзумирао и алкохол, док је чак 65,8% то учинило 40 или више пута у току живота.

Употреба марихуане у последњих 12 месеци

Употреба марихуане или хашиша у последњих 12 месеци у популацији ученика првих разреда средњих школа је статистички значајно нижа од пропорције употребе марихуане током живота и износи 4,9%. Значајно је већи проценат младића него девојака који су користили марихуану у протеклих 12 месеци, 6,8% према 3,2%. Ученици из Београда и Војводине чешће су конзумирали канабис него њихови вршњаци из централне Србије. Нису уочене значајне разлике у коришћењу марихуане у протеклих годину дана међу ученицима различитог типа школе или величине града/ места, с тим што је нешто нижи проценат ученика из сеоских места (4,0%) који су навели употребу марихуане у протеклих 12 месеци (графикон 29).

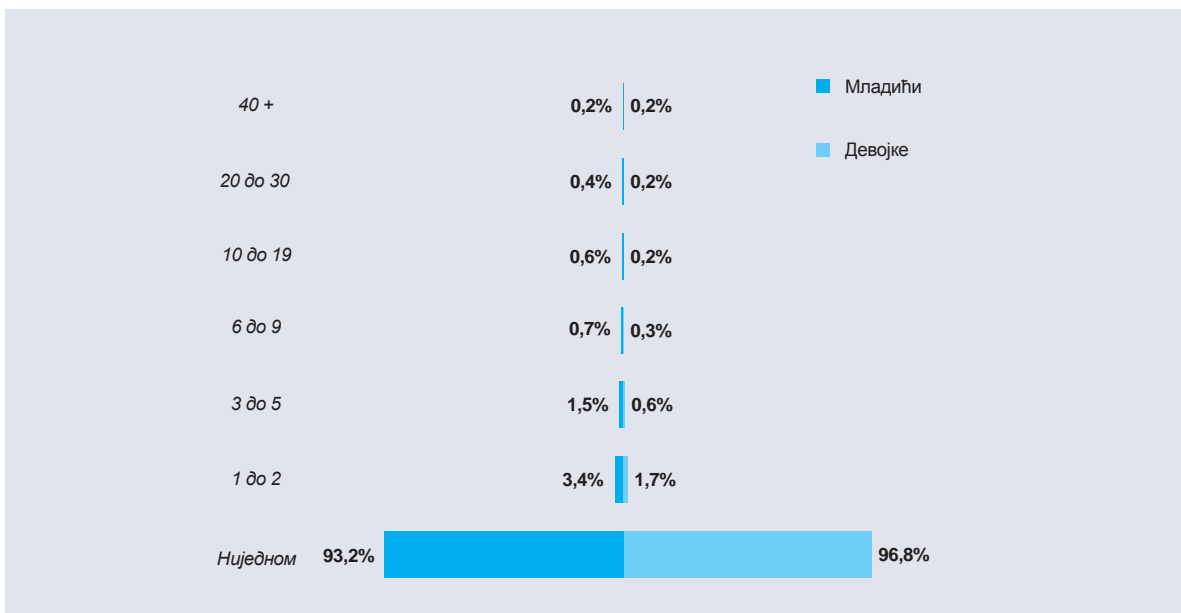
Графикон 29. Употреба марихуане или хашиша у последњих 12 месеци, Србија, 2008 (%)

Уочен је позитиван тренд у односу на 2005. годину, када је у 9,1% ученика из регионалних центара (Београд, Ниш и Нови Сад) пријавило употребу марихуане у последњих 12 месеци, док у 2008. години то наводи 6,3% ученика првих разреда средњих школа из наведених регионалних центара у Србији.

Слично, као и у случају употребе марихуане у току живота уочава се да је највећи проценат ученика пробао марихуану 1–2 пута у току последњих 12 месеци (2,5%), и то више младића (3,4%), него девојака (1,7%) (графикон 30).

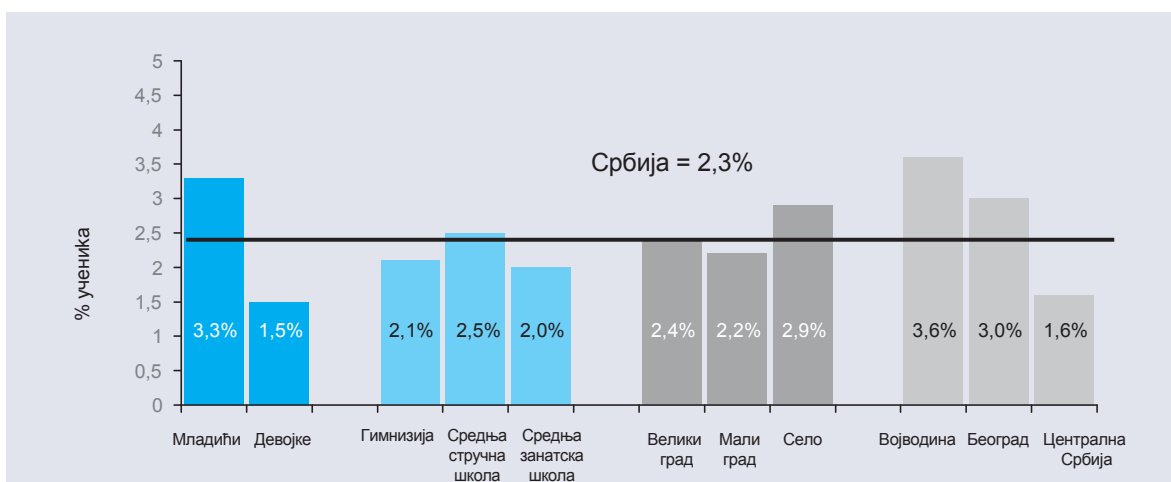
Графикон 30. Број ситуација у којима је конзумирана марихуана у последњих 12 месеци, по полу, Србија, 2008 (%)

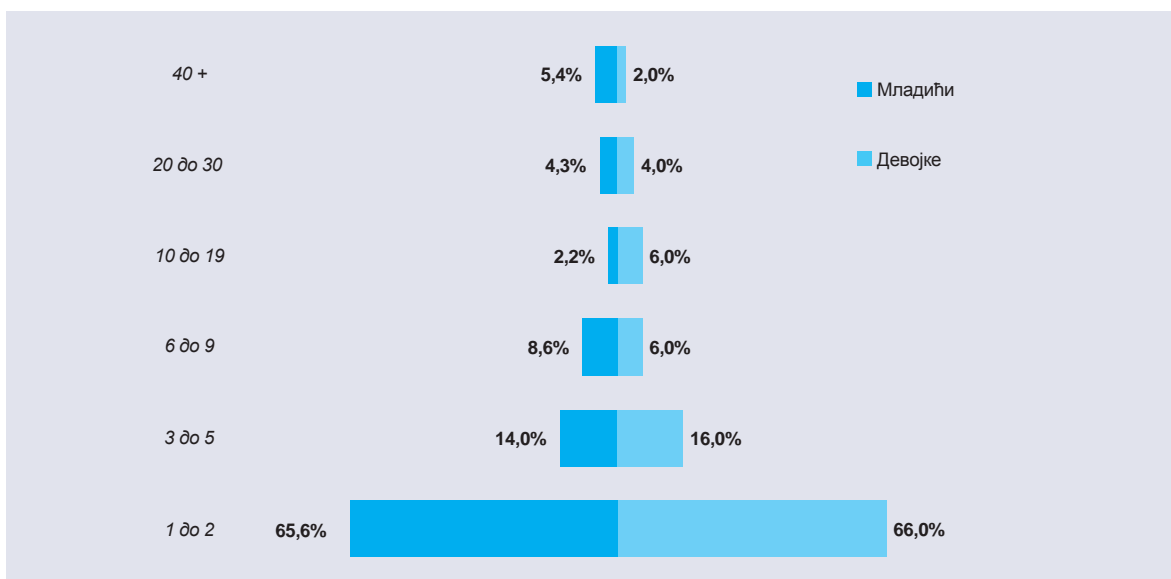
Употреба марихуане у последњих 30 дана

Марихуану или хашиш у последњих 30 дана користило је 2,3% ученика и то 3,3% младића и 1,5% девојака. Слично као и када је у питању употреба током живота и употреба у последњих годину дана значајно више младих из Војводине (3,6%) и Београда (3,0%) је користило марихуану или хашиш у току последњих месец дана, него што су то чинили адолесценти из централне Србије (1,6%) (графикон 31).

Графикон 31. Употреба марихуане у последњих 30 дана, Србија, 2008 (%)

Графикон 32. Број ситуација у којима је коришћена марихуана у последњих 30 дана међу ученицима који су користили марихуану у последњих 30 дана, по полу, Србија, 2008 (%)

Уочава се значајан пад коришћења марихуане или хашиша у протеклих 30 дана у популацији ученика из регионалних центара у односу на 2005. годину. Тако је 2005. године 4,7% младих пријавило употребу марихуане у последњих месец дана, док 2008. године овај проценат износи 2,8%.

Учесталост употребе марихуане у последњих месец дана је најчешће повремена (1–2 пута), што наводи 65,7% ученика који су користили марихуану бар једном у протеклих 30 дана. Међутим, употребу марихуане на недељној бази (3–5 пута месечно) пријављује чак 14,7% младих који су је користили у последњих месец дана. Чак 8,4% ученика који су користили марихуану у последњих 30 дана су то чинили скоро свакодневно (20 или више пута месечно). Посматрано према полу уочавају се разлике у броју ситуација у којима је коришћена марихуана (графикон 32).

Анализирани резултати указују да су сва три показатеља употребе марихуане (током живота, у последњих 12 месеци и последњих 30 дана) значајно нижи међу девојкама.

Проценти скорије употребе марихуане или хашиша (у последњих 30 дана) су нижи у поређењу са преваленцом током живота. На основу тога се може закључити да мање од једне половине ученика који су икада пробали марихуану или хашиш настављају да је употребљавају (од ученика који су у току живота икада пробали марихуану или хашиш 34,7% је користило марихуану у последњих 30 дана, и то 37,5% младића и 30,7% девојака). Младе особе које успоставе навике регуларне употребе марихуане су изложене великом ризику да започну експериментисање са другим илегалним дрогама.

Узраст приликом прве употребе марихуане

Мање од једног процента свих младих (0,9%) је у контакт са марихуаном дошло врло рано, чак пре 13. године живота. Међу ученицима који наводе да су бар једном пробали марихуану највећи проценат је пробао марихуану или хашиш са 15 година (48,8%) и са 16 година и више (19,8%), док је 3,0% ученика који су током живота пушили марихуану то учинило пре девете године живота.

Употреба марихуане међу пријатељима и старијом браћом и сестрама

Док два од три ученика првих разреда средњих школа (69,1%) наводи да ниједан од њихових пријатеља не користи марихуану или хашиш, сваки пети (21,3%) има само неколико пријатеља који то чине, док 9,6% младих наводи да неки, већина или сви њихови пријатељи користе марихуану. Међу ученицима првих разреда средњих школа 2,7% наводи да већина или сви њихови пријатељи конзумирају марихуану. Овај проценат је значајно већи у регионалним центрима (Београду, Нишу и Новом Саду), где 14,1% ученика има бар неколико пријатеља који конзумирају марихуану. Ученици из Београда у највећем проценту наводе да бар неколико њихових пријатеља користи марихуану, 16,3%.

Резултати истраживања показују да је међу младима који су бар једном у току живота пробали марихуану значајно више оних који наводе да бар један од њихових пријатеља такође користи. Чак 83,4% ученика који су икада употребљивали марихуану има бар једног пријатеља који то чини. Овај проценат је већи међу девојкама него младићима – 86,8% девојака које су користиле марихуану има бар једног пријатеља који је користи и 81,2% младића.

Процент младих чији старији брат или сестра користе марихуану или хашиш износи 5,3%. Нису уочене значајне разлике према полу, типу школе, величини насеља или региону када је у питању употреба марихуане међу старијом браћом и сестрама.

Да је део круга пријатеља којим је конзумирање марихуане уобичајена активност наводи 6,4% ученика. Највећи проценат ученика који је део друштва у коме је конзумирање марихуане уобичајено је у Београду (9,8%), а најмање у централној Србији (4,9%). Сваки четврти адолесцент који је члан круга пријатеља у коме је конзумирање марихуане уобичајена активност (25,1%) састаје се са својим пријатељима сваки или скоро сваки дан.

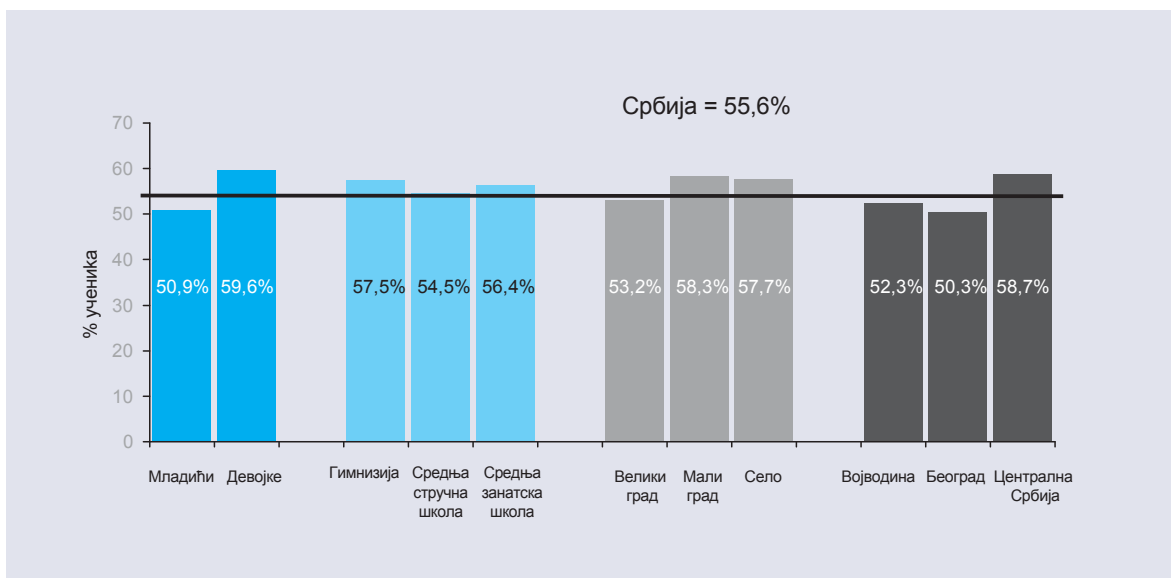
Међу младима који су икада током живота употребили марихуану или хашиш 34,9% младих је део круга пријатеља којима је употреба марихуане уобичајена активност.

Ризици услед конзумирања марихуане

Ученици првог разреда средњих школа су питани „Колико сматраш да људи ризикују да науде себи (физички или на друге начине), ако пробају марихуану или хашиш (канабис) једном или два пута, уколико пуше марихуану или хашиш (канабис) или уколико редовно пуше марихуану или хашиш (канабис)”?

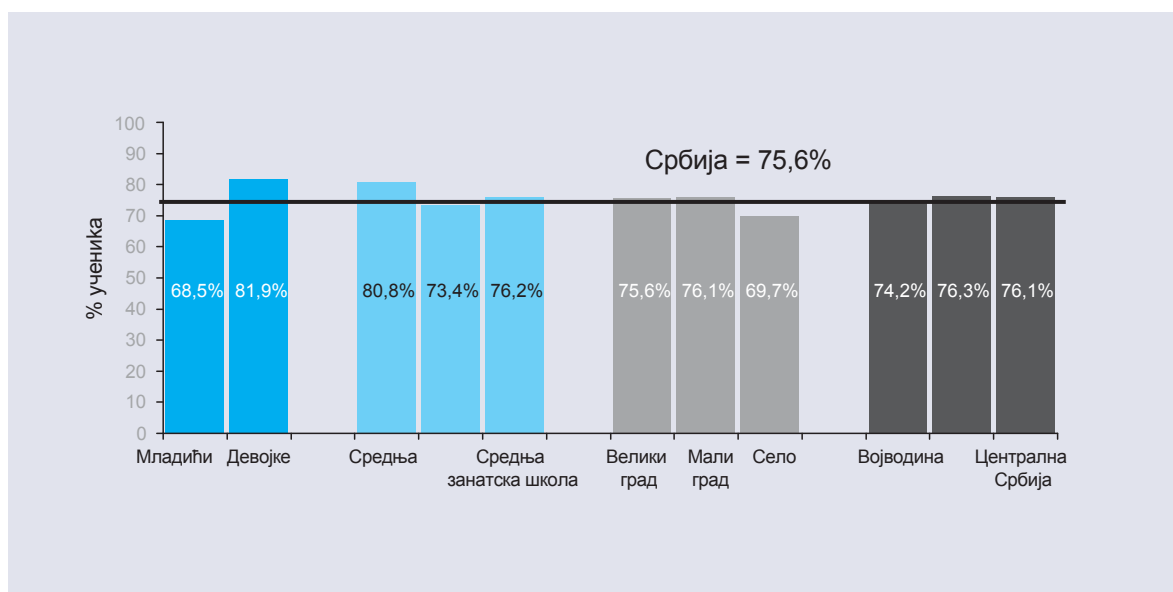
Једна половина ученика (51,4%) увиђа велики ризик од пробања марихуане или канабиса. Овај проценат је значајно већи међу девојкама него међу младићима, 54,9% према 47,3%. Сличан проценат омладине (55,6%) увиђа велики ризик услед пушења марихуане (графикон 33).

Графикон 33. Ученици који повремену употребу марихуане или хашиша (канабиса) сматрају веома ризичном, Србија, 2008 (%)

Највећи је удео адолесцената који сматрају да постоји велики ризик да се науди себи уколико се марихуана или хашиш конзумирају редовно (75,6%). Девојке у значајно већем проценту увиђају и овај ризик (81,9%) од младића (68,5%) (графикон 34).

Графикон 34. Ученици који редовну употребу марихуане или хашиша (канабиса) сматрају веома ризичном, Србија, 2008 (%)

Они ученици који су икада у животу користили марихуану или хашиш у значајно мањој мери су свесни ризика који употреба марихуане носи са собом. Тако свега 12,5% ученика који су бар једном пробали марихуану у току живота сматра да постоји велики ризик да људи науде себи (физички или на друге начине) ако пробају марихуану или хашиш једном или два пута. Сваки пети адолесцент (19,2%) који је икада употребио марихуану увиђа постојање великог ризика да се науди себи услед повремених конзумирања марихуане, док велики ризик уколико се марихуана или хашиш конзумирају редовно увиђа 55,1% ових ученика.

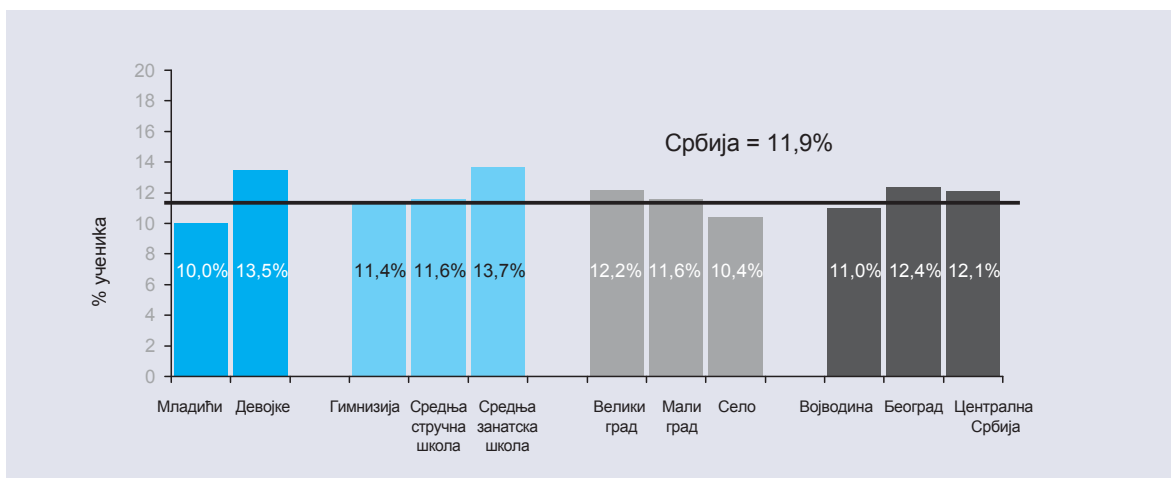
Као одговор на питање колико је вероватно да ти се догоди следеће ако би користио канабис, као највероватније последице конзумирања канабиса ученици су посебно издвојили тешкоће са концентрацијом (22,2%), могућност да би били отворенији (20,9%) и мање стидљиви (20,9%), као и да би интензивније уживали у тренутку (19,6%) и јаче оживљавали своја осећања (18,3%).

Употреба осталих психоактивних супстанци (осим марихуане или хашиша)

У овом поглављу приказани су резултати употребе илегалних дрога (осим марихуане или хашиша) и то: седатива, екстазија и инхаланата, затим амфетамин, LSD-ја или других халуциногених средстава, крека, кокаина, хероина, магичних печурки, дрога које се убризгавају иглом, Тродона и осталих аналетика и GHB-а. У случају екстазија и инхаланаса приказана је употреба у последњих 12 месеци и последњих 30 дана.

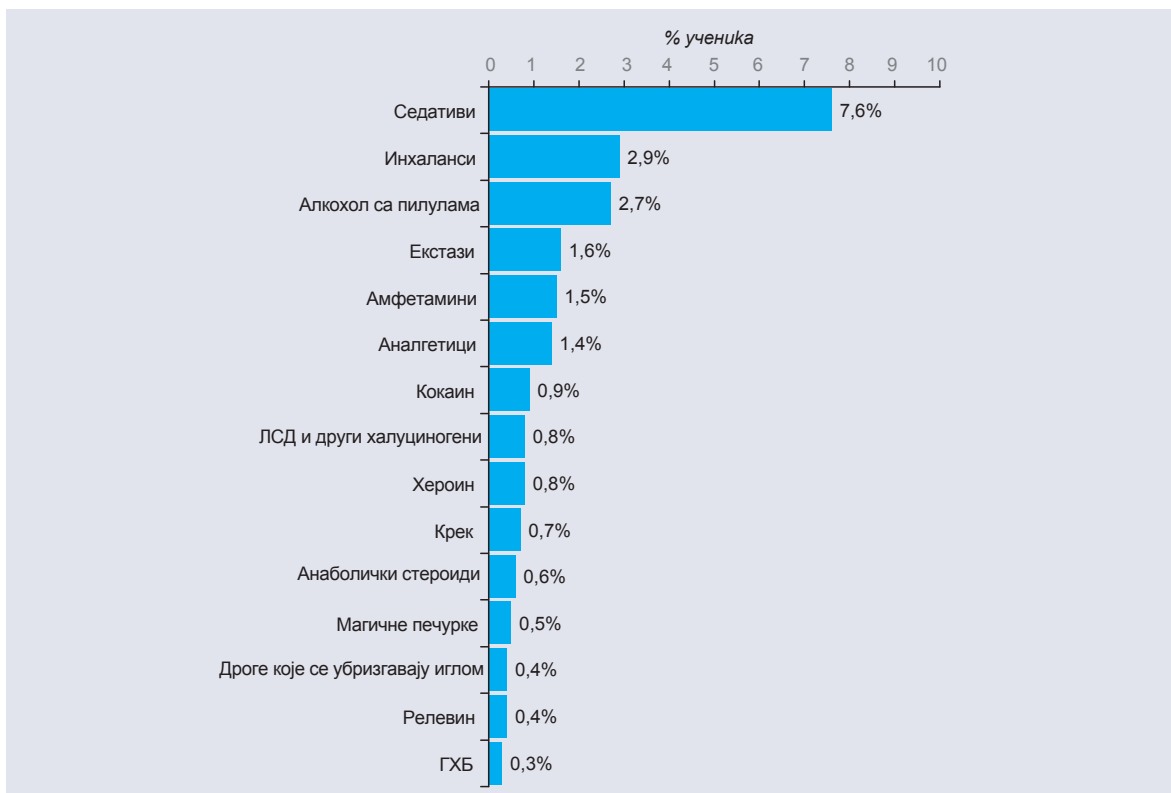
Сваки десети ученик првог разреда средње школе (11,9%) је користио у току живота неку илегалну дрогу, а да то није марихуана или хашиш. Девојке су у значајно већем проценту од младића користиле неку психоактивну супстанцу, искључујући марихуану, што је најчешће у вези са употребом седатива. Такође, ученици средњих занатских школа, великих градова и посебно Београда, у значајно већем проценту наводе употребу неке друге дроге осим марихуане (графикон 35).

Графикон 35. Употреба илегалних дрога (осим марихуане или хашиша) током живота, Србија, 2008 (%)

Генерално, преваленца илегалних дрога осим марихуане или хашиша креће се од нула до осам процената у зависности од врсте супстанце. Поред марихуане, најчешће коришћена психоактивна супстанца међу младима су седативи или средства за смирење. Седативи или средства за смирење могу бити легално преписани од стране лекара, или злоупотребљавани због њихових психоактивних дејстава тј. коришћени као илегална дрога. Чак 7,6% младих је током живота користило седативе без лекарског рецепта (графикон 36).

Графикон 36. Употреба 14 психоактивних супстанци (осим марихуане или хашиша) током живота, Србија, 2008 (%)

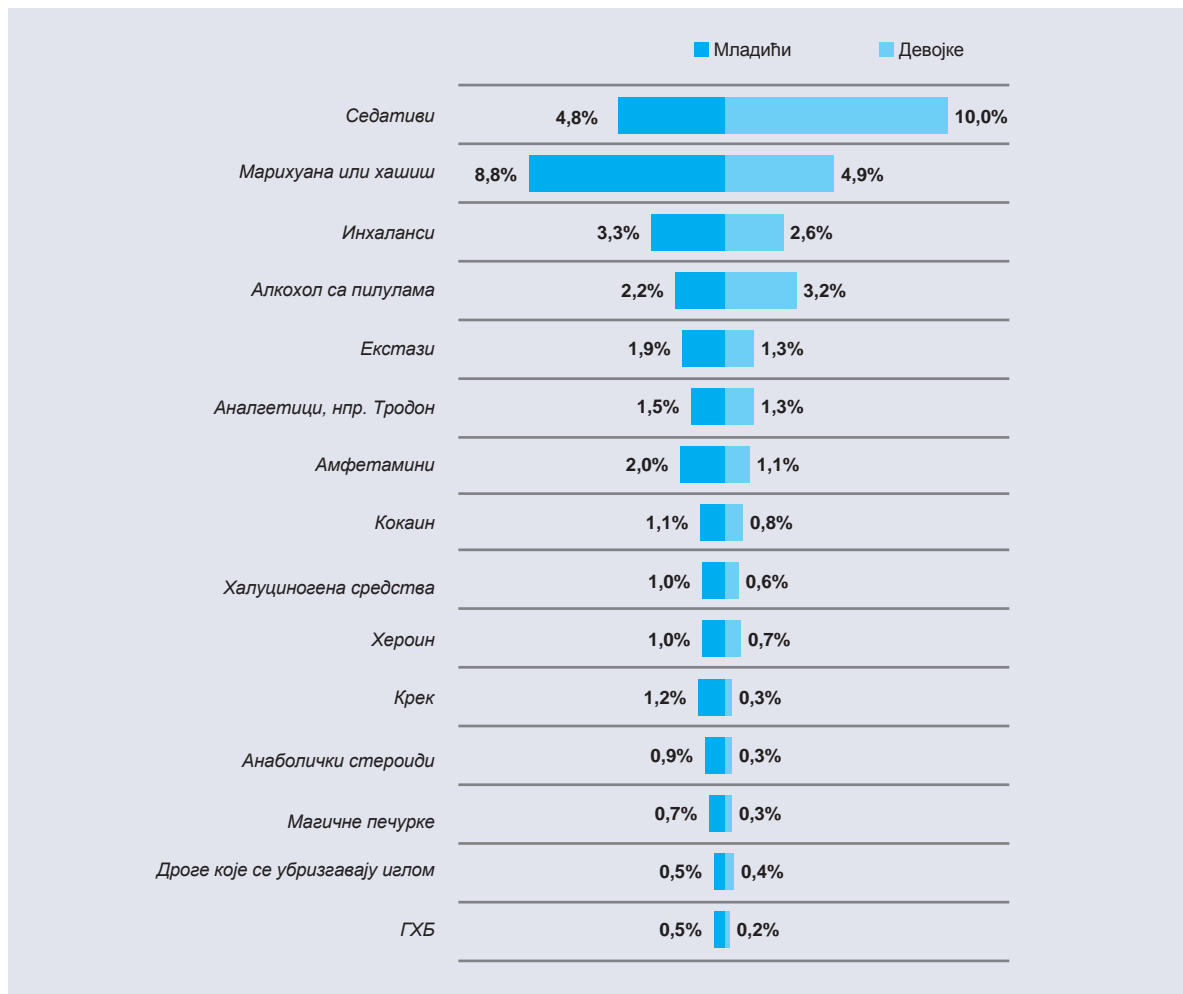

Сваки десети ученик (9,9%) узимао је средства за смирење или седативе по препоруци лекара, али свега 1,2% их је узимало дуже од три недеље. Нису уочене разлике по полу, величини града или региону када је у питању употреба седатива по препоруци лекара. Гимназијалци су нешто ређе користили преписана средства од својих вршњака из средњих стручних и занатских школа. Тако је 7,7% ученика гимназија узимало седативе по препоруци лекара, док је то чинило 10,8% ученика средњих стручних и 9,9% ученика средњих занатских школа.

Да су током живота користили инхалансе (лепак, бензин, плин, бронза, лакови и сл.) наводи 2,9% ученика. У последњих годину дана инхалансе је користило 1,4%, а у последњих месец дана 0,8% ученика. Да су употребљавали алкохол у комбинацији са пилулама наводи 2,7% ученика. Током свог живота екстази је пробало 1,6% адолесцената, и то 1,1% у последњих 12 месеци, односно 0,6% у протеклих 30 дана. Амфетамине је користило 1,5% младих, док је преваленца свих осталих дрога мања од 1%.

Међу оним ученицима који су навели употребу неке илегалне дроге осим марихуане или хашиша (11,8% ученика првих разреда средњих школа), скоро једна трећина (28,6%) је имала искуства са марихуаном, и то 38,9% младића и 21,8% девојака.

Графикон 37. Употреба 14 врста психоактивних супстанци (осим марихуане или хашиша) током живота, Србија, по полу, 2008 (%)

Употреба психоактивних супстанци – илегалних дрога током живота варира у односу на пол. Девојке су у значајно већем проценту користиле седативе без лекарског рецепта. Чак 10,0% девојка наводи да их је користило у току живота, наспрам 4,8% младића. Искуство са различитим супстанцама је генерално веће међу младићима, са изузетком употребе лекова за смирење (седатива) без лекарског рецепта, које је значајно присутније међу девојкама. Такође, нешто већи проценат девојака је навео употребу алкохола у комбинацији са пилулама током живота (3,2%), него младића (2,2%) (графикон 37).

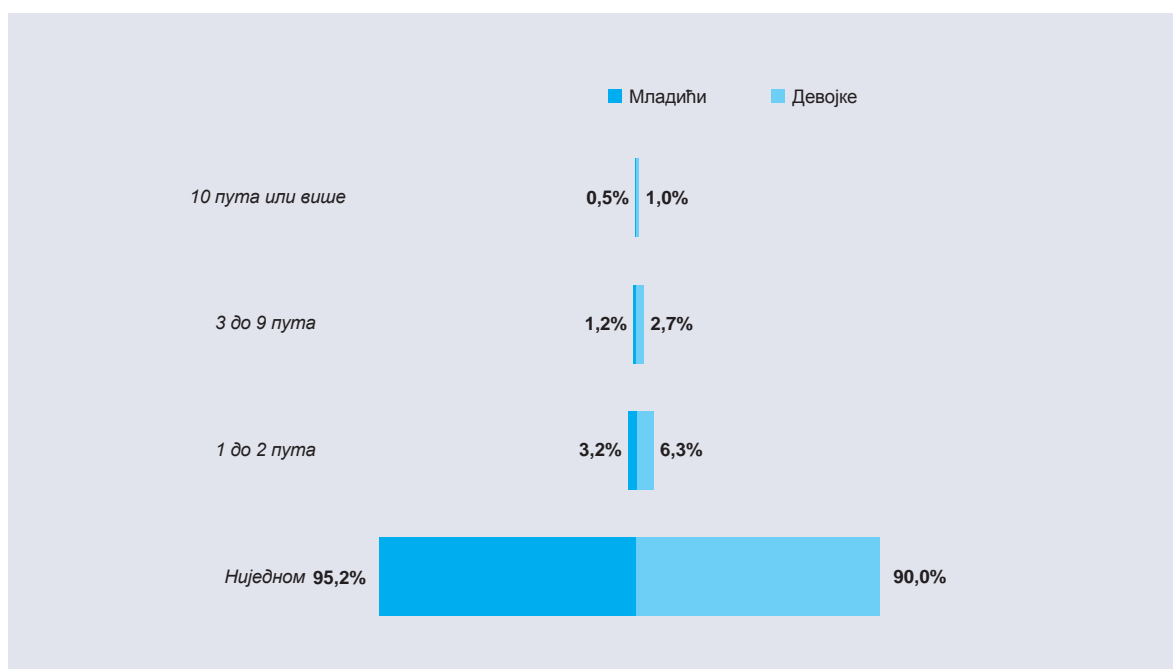
Учесталост коришћења осталих психоактивних супстанци (осим марихуане и хашиша)

Поред преваленце различитих илегалних дрога током живота анализирана је и учесталост коришћења. Број пута који су ученици користили неку дрогу се креће од експерименталне употребе (једном до два пута), повремене употребе (три до девет пута) до веома учестале употребе (10 пута или више). Употреба осталих илегалних дрога (осим марихуане или хашиша) у последњих 12 месеци и последњих 30 дана је анализирана само када су у питању екстази и инхаланси.

Средства за смирење, анаболички стероиди – употреба без лекарског рецепта

Злоупотреба лекова постаје све већи проблем младих, али и старијих генерација. Овоме свакако доприноси могућност набавке лекова без лекарског рецепта. Постоји заблуда код једног броја младих људи да су ове супстанце нешкодљиве будући да их лекари преписују и препоручују као лек.

Графикон 38. Учесталост употребе лекова за смирење без лекарског рецепта током живота, Србија, 2008 (%)

Као што је претходно наглашено, средства за смирење или седативи могу се користити легално, као лек издат на рецепт од стране лекара, али и као илегална дрога. И легална употреба и злоупотреба средстава за смирење су веома изражене међу ученицима првих разреда средњих школа.

Као што је већ наглашено већи проценат девојака него младића је икада у животу користио средства за смирење без лекарског рецепта. У највећем проценту реч је о експерименталној употреби (један до два пута) и њу наводи 4,9% ученика, од тога 6,3% девојака и 3,2% младића. Повремену употребу (три до девет пута) наводи 2,0% ученика, и то 2,7% девојака и 1,2% младића, док велику учесталост (10 пута или више) наводи 0,5% младића и 1,0% девојака (графикон 38). Већина ученика је пробала средства за смирење са 15 година.

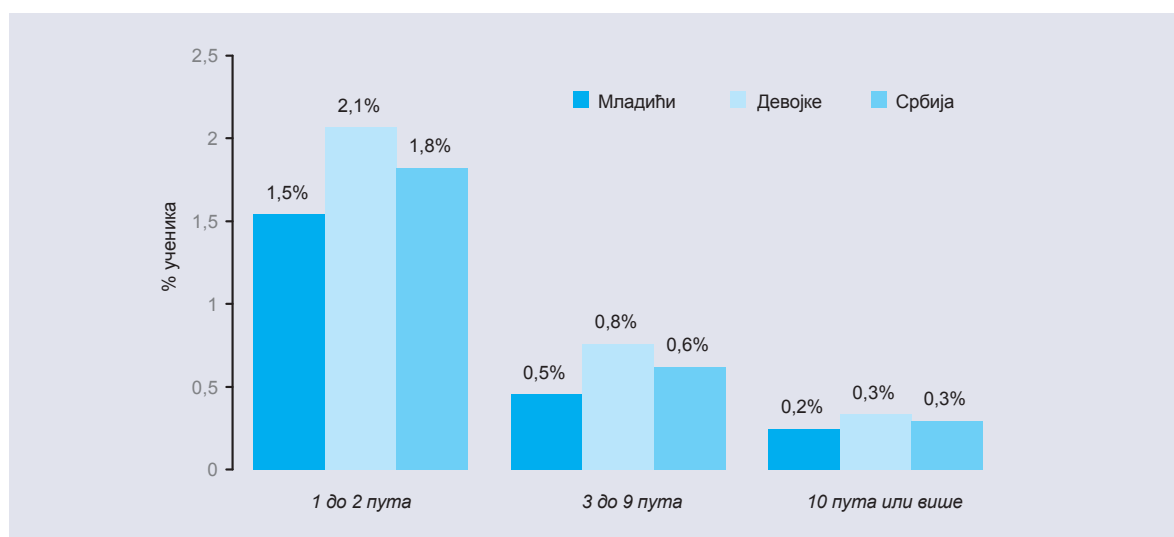
Процент употребе анаболичких стероида је испод 2,0%, и употреба је учесталија међу младићима, него девојкама. Најчешће пријављена учесталост употребе је један до два пута и на веома је ниском нивоу (0,4%). Чешћа учесталост коришћења анаболичких стероида је веома ретка, и наводе је искључиво младићи.

Алкохол у комбинацији са пилулама

Међу ученицима који су користили било коју илегалну дрогу икада у животу, употреба алкохола у комбинацији са пилулама је одмах иза употребе лекова за смирење без лекарског рецепта и конзумирања марихуане или хашиша.

Слично као и када је у питању употреба седатива, коришћење алкохола заједно са пилулама је више заступљено међу девојкама, него младићима. Најчешћа је експериментална употреба алкохола са лековима/пилулама (1,8%). Један до два пута током живота је користило алкохол заједно са лековима/пилулама 2,1% ученица 1,5% ученика. Процент повременог и веома учесталог (10 или више пута у току живота) конзумирања алкохола у комбинацији са пилулама је испод 1% (графикон 39)

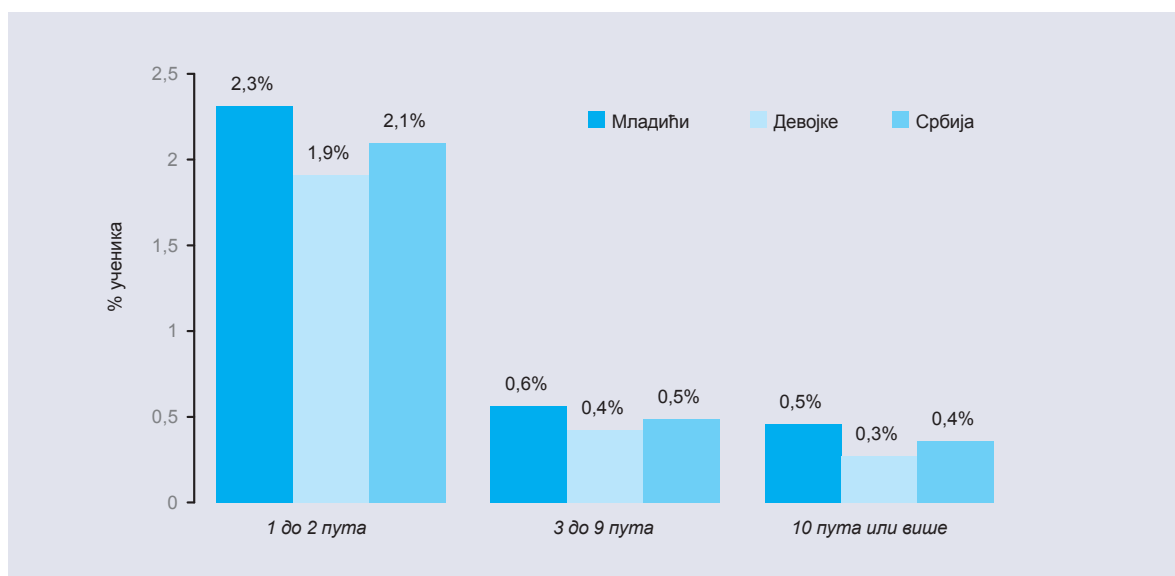
Графикон 39. Учесталост употребе алкохола у комбинацији са пилулама/лековима, Србија, 2008 (%)

Инхаланси

Инхаланси (испарљиви растварачи) укључују низ индустријских хемијских производа који се налазе у свакодневној употреби као што су лепак, бензин, нафта, плин, ацетон, средства за чишћење, лакови, боје, дезодоранси, бронза и сл. Ова средства испаравањем стварају паре које доводе до омамљености када се удишу. Коришћење инхаланса доказује да дрогирање може бити јефтино и смртоносно.

Графикон 40. Учесталост употребе инхаланаса током живота, по полу, Србија, 2008 (%)

Графикон 41. Употреба инхаланаса током живота, у последњих годину дана и последњих 30 дана, по полу, Србија, 2008 (%)

Велика већина ученика (97,1%) никада у животу није користила инхалансе. Међу ученица који су користили инхалансе икада у животу незнатно је више младића (3,3%), него девојака (2,6%). Најучесталија је експериментална употреба инхаланаса икада у животу. Коришћење инхаланаса један до два пута у току живота пријављује 2,1% ученика, и то нешто више младића него девојака (графикон 40).

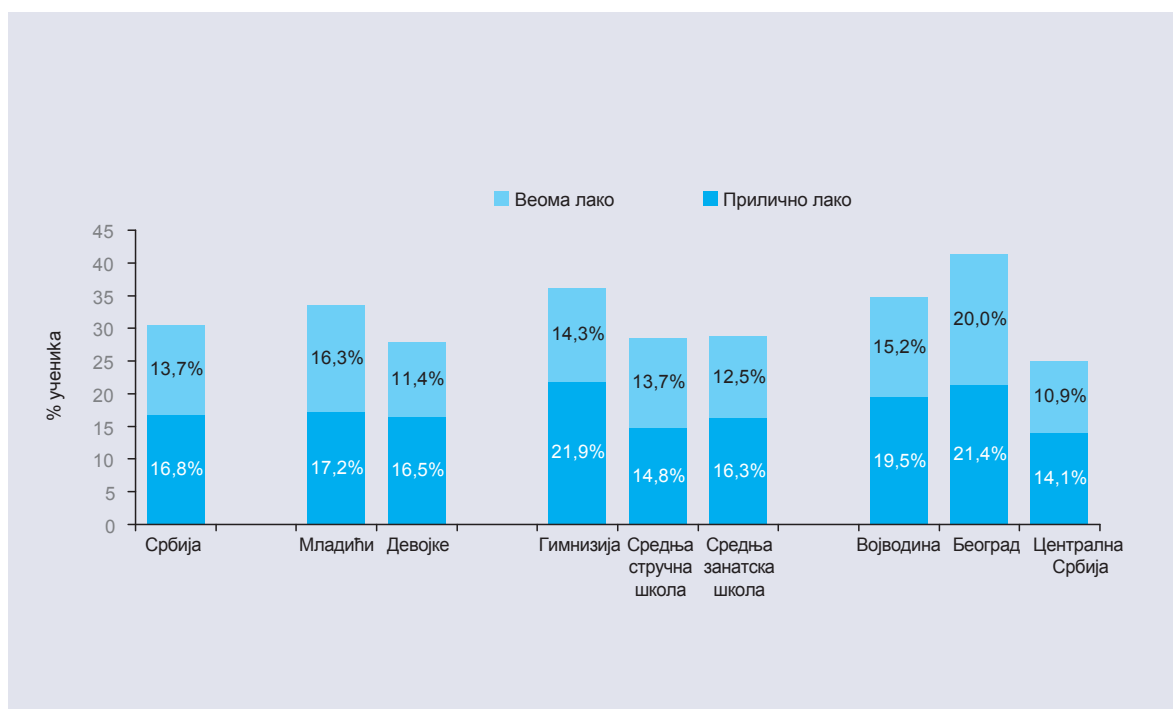
У последњих годину дана инхалансе је користило 1,4%, а у последњих месец дана 0,8% ученика. Дистрибуција учесталости је слична учесталости коришћења некада у животу, тј. најфреквентнија употреба је један до два пута у току претходне године, тј. претходних месец дана (графикон 41).

Доступност илегалних дрога

Доступност марихуане или хашиша (канабиса)

Доступност канабиса анализирана је кроз одговоре на питање: „Шта мислиш колико би ти било тешко да набавиш марихуану или хашиш (канабис), ако би то хтео/ла?“

Графикон 42. Доступност марихуане или хашиша (канабиса) ученицама, Србија, 2008 (%)

Скоро једна трећина ученика првих разреда средњих школа сматра да би уколико би то желела лако могла да набави марихуану (30,5%). Марихуану би веома лако могло да набави 13,7% ученика, а прилично лако 16,8% ученика. Значајно више младића него девојака сматра да би могли лако да дођу до марихуане, 33,5% (веома лако 16,3%) младића према 27,9% (веома лако 11,4%) девојака. Гимназијалци у већем проценту од ученика осталих школа у Србији наводе да би им марихуана

била лако доступна. Такође, ученицима који живе у великим градовима марихуана је доступнија него онима из малих градова и сеоских места – 15,6% младих из великих градова сматра да им је марихуана веома лако доступна, наспрот 11,4% младих из малих градова и 12,0% из сеоских средина. Регионалне разлике су такође значајне; док чак сваки пети ученик из Београда сматра да му је марихуана веома лако доступна, то мишљење има 15,2% младих из Војводине и 10,9% из централне Србије (графикон 42).

Нажалост, у регионалним центрима (Београд, Ниш и Нови Сад) дошло је до значајног пораста процента младих који сматрају да им је марихуана лако доступна у односу на 2005. годину. Док је 2005. године 28,4% ученика из великих градова сматрало да лако може набавити марихуану уколико то жели (веома лако 12,7%), у 2008. то сматра 39,5% младих (веома лако 18,6%).

Четвртина младих имала је прилику да проба канабис, али није. Младићи су чешће имали ту прилику, а нису је искористили од девојака (29,1% и 22,6%, редом). Такође, млади из великих градова у већем проценту наводе да су имали прилику да конзумирају марихуану или хашиш, али то нису учинили (28,7%) од оних из малих градова (22,2%) и руралних средина (18,3%). Регионалне разлике су значајне: док је 35,5% ученика из Београда имало ову прилику, то наводи 29,7% ученика из Војводине и 20,5% из централне Србије.

Једна трећина ученика (38,5%) зна где може да купи марихуану. Нешто нижи проценат девојака (35,5%) и адолесцената из централне Србије (33,8%) наводи да зна где може набавити марихуану или хашиш. Од локација на којима се може набавити марихуана ученици наводе улицу (20,5%), дискотеку (18,0%), кућу дилера (11,7%), кафић (10,5%), школу (9,2%) и путем интернета (4,3%).

Доступност осталих психоактивних средстава

Као што је очекивано, доступност осталих психоактивних супстанци је према оцени ученика значајно нижа него што је то случај са дуваном, алкохолом и марихуаном. Тако, 15,9% ученика сматра да су им амфетамини, уколико би желели да их набаве, лако доступни, и то веома лако 6,3%. Младићи у већем проценту од девојака сматрају да би лако дошли до амфетамини, 18,0% према 14,1%. Знатно више ученика гимназија (18,4%) него ученика средњих стручних и занатских школа сматра да им је ова дрога лако доступна (15,5% и 13,5%, редом). Такође, у малим градовима и сеоским насељима значајно је мање младих који сматрају да је амфетамине лако набавити (13,0% и 5,1%, редом), него што је то случај у урбаним срединама (15,5%). Регионална дистрибуција показује да је највећи проценат ученика из Београда, чак 26,2% који сматрају да би уколико би то желели лако набави амфетамине, у поређењу са младима из Војводине (17,5%) или централне Србије (11,8%).

Девојке чешће користе лекове тако да није изненађујуће што 47,1% њих сматра да се седативи могу лако набавити (наспрот свега 37,0% младића). Половина младих из Београда (50,4%) сматра да су им средства за смирење лако доступна, што је значајно изнад просека за читаву Србију (42,4%). Чак 51,4% гимназијалаца је изјавило да би лекове за смирење могло лако набавити, што није случај са њиховим вршњацима из средњих занатских школа (38,4%). У односу на 2005. годину, знатно се повећао број младих који сматрају да су им лекови за смирење лако доступни (28,6% у 2005. и 42,4% у 2008. години).

Половина младих сматра да им је екстази недоступан или тешко доступан. У малим градовима (34,0%) и руралним срединама (49,7%) значајно је више оних који сматрају да је екстази тешко набавити, него што је то случај у великим градовима (29,1%). Слично, у Београду чак 27,6% ученика сматра да је екстази лако доступан, за разлику од централне Србије где је тај проценат знатно нижи (14,1%). У регионалним центрима проценат ученика који сматрају да би екстази могли набавити прилично лако или веома лако (43,1%) значајно је порастао у односу на 2005. годину када је проценат ученика који су били истог мишљења износио 17,8%.

Скоро половина адолесцената (47,7%) зна где би могла да набави инхалансе, а у градовима је тај проценат нешто већи (52,9%), што представља велики скок у односу на 2005. годину када је свега 28,7% младих инхалансе сматрало лако доступним. Ово можда говори о њиховој већој заинтересованости за лепак, разне друге испариваче и сл. јер је доступност ових дрога велика, тј. мали проценат ученика уопште сматра да су лепак, бензин и плин, дрога. Већини гимназијалаца (56,9%) лако су доступни инхаланси, за разлику од ученика средњих професионалних школа (44,3%). Двоструко више младих из руралних средина (40,0%), него што је то случај са њиховим вршњацима из урбаних средина (20,2%), мисли да су им инхаланси недоступни.

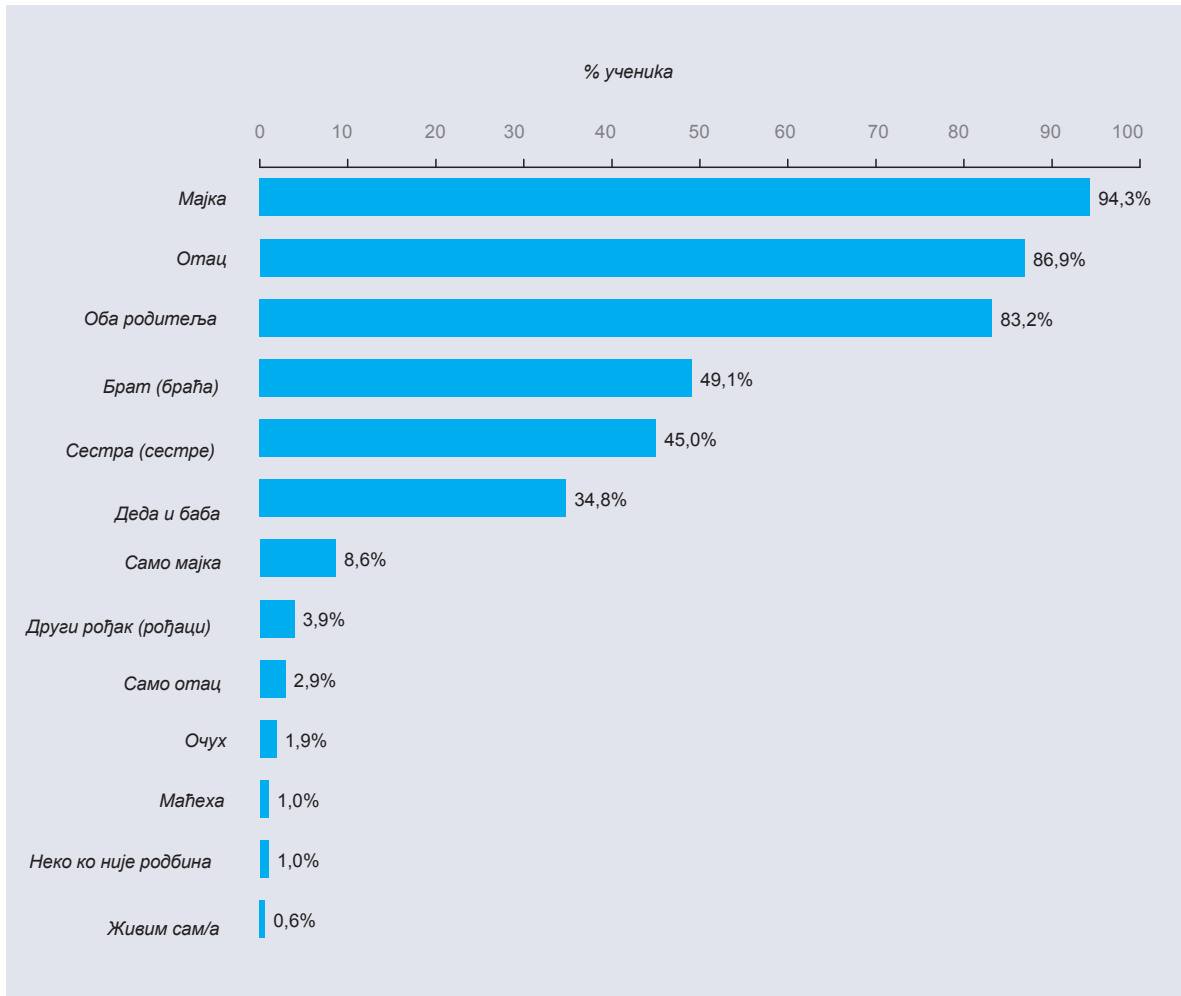
DIFFERENT RISK РАЗЛИЧИТИ ФАКТОРИ РИЗИКА FACTORS

Следећа анализа испитује утицај различитих социјално-економских фактора на употребу цигарета, алкохола и осталих психоактивних супстанци. У литератури о употреби психоактивних супстанци међу адолесцентима дефинисани су различити фактори о ставовима, употреби, тј. злоупотреби и учесталости конзумирања који су у корелацији са одређеним врстама психоактивних супстанци.

Анализа која следи истражује везе између употребе дувана, алкохола и канабиса и различитих социо-економских карактеристика. У складу са ESPAD моделом, представљени су резултати употребе претходно наведених психоактивних супстанци у току живота.

Структура породице

Већина ученика првог разреда средње школе живи у потпуној породици, тј. и са мајком и са оцем (83,2%) и то приближно исти проценат младића (83,4%) и девојака (83,0%). Око 15,6% ученика живи само са једним родитељем и очухом или маћехом, док 13,4% ученика живи са једним од родитеља (без присуства очуха или маћехе у породици). Само са мајком живи 8,6% ученика (8,3% младића и 8,8% девојака), док је проценат оних ученика који живе само са оцем значајно нижи и износи 2,9%, како за младиће, тако и за девојке. У Србији, једна трећина ученика првих разреда средње школе живи у породици са бабом и дедом, (34,5%). Док 82,3% ученика наводи да живи са братом (браћом) или сестром (сестрама), око 3,9% младих живи у домаћинству са другим рођацима (графикон 43).

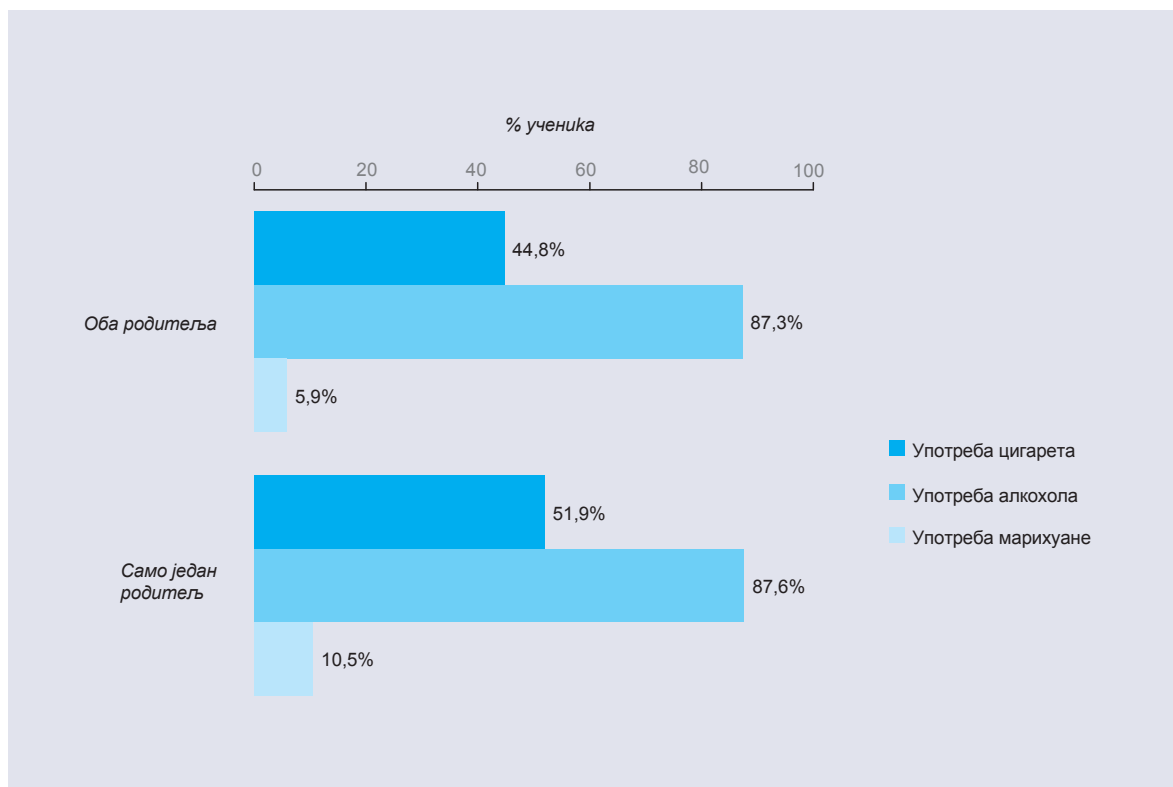
Графикон 43. Структура породице ученика првих разреда средњих школа, Србија, 2008 (%)

Резултати истраживања указују на повезаност употребе психоактивних супстанци и структуре породице у којој млада особа живи. Анализирани су резултати употребе дувана, алкохола и марихуане током живота међу ученицима који живе са оба родитеља и ученика који живе само са једним родитељем и/или очухом или маћехом.

Употреба дувана и марихуане је значајно нижа међу ученицима који живе са оба родитеља, 44,8% младих који живе са оба родитеља су током живота пробали да пуше, док је овај проценат значајно виши међу ученицима који живе само са једним родитељем и/или маћехом или очухом, и износи 51,9%. Слично је и када је у питању употреба марихуане. Тако, док је 5,9% ученика који живе са оба родитеља икада у животу користило марихуану, то је учинило 10,5% оних који не живе у домаћинству и са мајком и са оцем.

Када се анализира употреба алкохола током живота уочава се да не постоји значајна разлика међу популацијом ученика који живе са оба родитеља или без једног од њих. Добијени резултат је сличан за обе групе младих и износи 87,3% за ученике који живе са оба родитеља и 87,6% за оне који живе само са мајком тј. оцем и/или маћехом и очухом (графикон 44).

Графикон 44. Употреба ПАС током живота, према структури породице, Србија, 2008 (%)

Односи са родитељима и пријатељима

Ученицима је постављено питање „Колико си обично задовољан/на са: твојим односом са твојом мајком, твојим односом са твојим оцем и твојим односом са твојим пријатељима?“.

Својим односом са родитељима ученици су у великој мери задовољни; 82,7% младих веома је задовољно односом са мајком, а 79,9% са оцем. Младићи су у значајно већем проценту веома задовољни односом који имају са родитељима, него што је то случај са девојкама: 68,3% младића веома је задовољно својим односом са мајком, а 61,9% са оцем; наспрот 61,2% и 50,7% девојака.

Односом са пријатељима је веома задовољно 61,3% младих, и то нешто више девојака него младића, са тим што разлике по полу нису статистички значајне.

Четири од пет адолесцената сматра да од мајке и/или оца лако (скоро увек или често) добијају топлину и бригу (84,3%) и емоционалну подршку (82,5%).

Више од половине ученика (55,8%) изјављује да скоро увек позајмљује, тј. могу да позајме новац од својих родитеља и то чешће девојке (59,8%), него младићи (51,1%). Слична ситуација је и код младих који новац могу лако да добију на поклон од мајке и/или оца. У просеку 51,7% ученика првих разреда средњих школа наводи да скоро увек, веома лако могу добити од својих родитеља новац на поклон, и то 54,6% девојака и 48,4% младића.

Једна четвртина (26,7%) ученика првих разреда средњих школа сматра да њихови родитељи често или веома често постављају правила о томе шта ученик може да ради код куће. Девојке у мањем проценту од младића сматрају да су правила њиховог понашања у кући дефинисана од стране родитеља. Тако 23,1% девојака сматра да родитељи постављају правила о томе шта могу да раде код куће, према 31,0% младића. Ученици из сеоских насеља у највећем проценту сматрају да су њихови родитељи ти који одређују правила понашања у кући (37,5%).

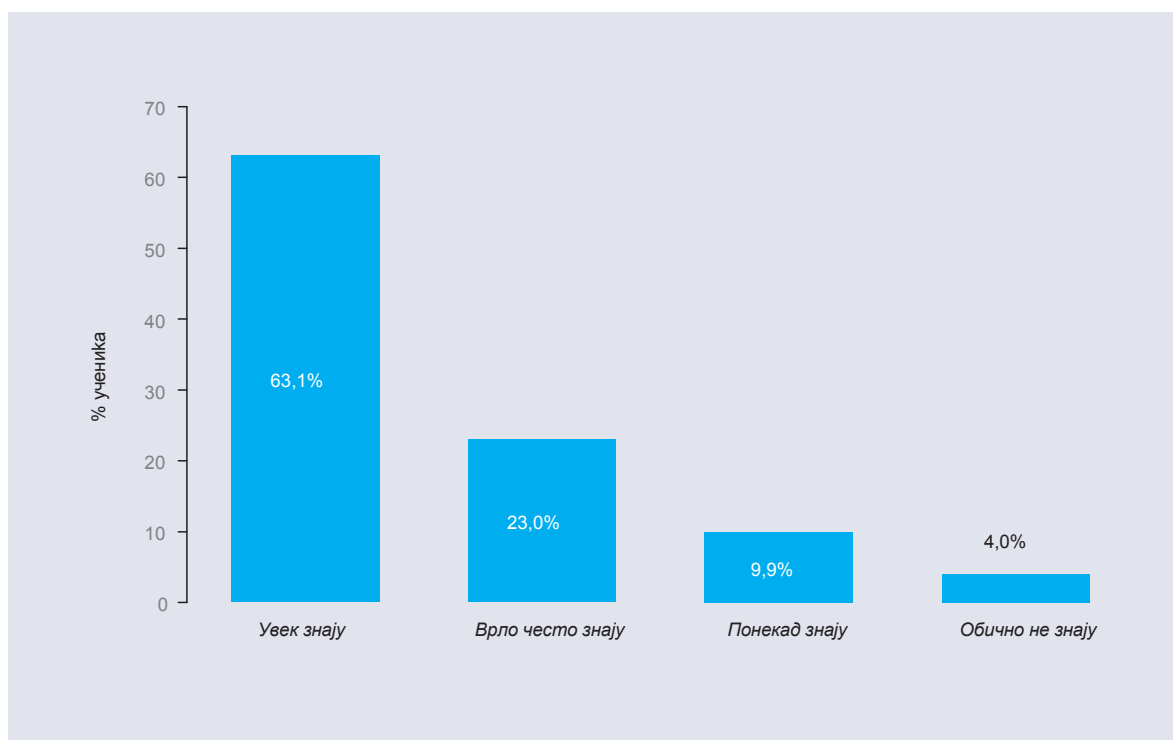
Када су у питању правила понашања ван куће, сваки трећи ученик сматра да су његови/њени родитељи ти који их одређују. Већи је проценат девојака (32,6%), него младића (28,3%) који су овог мишљења. Ученици средњих занатских школа, они из сеских насеља и централне Србије у већем проценту сматрају да су им правила понашања ван куће одређена од стране родитеља.

Више од две трећине младих (81,3%) изјављује да њихови родитељи често или скоро увек знају с киме они увече излазе. Овај проценат је значајно већи међу девојкама, 86,9%, него међу младићима, 74,6%. Сличан је проценат ученика који тврде да њихови родитељи често или скоро увек знају где они увече излазе, и износи 83,6% (77,2% за младиће и 89,0% за девојке).

Ученицима је постављено питање: „Да ли твоји родитељи знају где проводиш суботу увече?“ Ово питање је од посебног значаја и представља меру контроле коју родитељи имају, засновану на са знању где њихова деца проводе суботу увече.

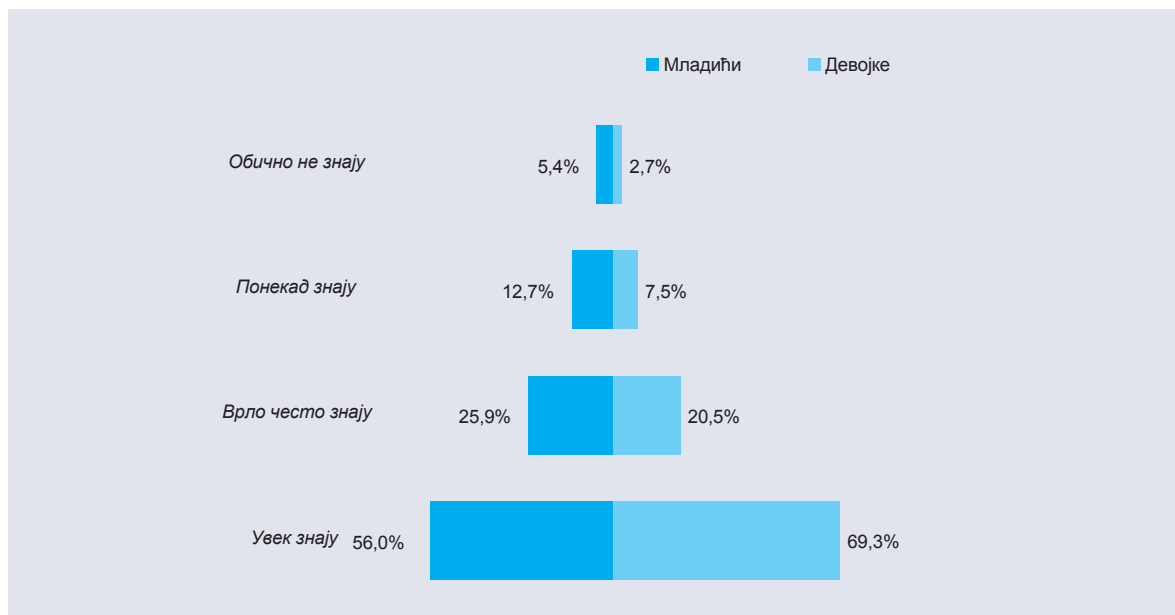
У просеку, 86,1% ученика је пријавило високе оцене (увек/скоро увек знају) родитељске контроле, док је 13,9% навела слабу контролу од стране родитеља (понекад знају, обично не знају) (графикон 45).

Графикон 45. Процена ученика о упознатости родитеља о томе где ученици проводе суботу увече, Србија, 2008 (%)

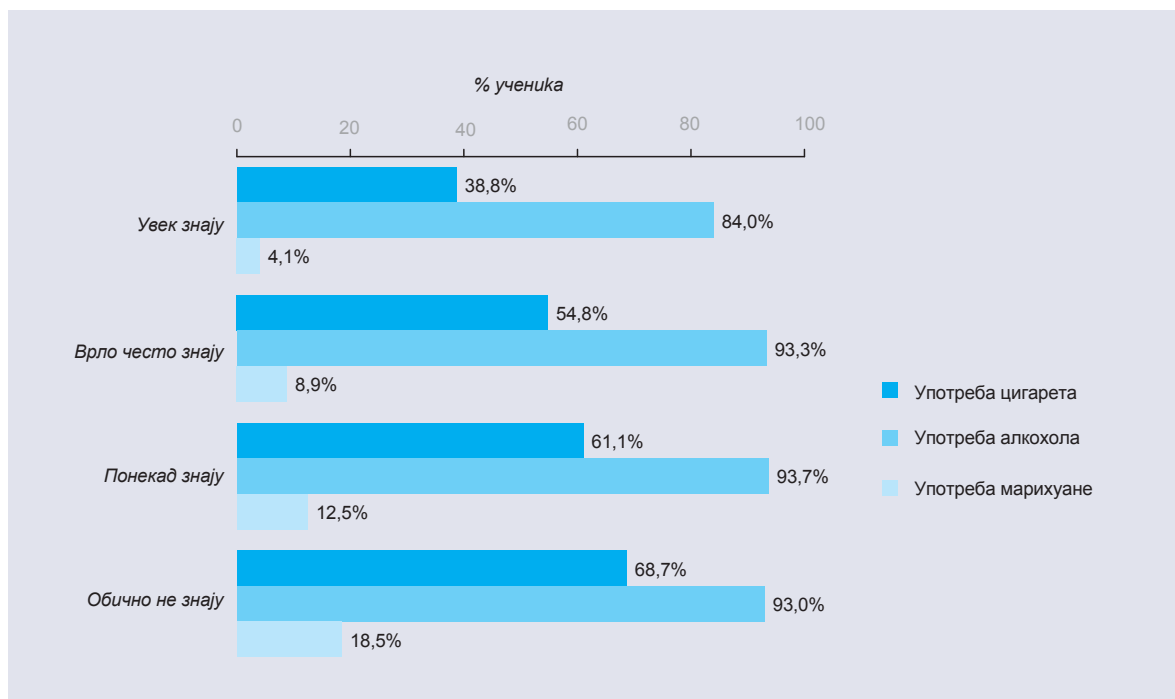

Дистрибуција по полу указује да су различити нивои контроле родитеља међу девојкама и младићима. Док 69,3% девојака наводи да њихови родитељи увек знају где оне проводе суботу увече, то наводи 56,0% младића (графикон 46).

Графикон 46. Процена ученика о упознатости родитеља о томе где ученици проводе суботу увече, по полу, Србија, 2008 (%)

Графикон 47. Употреба ПАС током живота, према процени ученика о упознатости родитеља о томе где ученици проводе суботу увече, Србија, 2008 (%)

Анализиране су разлике у употреби цигарета, алкохола и марихуане са различитим нивоима контроле родитеља. Највеће разлике се уочавају када су у питању конзумирање цигарета и марихуане, док је употреба алкохола током живота подједнако заступљена међу свим ученицима, невезано за ниво контроле родитеља. Тако, док је 38,8% младих који наводе да њихови родитељи увек знају где они проводе суботу увече икада у животу конзумирало цигарете, то наводи чак 68,7% омладине која нема јаку родитељску контролу, тј. чији родитељи обично не знају где и са ким су они суботом увече.

Слично, са опадањем нивоа контроле родитеља расте проценат деце која су икада у току живота пробала марихуану или хашиш. Процент расте од 4,1% међу ученицима чији родитељи увек знају где су они суботом увече, до 18,5% међу онима чији родитељи то углавном не знају (графикон 47).

Ставови родитеља о употреби психоактивних супстанци

Ово поглавље даје посебан осврт на везе које постоје између употребе дувана и алкохола током живота и родитељског благонаклоног става према употреби ових супстанци. Такође анализирана су мишљења ученика о томе како би њихови родитељи реаговали уколико би се ученик напио/ла, користио/ла марихуану/хашиш или користио/ла екстази.

Сваки други ученик сматра да му родитељи не би дозволили (или му већ не дозвољавају) да пуши. Према мишљењу ученика мајке имају блажи став према пушењу – 15,9% ученика сматра да би им мајка дозволила да пуше, наспрот 13,6% који сматрају да би им отац то дозволио. Уочавају се значајне разлике по полу – 50,4% младића сматра да им отац уопште не би дозволио да пуше, а 15,8% да би дозволио. Одговарајући проценти за девојке су 56,8% и 11,7%. Гимназијалцима чешће него њиховим вршњацима из средњих стручних и занатских школа родитељи бране конзумирање цигарета.

Са друге стране, економска ситуација породице има утицај на ставове мајке: 28,6% ученика из најсиромашнијих породица сматрају да би им мајка дозволила да пуше цигарете.

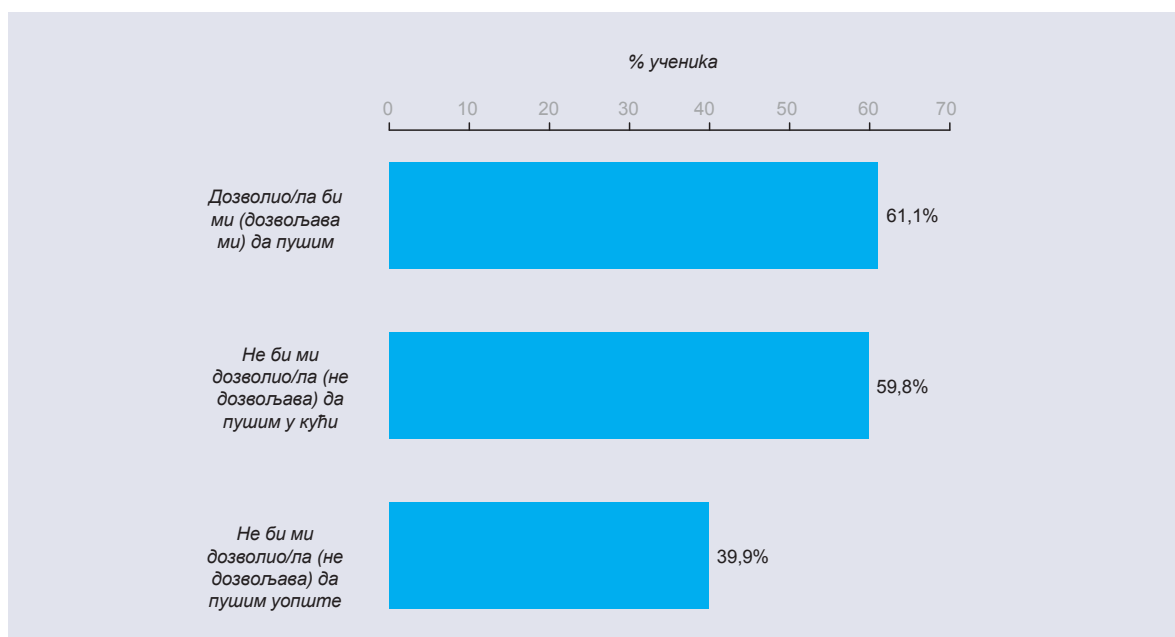
У односу на 2005. годину, у регионалним центрима, проценат ученика који сматрају да би им мајка или отац дозволили да пуше значајно је смањен – док је 2005. године, 20,9% и 26,7% ученика сматрало да би им отац тј. мајка дозволили да користе цигарете, ти проценти сада износе 15,0% и 16,5%, редом

И када је у питању конзумирање алкохола ученици сматрају да очеви имају оштрији став од мајки. Тако, 51,5% и 46,7% ученика сматра да им отац, односно мајка не би дозволили конзумирање алкохола. Ипак, свега 26,5% ученика сматра да би њихов отац покушао да спречи конзумирање алкохола, а чак 5,3% адолесцената сматра да би њиховом оцу било свеједно да ли конзумирају алкохол (наспрот 36,1% и 2,2% мајки редом). Разлике у односу на пол ученика су значајне – 50,8% мајки и 60,7% очева забранило би употребу алкохола девојкама, док код родитеља младића ти проценти износе 41,9% и 40,9%, редом. У Београду проценат родитеља који би дозволили (или већ дозвољавају) својој деци да пију алкохол значајно је већи од просека и износи 3,4% за мајке, односно 5,7% за очеве. Процент мајки из породица са (веома много и много) бољом економском ситуацијом које би покушале да спрече своју децу да конзумирају алкохол значајно је нижи него што је то случај у породицама просечног или лошијег економског стања.

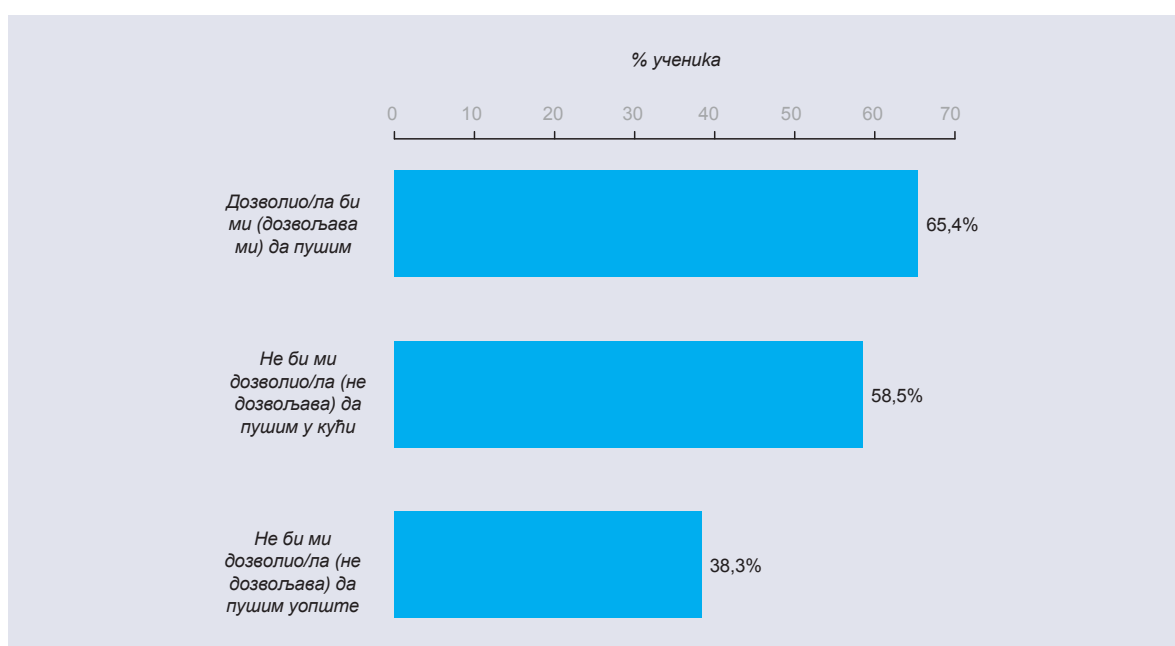
Пет од шест родитеља не би дозволило коришћење марихуане. Слична ситуација је и са коришћењем екстазија – 85,0% мајки и 83,8% очева не би дозволило његово коришћење.

Када се упореде резултати употребе дувана, алкохола и марихуане са одобравањем или неодобравањем родитеља уочава се да ови подаци корелирају. Тако се проценат ученика који су икада у току живота користили дуван смањује од 61,1% међу ученицима којима би отац дозволио да пуше (65,4% оних којима би мајка дозволила да пуше), до 39,9% оних којима отац не би дозволио да пуше (38,3% оних којима мајка не би дозволила да пуше) (графикон 48 и графикон 49).

Графикон 48. Употреба цигарета током живота, према одобравању/неодобравању оца, Србија, 2008 (%)

Графикон 49. Употреба цигарета током живота, према одобравању/неодобравању мајке, Србија, 2008 (%)

Када је у питању употреба алкохола, проценат употребе било када током живота се значајно смањује у односу на одобравање мајке. Тако, на пример, проценат младих који су икада током живота користили алкохол опада од 93,6% младих којима би мајка дозволила да користе алкохол, до 82,7% оних којима мајка никако не би одобрила коришћење алкохола.

Слично, употреба канабиса бар једном у току живота се креће од 6,0% међу ученицима којима се мајка не би сложила са употребом до 38,0% међу ученицима који сматрају да њихова мајка не би имала ништа против, тј. 5,8% до 44,2% међу ученицима који сматрају да се њихов отац не би сложио тј. да не би имао ништа против уколико би они користили марихуану.

Задовољство собом и окружењем

Половина адолесцената економску ситуацију своје породице процењује као просечну, 19,0% сматра да су имућнији од других, а 18,1% да су сиромашнији. Према самопроцени ученика екстремно богатих је 5,5%, а екстремно сиромашних 6,5%. Финансијском ситуацијом своје породице задовољно је 74,2% ученика. Младићи су задовољнији од девојака – 36,0% младића и 29,4% девојака веома је задовољно финансијском ситуацијом. Такође, чак 48,0% ученика из руралних насеља своје финансијско стање оценило је као веома задовољавајуће, што је значајно изнад просека Србије (32,5%). У односу на 2005. годину, млади у већим градовима задовољнији су својим економским стањем – проценат младих који оцењују породичне финансије као задовољавајуће порастао је са 54,9% на 74,1%.

Млади су прилично задовољни и својим здрављем – 55,9% је сопствено здравље оценило као веома задовољавајуће, а 33,8% као задовољавајуће. Посебно задовољни својим здрављем били су младићи – 62,3% је изјавило да је веома задовољно.

На питање о задовољству самим собом 10,6% младих – девојке (12,5%) знатно више него младићи (8,2%), наводе да у целини, собом нису задовољни, а ученици из Београда (13,1%) више од својих вршњака из других крајева Србије. У регионалним центрима проценат младих који су у целини незадовољни собом (12,0%) удвостручио се у односу на 2005. годину када је износио 6,6%. Чак 46,6% ученика повремено мисли да ништа не ваља, 44,7% се понекад осећа бескорисно, а 27,2% је склоно да мисли да је неуспешно. Ови проценти виши су него 2005. године.

Са друге стране, 88,7% младих сматра да има много добрих квалитета, 92,3% је способно да ради ствари исто тако добро као и други људи, 87,2% мисли да вреди колико и други, а 89,6% има позитиван став према себи. Сваки четврти адолесцент сматра да баш нема разлога да буде поносан – младићи знатно више од девојака (29,3% и 23,3% редом), а ученици из руралних насеља (36,5%) више него њихови вршњаци из урбаних средина (24,4%) – чак три четвртине Београђана не слаже се са овом тврдњом. Младима недостаје самопоштовање – 63,3% младих је пожелело да има више самопоштовања, највише у централној Србији (66,1%), а најмање у Београду (56,8%). Гимназијалци имају више самопоштовања од својих вршњака из других средњих школа – 42,9% сматра да има довољно самопоштовања, док 31,7% ученика средњих професионалних и 32,8% ученика средњих стручних школа сматра исто.

У протеклих седам дана 29,3% ученика је понекад изгубило апетит или није хтело да једе, а 13,2% чак неколико пута – девојке чешће него младићи. Сваки десети ученик је прошле седмице већину пута имао потешкоћа да се сконцентрише – двоструко више је било девојака (13,7% у односу на 6,7% младића).

Гимназијалци су имали више проблема са концентрацијом од својих вршњака из средњих професионалних школа – 22,2% и 17,5% ученика редом неколико пута је имало проблема са концентрацијом, док становници руралних насеља (40,6%) и централне Србије (31,9%) ретко или никада нису искусили такве проблеме.

Чак 49,8% младих бар једном се осећало депресивно у току претеклих седам дана. Депресивно се већину времена осећало 11,7% девојка и 10,3% ученика средњих стручних школа.

Младићи (25,2%), ученици средњих професионалних школа (29,9%) и становници руралних насеља (40,0%) ретко или никад нису морали да улажу пуно напора да испуне своје обавезе, док су девојке (78,2%), гимназијалци (76,6%) и становници урбаних средина (73,0%) морали да улажу додатни напор.

Три четвртине адолесцената бар једном је било тужно прошле седмице – девојке чешће од младића (83,8% и 68,0% редом), а гимназијалци (75,2%) и ученици средњих стручних школа (77,6%) чешће него ученици средњих професионалних школа (69,0%).

Младићи су били спремнији за рад – само 42,2% није могло да обавља свој посао код куће, на послу или у школи, на супрот 58,8% девојака.

Друштвено понашање

У складу са својим годинама, млади заузимају бунтован став према наметнутим правилима – више од трећине младих (39,8%) сматра да може да прекрши већину правила уколико изгледају неприменљива, 72,1% поштује само она правила која жели, а половина (51,9%) мисли да у животу постоји само неколико апсолутних правила.

Већина адолесцената живот не сматра сигурним – 59,3% младих тешко верује било чему јер се све мења, 56,2% сматра да нико не зна шта се од њега у животу очекује, док 61,2% ученика ни у шта у животу није сигурно.

У регионалним центрима деликвентно понашање младих значајно је ређе него 2005. године. Младићи су били склонији деликвентном понашању од девојака.

Бар једном од куће дуже од једног дана је побегло 4,0% ученика, 22,6% младих помислило је да науди себи. У регионалним центрима овај проценат удвостручен је у односу на 2005. годину, када је износио 10,6%. Забрињавајућа је чињеница да је број покушаја самоубиства у регионалним центрима такође порастао у односу на 2005. годину – тада је 3,5% адолесцената један до два пута покушало да се убије по сопственом исказу, а сада је тај проценат значајно већи и износи 6,9%.

Навике и свакодневне обавезе

Сваки десети младић и свака тринаеста девојка не обавља никакве кућне послове.

Три четвртине адолесцената иде у куповину – чешће у урбаним (75,5%), него у руралним срединама (68,6%).

Девојке чешће брину о млађој браћи или сестрама (27,5%), кувају (19,8%), чисте кућу/стан (65,7%), перу веш (16,9%) и судове (60,1%), док младићи раде у врту (25,5%), брину о животињама у домаћинству (16,1%) и о старијим члановима домаћинства (10,0%). Сваки други адолесцент износи смеће, а сваки четврти брине о кућним љубимцима. Ученици средњих стручних школа више су укључени у кућне обавезе од својих вршњака из других школа.

Дневно 72,5% младих телевизију гледа два сата и дуже. Младићи више времена проводе испред телевизора, него девојке – 18,4% младића, наспрот 15,0% девојака телевизију гледа пет сати или више. У руралним насељима сваки четврти становник (23,4%) пет и више сати проводи гледајући телевизију, али у Војводини живи највише оних који телевизију гледају пола сата или мање или је поште не гледају (9,5% и 3,4% редом). У односу на 2005. годину нема значајних промена.

Блиске особе ученика које су корисници психоактивних супстанци

Већина ученика (92,2%) задовољно је односом са својим пријатељима и лако од њих добијају бригу и топлину (74,8%) и емоционалну подршку (76,0%). Сваки десети ученик има пријатеља који не пуши – знатно више таквих има у централној Србији (12,2%), него у Војводини (8,5%) и Београду (7,9%), као и у руралним (19,4%) односу на урбана (7,8%) насеља. Пријатеље који пуше нема 8,9% девојака и 12,8% младића.

У односу на 2005. годину, када само 2,3% младих није имало пријатеље који конзумирају алкохолна пића, у регионалним центрима проценат се удвостручио (4,7%). У Војводини је половина младих изјавила да им већина пријатеља конзумира алкохол, док 14,0% припада друштву у коме сви пију. Становници руралних средина имају најмање пријатеља који пију алкохол – 17,7% нема ниједног, док само 5,8% становника урбаних средина такође нема пријатеља који конзумирају алкохол. Чак 82,3% младих има бар једног пријатеља који се напија – у Војводини трећина младих (31,8%) има пар таквих пријатеља, а у централној Србији 26,1%.

Сваки пети ученик, а у урбаним насељима сваки четврти, има неког пријатеља који пуши марихуану. У Београду 28,9% младих има неколико таквих пријатеља, што је значајно више него у централној Србији (17,7%) и Војводини (23,0%).

Девојке су чешће користиле средства за смирење, тако да је очекивано да имају више пријатеља који користе иста – 17,9% девојака, наспрот 11,5% младића, изјавило је да само неки њихови пријатељи користе седативе.

У урбаним срединама, а посебно у Београду, највише је младих који имају неколико пријатеља који узимају екстази (11,3% и 17,9% редом) и инхалансе (8,1% и 12,2% редом). У односу на 2005. годину није било значајнијих промена.

Трећина ученика има старију браћу или сестре који пуше, што је значајан пад у односу на 2005. годину, када је тај проценат био 39,7%.

Образовање родитеља и економски статус породице немају утицај на пушење.

Браћу/сестре који конзумирају алкохолна пића има 43,3% младих, а 17,9% их се напија (у регионалним центрима 17,5%, што је значајно мање него 2005. године – 24,8%). У домаћинствима где бар

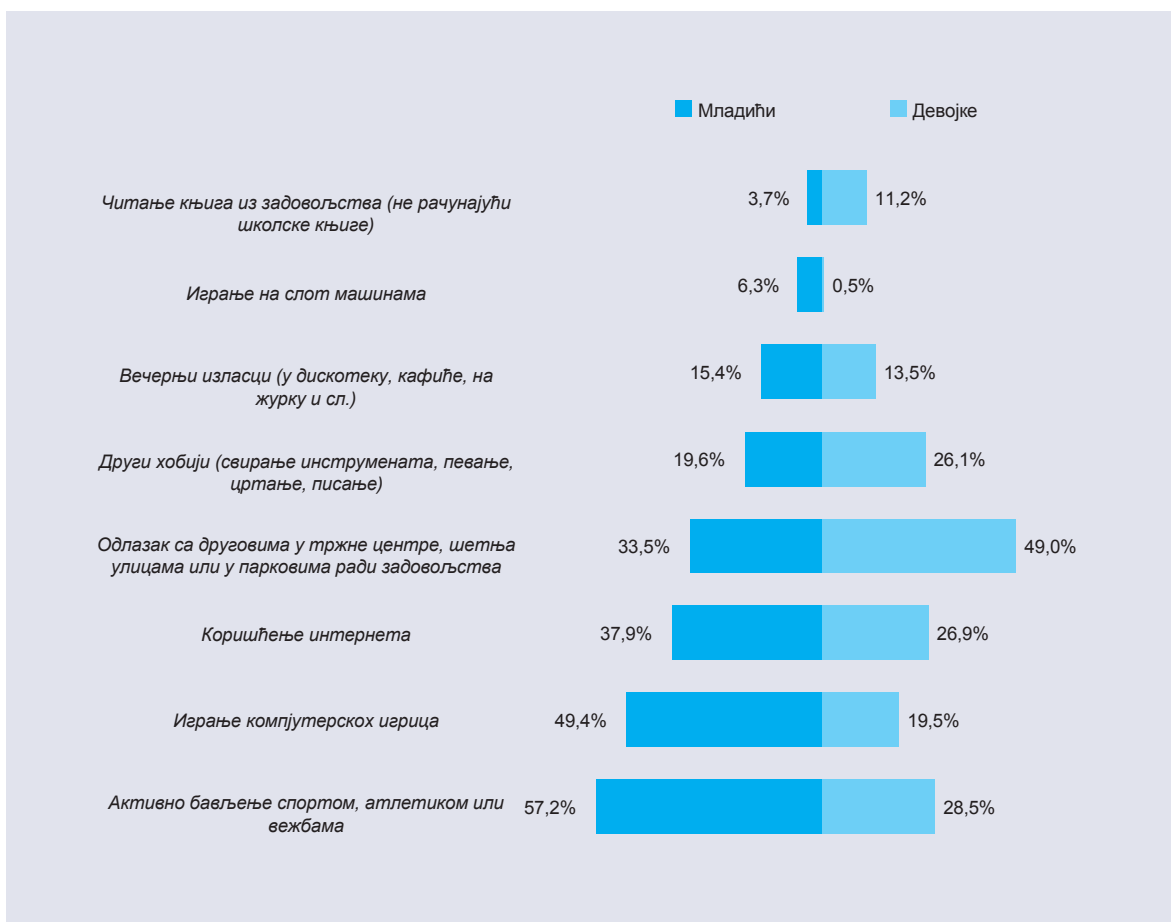
један родитељ има незавршену вишу школу или факултет значајно је мање деце која не конзумирају алкохолна пића (28,1%), него што је то случај у породицама где је завршена основна школа највиши образовни степен (37,6%).

Иако свега 5,3% младих има старију браћу/сестре који конзумирају марихуану, 5,5% седативе, 4,3% екстази и 4,0% инхалансе, у односу на 2005. годину дошло је до значајног пораста коришћења ових супстанци. Наведене психоактивне супстанце доступније су деци из веома богатих породица, тако да сваки десети ученик из ових породица има брата или сестру који их користи.

Слободно време

Адолесценција означава посебан период између детињства и зрелости, фазу значајних промена која младе особе полако уводи у свет одраслих. Активности у слободно време обезбеђују могућности за експериментисање са новим улогама и развијају нове стратегије и вештине које имају значајан утицај на развој и социјализацију. Слободно време представља добру основу која омогућава адолесцентима да стекну контролу над процесима пажње, да уче из односа са најближима, породицом и пријатељима, али исто тако носи са собом и потенцијалне ризике.

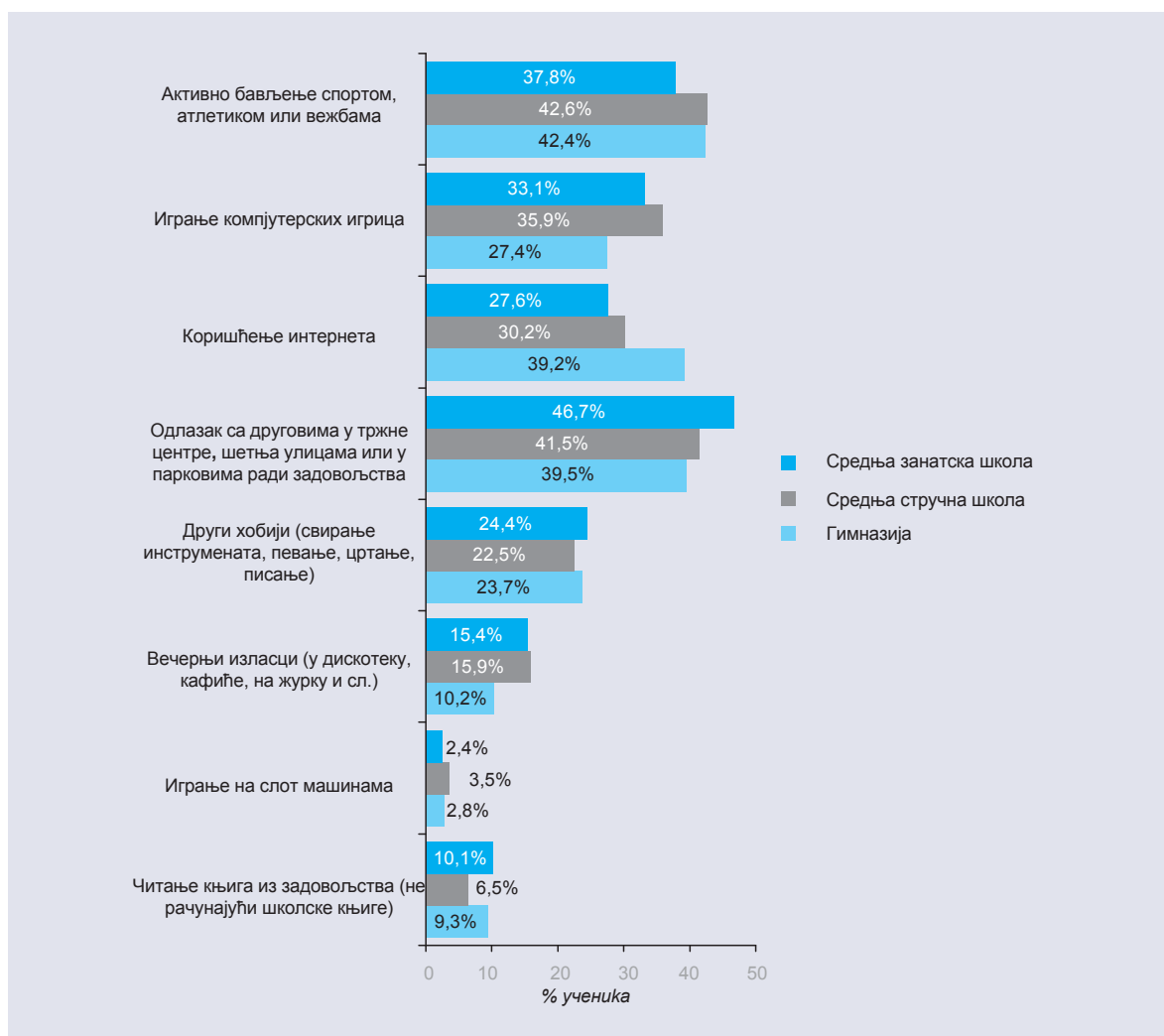
Графикон 50. Свакодневне активности у слободно време, ученици првих разреда срењих школа, по полу, Србија, 2008 (%)

Ово поглавље приказује активности које су највише заступљене у свакодневном слободном времену ученика првог разреда средњих школа у Србији. Ученицима је постављено питање: „Колико често (ако уопште) се бавиш следећим активностима? – играш компјутерске игрице, активно се бавиш спортом, атлетиком или вежбама, читаш књиге из задовољства (не рачунајући школске књиге), излазиш увече (у дискотеку, кафић, на журку и сл.), други хобији (свираш неки инструмент, певаш, црташ, пишеш), одлазиш са друговима у тржне центре, шеташ улицом, или у парковима из задовољства, користиш интернет, играш се на слот машинама?“. Анализирани подаци пружају веома значајан допринос истраживању употребе дувана, алкохола и осталих дрога.

Од активности које ученици првих разреда средњих школа наводе као оне које обављају сваки дан најучесталији је одлазак са друговима/другарицама у тржне центре, шетање улицама или парковима из задовољства (41,8%). Значајно је више девојака које на овај начин проводе своје слободно време него младића, 49,0% према 33,5% (графикон 50). Прилично висок проценат адолесцената (41,8%) проводи слободно време активно се бавећи спортом, атлетиком или вежбама. И у овој активности уочава се значајна разлика између младића и девојака, значајно већи процент младића се свакодневно бави спортским активностима (57,2%) него што то чине девојке (28,5%).

Графикон 51. Свакодневне активности у слободно време, ученици првих разреда средњих школа, по типу школе, Србија, 2008 (%)

Провођење времена пред компјутером и играње компјутерских игрица је све учесталије међу адолесцентима. Сваки трећи ученик првог разреда средњих школа свакодневно игра компјутерске игрице, и то сваки други младић и свака пета девојка. Слична је ситуација у погледу провођења слободног времена на интернету. Преко једне половине ученика бар једном недељно проводи време на интернету (од тога 32,0% свакодневно).

Вечерњи изласци у дискотеку, кафиће, на журке и слично су веома учестале међу младима. Чак 14,4% ученика наводи да тако свакодневно проводи своје слободно време, док нешто више од половине средњошколаца излази увече барем једном у току недеље.

Веома је мали проценат средњошколаца који у слободно време чита књиге из задовољства (не рачунајући школске књиге), свега 7,5%.

Поред значајних разлика које се уочавају у слободним активностима младића и девојака, евидентне су разлике међу ученицима различитих типова школа. Ученици гимназија се у већем проценту баве спортским активностима, читањем књига или неким хобијем (свирањем инструмента, певањем, писањем или цртањем), док значајно мање времена проводе играјући компјутерске игрице или излазећи у дикотеке и кафиће у вечерњим часовима од ученика осталих школа у Србији (графикон 51).

Уочавају се поједине разлике у провођењу слободног времена ученика из великих градова (Београд, Ниш и Нови Сад) 2008. године у односу на 2005. годину. Значајно се смањио проценат младих из великих градова који скоро сваки дан играју компјутерске игрице (док је 2005. године 38,3% ученика пријавило да скоро сваки дан проводи своје слободно време на овај начин у 2008. години ово наводи 33,4% ученика). Такође уочава се значајан пораст омладине која се свакодневно или скоро сваки дан бави спортом (43,0% у 2008. години, према 35,7% у 2005), а управо овај показатељ је један од услова за живот без дрога.

Изостајање са наставе

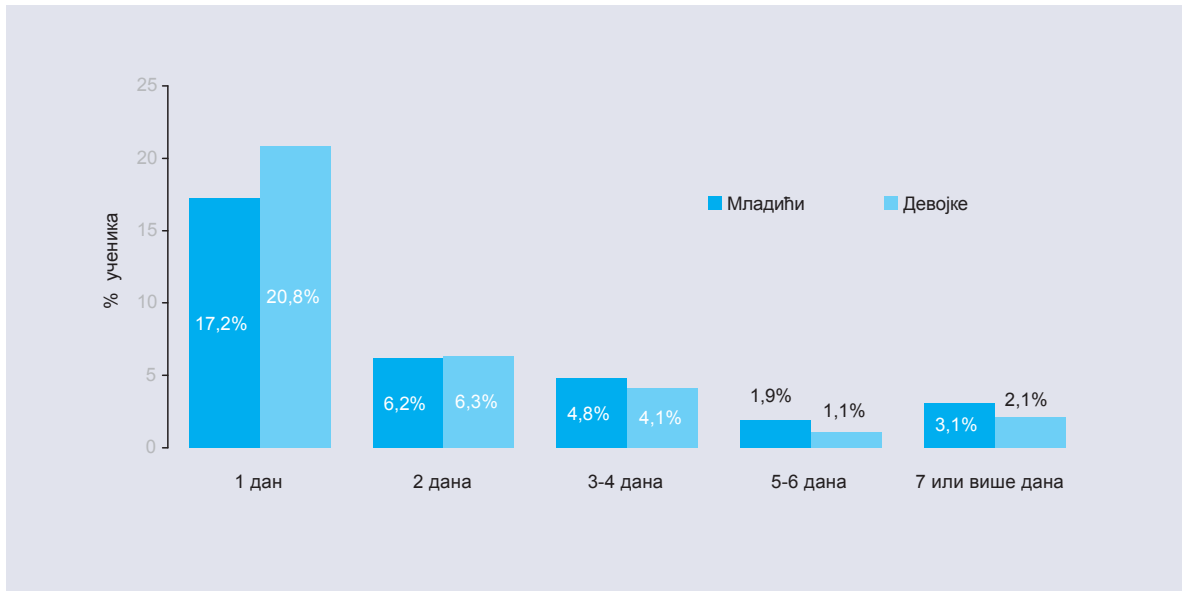
И поред тога што образовање у средњој школи није обавезно, ученик који почне школску годину у средњој школи мора присуствовати настави. У случају изостајања са наставе јавља се опасност да ученик не може постићи релевантне образовне циљеве, као и питање где ученик проводи време које је предвиђено за наставу у случају неоправданог изостанка. Присуство је такође неопходно како би наставник извршио правилну и непристрасну процену учениковог знања.

У Истраживању ученицима је постављено питање колико су пута у току последњих 30 дана пропустили један или више часова због болести, због бежања са часова или из неког другог разлога. Скоро једна половина ученика (46,7%) је у месецу који је претходио истраживању бар један пут пропустила наставу због болести. Сваки трећи ученик (33,9%) наводи да је бар једном изостао/ла из наставе због бежања са часова, док 36,2% наводи неки други разлог за изостанак.

Значајно мање ученика гимназија је изостајало из наставе због било ког од претходно наведених разлога, од ученика других типова школа. Изостанак са једног или више часова у месецу који је претходио истраживању због бежања са часова у већој мери наводе ученици из великих градова (35,7%) и то посебно Београда (39,7%), од ученика из малих градова (31,5%) или сеоских средина (33,8%). Велики проценат ученика који наводи изостајање услед бежања са часова је из великих градова (Београд, Ниш и Нови Сад), где је чак 38,6% ученика навело да је у протеклом месецу избегло бар један час наставе због бежања са часова. Аларманто је да је овај податак значајно већи

од податка из 2005. године, када је 34,9% ученика из великих градова навело изостајање из управо овог разлога. Не уочавају се значајне разлике у изостајању са часова због бежања међу девојкама и младићима (графикон 52).

Графикон 52. Изостајање са наставе због бежања са часова, ученици првих разреда средњих школа, по полу, Србија, 2008 (%)

CONCLUSIONS ЗАКЉУЧЦИ И ПРЕПОРУКЕ AND RECOMMENDATIONS

Истраживање о употреби алкохола и других дрога међу младима у Србији 2008. ESPAD пружа прве и детаљне податке о употреби алкохола и других дрога код ученика узраста 16 година на територији Републике Србије. Подаци из истраживања су значајан путоказ и подршка код одређивања приоритета и планирања превентивних активности за наредни период.

Урађене анализе ESPAD студије које су представљене у овом Извештају су оквир из кога се могу развити превентивне стратегије и препоруке за даља истраживања.

Рестриктивнији закони, смањење доступности свих психоактивних супстанци, повећање цена легалних дрога, укључивање већег броја младих у едукативне програме и програме развоја социјалних вештина, организовање превентивних активности у школама и локалној заједници за младе, родитеље и просветне раднике и остале одрасле као и повећање могућности за креативно провођење слободног времена, сигурно би допринело смањењу броја младих на узрасту од 16 година који почињу да користе дроге. Улога медија је веома значајна, па је важно да медији на прихватљив начин наставе да информишу младе и одрасле о значају здравих стилова живота и о опасностима употребе свих психоактивних супстанци.

Посматрано према регионима уочавају се значајне разлике у погледу образаца конзумирања различитих психоактивних супстанци, што је потребно узети у обзир приликом планирања превентивних активности у различитим срединама на територији Републике Србије.

Закључци

- Процент пушења цигарета током живота међу ученицима превих разреда средњих школа је висок; скоро једна половина ученика првог разреда средњих школа (46,0%) је у току живота попушила бар једну цигарету.
- Ученици средњих стручних и занатских школа у већем проценту у односу на ученике гимназија пуше, али и почињу конзумирање дувана на млађем узрасту, па се нарочито уочава потреба интензивирања превентивних активности у средњим стручним и занатским школама.
- У односу на просечне вредности, пушењем су посебно угрожени младићи и ученици у сеоским срединама који су истовремено у мањој мери свесни ризика које повремено пушење носи са собом.
- Велики је проценат омладине која је пробала прву цигарету са 14 година и мање, па је превентивне програме потребно спроводити на што ранијем узрасту.
- Две трећине ученика наводи да су им цигарете, уколико би желели до њих да дођу, доступне што истиче неопходност јачања примене постојеће законске регулативе којом се забрањује продаја дуванских производа малолетним лицима.
- Процент ученика који сматрају да би њихови родитељи дозволили или већ дозвољавају пушење је прилично висок, па је потребно и веће укључивање родитеља у превентивне активности.
- Посебан проблем међу ученицима је конзумирање алкохолних пића на шта указују подаци да је девет од десет ученика (89,1%) бар једном током живота попило једно или више алкохолних пића, а да једна четвртина школске деце (24,9%) редовније конзумира алкохолна пића.
- Проблем злоупотребе алкохола истиче и то што се 42,2% ученика бар једном током живота напило, нешто мање од једне трећине (29,7%) се бар једном напило у претходних 12 месеци, чак трећина ученика (32,0%) је бар једном приликом у последњих месец дана попила пет или више пића заредом (тзв. “binge drinking” или ексцесивно пијење).
- Значај раног отпочињања превентивних програма истиче и то што је 8,4% ученика пријавило прво напијање са 13 година и мање.
- Упркос законски регулисаној забрани продаје и служења алкохолних пића малолетним лицима, чак 40,5% ученика мишљења су да су им жестока пиће лако доступна, док више од половине ученика мисли да би веома лако могли да купе пиво и вино.
- Ученици гимназија и средњих стручних школа чешће наводе употребу алкохола током живота од ученика средњих занатских школа.
- Ученици из великих и малих градова чешће пробају да пију алкохол од ученика из сеоских средина.
- Поред знатнижеље и одлуке да се алкохол проба, који су на релативно високом нивоу, значајно мањи проценат младих наставља да га конзумира.
- Младићи чешће и више пију од девојака, чешће се напијају и много раније пробају алкохол од девојака.

- Млади нису у довољној мери свесни ризика употребе алкохолних пића.
- Чак 15,1% ученика првих разреда средњих школа наводи да су током живота бар једном употребљавали неку од психоактивних супстанци (искључујући дуван и алкохол) при чему су најчешће коришћене психоактивна супстанца седативи (без лекарског рецепата) 7,6%, и марихуана коју је најмање једанпут у животу пробало 6,7% ученика.
- Девојке у значајно већој мери користе седативе у односу на младиће што указује на потребу интензивирања активности у циљу смањења злоупотребе седатива посебно усмерених на девојке.
- Ученици из урбаних средина, и посебно Београда су у већем проценту навели да су бар једном у току живота пробали марихуану .
- Међу младима који су бар једном у току живота пробали марихуану значајно је више оних који наводе је да бар један од њихових пријатеља такође користи, те је потребно спровођење програма који се нарочито базирају на развијању вештина одупирања притисцима.

Препоруке

Кључни налази ESPAD студије указују да је у даљој заштити деце и младих од развоја болести зависности неопходно:

- интензивирати превентивне активности на раном (предшколском и основно-школском) узрасту, како би се спречило са раним започињањем употребе свих психоактивних супстанци;
- кроз превентивне програме омогућити деци и младима развијање социјалних вештина и информисање о непосредним ефектима и дугорочним последицама употребе ПАС;
- обухватити децу и младе у ризику за развој болест зависности специфично развијеним програмима и омогућити интензивнији рад са том популацијом;
- интензивирати рад са родитељима и другим значајним одраслим особама из окружења деце и младих;
- креирати и спроводити родно сензитивне програме, као и друге специфичне програме које задовољавају потребе посебно осетљивих популационих група;
- укључити целокупну заједницу у програме смањења употребе ПАС код деце и младих, радити на измени законске регулативе, јачању примене постојећих закона, смањењу доступности, међусекторској координацији и дефинисању буџетских линија за превентивне активности на нивоу локалне заједнице;
- укључити младе у тимове за креирање превентивних програма и едуковати вршњаке као кључне преносиоце порука које унапређују здравље;
- укључити медије у превентивне активности и едуковати новинаре за преношење превентивних порука које подстичу здравље;
- обезбедити редовно понављање ESPAD студије у складу са европским стандардима.

Попис графикана

Графикон 1. Ученици који су попушили бар једну цигарету током живота, Србија, 2008 (%)	18
Графикон 2. Број ситуација у којима су ученици пушили цигарете током живота, Србија, 2008 (%).....	18
Графикон 3. Број ситуација у којима су ученици пушили цигарете током живота, по полу, Србија, 2008 (%).....	19
Графикон 4. Пушење цигарета у последњих 30 дана, Србија, 2008 (%).....	20
Графикон 5. Свакодневно пушење цигарета у последњих 30 дана, Србија, 2008 (%).....	20
Графикон 6. Учесталост и број попушених цигарета у последњих 30 дана, Србија, 2008 (%).....	21
Графикон 7. Ученици који су прву цигарету попушили са 13 година и мање, Србија, 2008 (%)	22
Графикон 8. Ученици који су почели свакодневно да пуше са 13 година и мање, Србија, 2008 (%)	22
Графикон 9. Број пријатеља који пуше, по полу, Србија, 2008 (%).....	23
Графикон 10. Ученици који су пушили у протеклих 30 дана, према броју пријатеља који пуше, Србија, 2008 (%).....	24
Графикон 11. Оцена ученика о ризичности повременог пушења, Србија, 2008 (%).....	25
Графикон 12. Ученици који сматрају пушење 20 и више цигарета дневно веома ризичним, Србија, 2008 (%).....	25
Графикон 13. Ученици који сматрају да би уколико би желели могли веома лако да дођу до цигарета, Србија, 2008 (%).....	26
Графикон 14. Ученици који сматрају да би им отац или мајка дозволили да пуше, Србија, 2008 (%).....	27
Графикон 15. Ученици који су бар једном током живота попили алкохолно пиће, Србија, 2008 (%)	29
Графикон 16. Број ситуација у којима су ученици средњих школа пили алкохолно пиће током живота, по полу, Србија, 2008 (%).....	30
Графикон 17. Употреба алкохола у последњих 12 месеци, Србија, 2008 (%)	31
Графикон 18. Употреба алкохола у последњих 30 дана, Србија, 2008 (%).....	31
Графикон 19. Број ситуација у којима су ученици пили алкохолна пића у протеклих 30 дана, по полу, Србија, 2008 (%).....	32
Графикон 20. Употреба алкохолних пића у последњих седам дана, Србија, 2008 (%)	33
Графикон 21. Ученици који сматрају да су им веома лако доступна алкохолна пића: пиво, вино, жестока пића и алкополи, Србија, 2008 (%).....	34
Графикон 22. Учесталост опијања ученика током живота, по полу, Србија, 2008 (%)	35
Графикон 23. Учесталост конзумирања алкохолних пића пет или више пута заредом у протеклих 30 дана, Србија, 2008 (%).....	36
Графикон 24. Употреба пет или више алкохолних пића заредом у току последњих 30 дана, по полу, Србија, 2008 (%).....	36
Графикон 25. Процена дејства алкохола, на скали од 1 до 10, Србија, 2008 (%).....	37
Графикон 26. Употреба илегалних дрога током живота, Србија, 2008 (%).....	40
Графикон 27. Употреба марихуане или хашиша током живота, Србија, 2008 (%).....	41
Графикон 28. Број ситуација у којима је конзумирана марихуана током живота, по полу, Србија, 2008 (%).....	41
Графикон 29. Употреба марихуане или хашиша у последњих 12 месеци, Србија, 2008 (%)	43
Графикон 30. Број ситуација у којима је конзумирана марихуана у последњих 12 месеци, по полу, Србија, 2008 (%)	43
Графикон 31. Употреба марихуане у последњих 30 дана, Србија, 2008 (%).....	44
Графикон 32. Број ситуација у којима је коришћена марихуана у последњих 30 дана, по полу, Србија, 2008 (%).....	44
Графикон 33. Ученици који повремену употребу марихуане или хашиша (канабиса) сматрају веома ризичним, Србија, 2008 (%).....	46
Графикон 34. Ученици који редовну употребу марихуане или хашиша (канабиса) сматрају веома ризичним, Србија, 2008 (%).....	47
Графикон 35. Употреба осталих илегалних дрога (осим марихуане или хашиша) током живота, Србија, 2008 (%).....	48

Графикон 36. Употреба 14 психоактивних супстанци (осим марихуане или хашиша) у току живота, Србија, 2008 (%).....	48
Графикон 37. Употреба 14 врста психоактивних супстанци (осим марихуане или хашиша) током живота, Србија, по полу, 2008 (%)	49
Графикон 38. Учесталост употребе лекова за смирење без лекарског рецепта током живота, Србија, 2008 (%).....	50
Графикон 39. Учесталост употребе алкохола у комбинацији са пилулама/лековимаа, Србија, 2008 (%).....	51
Графикон 40. Учесталост употребе инхаланаса током живота, по полу, Србија, 2008 (%).....	52
Графикон 41. Употреба инхаланаса током живота, у последњих годину дана и последњих 30 дана, по полу, Србија, 2008 (%).....	52
Графикон 42. Доступност марихуане или хашиша (канабиса) ученицима, Србија, 2008 (%).....	53
Графикон 43. Структура породице ученика првих разреда средњих школа, Србија, 2008 (%).....	57
Графикон 44. Употреба ПАС током живота, према структури породице, Србија, 2008 (%).....	58
Графикон 45. Процена ученика о упознатости родитеља о томе где ученици проводе суботу увече, Србија, 2008 (%).....	59
Графикон 46. Процена ученика о упознатости родитеља о томе де ученици проводе суботу увече, по полу, Србија, 2008 (%).....	60
Графикон 47. Употреба ПАС током живота, према процени ученика о упознатости родитеља о томе где ученици проводе суботу увече, Србија, 2008 (%).....	60
Графикон 48. Употреба цигарета током живота, према одобравању/неодобравању оца, Србија, 2008 (%).....	62
Графикон 49. Употреба цигарета током живота, према одобравању/неодобравању мајке, Србија, 2008 (%).....	62
Графикон 50. Свакодневне активности у слободно време, ученици првих разреда средњих школа, по полу, Србија, 2008 (%).....	66
Графикон 51. Свакодневне активности у слободно време, ученици првих разреда срењих школа, по типу школе, Србија, 2008 (%).....	67
Графикон 52. Изостајање са наставе због бежања са часова, ученици првих разреда средњих школа, по полу, Србија, 2008 (%).....	69

Литература

1. World Health Organization, International Union Against Cancer. The Tobacco Country Profiles (2nd edition), 2003.
2. Mackay J., Eriksen M., Shatey O. The Tobacco Atlas, American Cancer Society, 2006.
3. WHO FCTC: WHO Framework Convention on Tobacco Control (FCTC) (Online). Downloaded on 3 June 2008, from HYPERLINK "<http://www.fctc.org/index.php?item=countryinfo&code=SVN®ion=4>" <http://www.fctc.org/docs/treaty/fca-fctc-ratification-overview-en.pdf>
4. Министарство здравља Републике Србије. Стратегија контроле дувана Републике Србије и Акциони план 2007-2011, Београд; 2007.
5. Целетовић, А. Међусекторски семинар јачања капацитета у контроли дувана, Извештај Министарство здравља Републике Србије, Институт за јавно здравље Србије, Канцеларија Светске здравствене организације за Србију, Вршац; 2007.
6. Боровић П. Артеријска хипертензија, одабране теме 2, Универзитет у Београду, Медицински факултет. Део у књизи: Дуван и хипертензија; 2006, пп 159-173.
7. Министарство здравља Републике Србије, Истраживање здравља становника Републике Србије 2006. година, основни резултати, Београд; 2007.
8. Green paper, Towards a Europe free from tobacco smoke: policy options at EU level COM (2007) 27 final; 2007.
9. Globalsmokefree partnership, Global Voices: Working For Smokefree Air, 2008 Status Report; 2008.
10. Целетовић А. Одговор јавног здравља на дуванску епидемију, Медица. 2008; 2 (I) (у штампи).
11. Целетовић А., Димитријевић-Танасковић, Ј. Глобално истраживање о употреби дувана код младих, Република Србија, 2003. године, Национална комисија за превенцију пушења Министарства здравља Републике Србије, Београд; 2005.
12. Manzoni M.J, Бјеговић В., Јанковић-Ћирић С., Prepeliczy S. Истраживање о злоупотреби алкохола и других дрога међу младима у Србији 2005, Министарство здравља Републике Србије, Београд; 2005.
13. Global Health Professional Survey (GHPS), Fact Sheet, CDC, 2006.
14. Здравствено потпорно удружење студената Београда; Универзитет у Београду. Резултати истраживања о забрани пушења у затвореним просторијама; 2008.
15. Министарство здравља Републике Србије, Истраживање здравља становништва Србије, 2006.
16. CAN / Pompidou Group (Hibell B, Andersson B, Vjarnasson T. et al (2004). (2004). ESPAD Извештај за 2003. Употреба алкохола и других дрога међу ученицима 35 европских земаља, Стокхолм, објављен од стране шведске Владе и шведског Националног завода за заштиту здравља.
17. Димитријевић И, Живковић Н, Сташевић Карличић И (2003): Употреба дрога међу младима у Србији. (Drug Use among Youth in Serbia). SEEA Addiction Journal; 4(1-2): 31-34.
18. ESPAD (2005). Годишњи извештај за 2005. Стање у Европи у вези са употребом дрога. Луксембург: Канцеларија за званичне публикације Европских заједница.
19. Hibell B, Andersson B, Vjarnasson T. et al (2004). The ESPAD Report 2003. Alcohol and other drug use among students in 35 European countries. Stockholm: CAN/ Pompidou Group
20. Hibell B, Andersson B. et al (2000): The 1999 ESPAD Report. Alcohol and other drug use among students in 30 European countries. Stockholm: CAN / Pompidou Group
21. Kolte B, Jachertz S, Quensel S et al (1999). Bremer Freizeit- und Gesundheitsstudie. Ergebnisreader. (Study on leisure and health. Results) University Bremen: BILDRO
22. Завод за болести зависности (Ћирић-Јанковић С, Драган-Савелић Ј, Јовановић-Ћупић В) (2001). Превенција злоупотребе психоактивних супстанци (ПАС) у локалној заједници – анализа резултата истраживања, Београд: Завод за болести зависности.
23. <http://espado.org>
24. HYPERLINK "<http://www.wfad08.org/>" <http://www.wfad08.org/>
25. <http://www.addictionsinfo.eu/>

ANNEX

ПРИЛОГ

Табеле

Табела 1. Учесталост коришћења цигарета током живота, Србија, ESPAD 2008

	Колико си пута у животу (ако јеси) пушио/ла цигарете?										Употреба цигарета током живота	Број ученика	
	0	1-2	3-5	6-9	10-19	20-39	40 +						
Пол													
	54,1	16,0	6,1	3,2	3,6	2,4	14,6				45,9	2842	
Младићи													
	53,8	17,5	6,6	4,1	3,4	2,9	11,8				46,2	3292	
Девојке													
Тип школе													
	60,1	15,6	5,5	2,8	3,6	2,6	9,9				39,9	1518	
Гимназија													
	52,3	16,7	6,4	4,0	3,6	2,6	14,3				47,7	3673	
Средња стручна школа													
	50,5	19,4	7,5	3,6	2,9	2,9	13,3				49,5	943	
Средња занатска школа													
	53,1	16,7	6,2	4,2	3,7	2,9	13,0				46,9	3274	
Велики град													
	55,3	17,1	6,6	2,9	3,1	2,2	12,9				44,7	2685	
Мали град													
	49,1	15,4	5,7	3,4	5,1	4,6	16,6				50,9	175	
Село													
	49,6	16,6	6,5	3,4	4,5	3,1	16,3				50,4	1482	
Војводина													
	51,8	16,3	6,3	3,9	4,0	3,1	14,6				48,2	1157	
Београд													
	56,5	17,1	6,3	3,7	2,9	2,3	11,2				43,5	3495	
Централна Србија													
	54,0	16,8	6,4	3,7	3,5	2,7	13,1				46,0	6134	
Укупно													

Табела 2. Употреба цигарета у протеклих 30 дана, Србија, ESPAD 2008

	Колико често си пушио/ла цигарете у последњих 30 дана?										Употреба цигарета током протеклих 30 дана	Процент свакодневних пушача – најмање једна цигарета дневно	Број ученика
	Ниједном	Мање од једне цигарете недељно	Мање од једне цигарете дневно	1 – 5 цигарета дневно	6 – 10 цигарета дневно	11 – 20 цигарета дневно	Више од 20 цигарета дневно	Употреба цигарета током протеклих 30 дана		Процент свакодневних пушача – најмање једна цигарета дневно			
Пол	79,4	4,6	2,2	3,6	4,0	3,8	2,4	20,6		13,8	2850		
	78,6	5,1	2,3	5,3	3,5	3,1	2,0	21,4		14,0	3296		
Тип школе	83,6	4,9	2,0	3,3	2,5	2,6	1,0	16,4		9,4	1520		
	76,9	5,0	2,5	4,7	4,5	3,8	2,6	23,1		15,6	3678		
Величина града	79,6	4,2	1,8	6,1	2,5	3,4	2,3	20,4		14,3	948		
	78,9	4,9	2,2	4,7	3,9	3,4	1,9	21,1		13,9	3282		
	69,1	7,4	4,0	6,9	3,3	3,4	2,4	20,3		13,5	2689		
Регион	74,8	5,6	2,6	5,0	4,9	4,0	3,4	30,9		19,4	175		
	78,0	5,0	2,3	4,4	3,4	4,3	2,8	25,2		17,0	1486		
	81,1	4,5	2,2	4,4	3,3	4,5	2,3	22,0		14,7	1160		
Укупно	79,0	4,8	2,3	4,6	3,7	2,7	1,9	18,9		12,3	3500		
						3,4	2,2	21,0		13,9	6146		

Табела 3. Узраст приликом прве употребе цигарета, Србија, ESPAD 2008

	Када си (ако уопште јеси) први пут пушио/ла прву цигарету?											Број ученика			
	Никада	Са 9 или мање година	10 година	11 година	12 година	13 година	14 година	15 година	16 или више година	Са 13 година или мање	Са 14 година или мање				
Пол															
	Младићи	53,4	6,8	2,5	1,6	3,2	5,4	9,9	14,1	3,1	19,5	29,5	2847		
	Девојке	52,8	5,2	1,5	1,1	2,0	4,7	9,6	18,8	4,2	14,5	24,2	3291		
Тип школе	Гимназија	59,5	5,6	1,6	1,5	2,2	4,3	7,3	15,9	2,2	15,1	22,4	1520		
	Средња стручна школа	51,1	6,3	2,1	1,3	2,7	5,1	10,4	16,8	4,3	17,5	27,8	3670		
	Средња занатска школа	50,5	5,3	2,1	1,4	2,5	5,9	11,4	17,0	3,9	17,2	28,6	948		
Величина града	Велики град	52,1	5,9	2,2	1,4	2,7	5,0	9,9	17,2	3,7	17,1	27,0	3280		
	Мали град	54,5	6,0	1,8	1,3	2,5	5,1	9,5	16,0	3,4	16,5	26,1	2684		
	Село	49,4	8,0	1,7	0,6	1,7	4,0	11,5	15,5	7,5	16,1	27,6	174		
Регион	Војводина	49,4	5,2	1,9	1,1	3,4	5,5	11,6	17,7	4,2	17,1	28,7	1482		
	Београд	50,6	5,1	2,5	1,9	2,9	6,1	9,9	18,8	2,2	18,5	28,3	1157		
	Централна Србија	55,4	6,6	1,8	1,3	2,1	4,4	9,0	15,4	3,9	16,2	25,2	3499		
Укупно		53,1	6,0	2,0	1,3	2,6	5,0	9,8	16,6	3,7	16,8	26,6	6138		

Табела 4. Узраст приликом започињања свакодневне употребе дувана, Србија, ESPAD 2008

	Када си (ако уопште јеси) први пут пушио/ла цигарете свакодневно?											Са 14 година или мање	Број ученика
	Никада	Са 9 или мање година	10 година	11 година	12 година	13 година	14 година	15 година	16 или више година	Са 13 година или мање			
Пол	84,5	0,1	0,2	0,3	0,6	1,6	2,1	6,9	3,7	2,9	4,9	2803	
	84,9	0,2	0,0	0,1	0,4	0,7	1,7	8,3	3,7	1,4	3,1	3255	
Тип школе	88,9	0,0	0,1	0,3	0,4	0,9	1,0	5,8	2,8	1,6	2,6	1507	
	83,1	0,2	0,1	0,2	0,4	1,4	2,2	8,4	4,0	2,3	4,5	3615	
Величина града	84,4	0,2	0,1	0,1	0,7	0,9	1,8	8,0	3,7	2,0	3,8	936	
	84,5	0,2	0,1	0,2	0,4	1,4	1,9	7,8	3,6	2,3	4,1	3236	
	85,6	0,2	0,1	0,2	0,5	0,9	1,9	7,3	3,4	1,8	3,7	2651	
	76,0	0,6	0,0	0,0	1,2	1,2	1,2	11,1	8,8	2,9	4,1	171	
Регион	82,0	0,1	0,1	0,2	0,3	1,2	2,7	10,1	3,2	2,0	4,7	1468	
	83,9	0,1	0,2	0,3	0,6	2,0	1,8	7,7	3,3	3,2	5,0	1139	
	86,1	0,2	0,1	0,2	0,5	0,9	1,5	6,6	4,0	1,8	3,3	3451	
Укупно	84,7	0,2	0,1	0,2	0,5	1,2	1,9	7,7	3,7	2,1	3,9	6058	

Табела 5. Учесталост употребе било ког алкохолног пића током живота, Србија, ESPAD 2008

Пол	Колико пута си (ако уопште јеси) пио/ла било које алкохолно пиће у свом животу?										Употреба алкохола током живота	Број ученика
	0	1-2	3-5	6-9	10-19	20-39	40+					
Тип школе	Младићи	10,1	10,5	10,8	8,9	12,8	10,1	36,7	89,9	2798		
	Девојке	11,7	18,5	15,7	13,0	15,0	11,4	14,7	88,3	3239		
	Гимназија	11,1	16,0	12,5	11,5	15,0	11,2	22,8	88,9	1502		
Величина града	Средња стручна школа	10,3	14,1	13,7	11,0	13,8	10,7	26,4	89,7	3610		
	Средња занатска школа	13,2	15,9	13,8	11,0	13,1	10,5	22,5	86,8	925		
	Велики град	10,6	14,0	14,1	11,5	14,9	11,3	23,5	89,4	3220		
Регион	Мали град	11,1	15,7	12,6	10,7	13,0	10,0	26,7	88,9	2648		
	Село	13,6	15,4	14,2	10,7	12,4	11,2	22,5	86,4	169		
	Војводина	9,3	13,9	11,2	9,8	12,7	13,0	30,0	90,7	1461		
Укупно	Београд	9,4	13,8	13,6	12,2	15,1	12,1	23,8	90,6	1131		
	Централна Србија	12,1	15,6	14,3	11,3	14,2	9,4	23,1	87,9	3445		
		10,9	14,8	13,4	11,1	14,0	10,8	24,9	89,1	6037		

Табела 6. Учесталост употребе било ког алкохолног пића у последњих 12 месеци, Србија, ESPAD 2008

	Колико пута си (ако уопште јеси) пио/ла било које алкохолно пиће у последњих 12 месеци?										Употреба алкохола у последњих 12 месеци		Број ученика	
	0	1-2	3-5	6-9	10-19	20-39	40 +	Употреба алкохола у последњих 12 месеци	Број ученика					
Пол														
	18,8	16,5	13,1	10,5	13,2	9,3	18,6	81,2	2765					
Младићи	24,3	24,3	16,2	11,4	12,2	6,7	4,8	75,7	3201					
Девојке	23,5	18,7	14,8	12,0	13,5	7,9	9,5	76,5	1478					
Тип школе														
Гимназија	20,6	21,4	14,5	10,9	12,5	7,7	12,2	79,4	3571					
Средња стручна школа	23,4	21,0	15,6	9,5	12,0	8,7	9,7	76,6	917					
Средња занатска школа	21,3	20,7	16,3	11,6	12,5	7,5	10,0	78,7	3192					
Велики град	22,3	20,5	13,0	10,3	13,0	8,6	12,5	77,7	2615					
Мали град	23,3	23,3	13,2	9,4	11,9	5,7	13,2	76,7	159					
Село	19,2	17,3	12,6	11,3	14,2	11,0	14,3	80,8	1448					
Војводина	20,6	20,5	16,4	12,2	13,5	7,3	9,5	79,4	1115					
Београд	23,2	22,2	15,1	10,4	11,8	6,8	10,4	76,8	3403					
Централна Србија	21,8	20,7	14,8	11,0	12,7	7,9	11,2	78,2	5966					
Укупно														

Табела 7. Учесталост употребе било ког алкохолног пића у последњих 30 дана, Србија, ESPAD 2008

Пол	Тип школе	Величина града	Регион	Укупно	Колико пута си (ако уопште јеси) пио/ла било које алкохолно пиће у последњих 30 дана?								Употреба алкохола у последњих месеца дана	Број ученика
					0	1-2	3-5	6-9	10-19	20-39	40+			
	Младићи				38,3	21,5	15,5	9,0	8,0	3,9	3,8	61,7	2767	
	Девојке				52,6	24,2	12,6	5,5	3,4	1,1	0,6	47,4	3224	
	Гимназија				48,7	24,0	12,6	7,8	3,7	2,1	1,1	51,3	1490	
	Средња стручна школа				44,5	22,4	14,9	6,8	6,1	2,6	2,7	55,5	3583	
	Средња занатска школа				47,6	23,2	12,4	7,4	6,1	2,0	1,3	52,4	918	
	Велики град				46,7	24,2	13,5	6,7	5,3	1,8	1,7	53,3	3206	
	Мали град				45,2	21,4	14,7	7,7	5,8	2,9	2,3	54,8	2621	
	Село				46,3	23,8	10,4	5,5	4,9	4,3	4,9	53,7	164	
	Војводина				39,6	23,7	15,3	9,0	7,0	3,3	2,2	60,4	1448	
	Београд				46,3	24,7	14,3	6,6	4,6	1,9	1,5	53,7	1129	
	Централна Србија				48,7	22,1	13,2	6,5	5,2	2,2	2,2	51,3	3414	
					46,0	23,0	13,9	7,1	5,5	2,4	2,1	54,0	5991	

Табела 8. Учесталост конзумирања пива у последњих 30 дана, Србија, ESPAD 2008

	Колико си пута у последњих 30 дана (ако уопште јеси) попио/ла пиво?										Употреба пива ТОКОМ последњих 30 дана		Број ученика
	0	1-2	3-5	6-9	10-19	20-39	40+						
Пол	37,5	22,7	13,4	9,0	7,6	4,1	5,8	62,5	2836				
Девојке	66,0	19,8	7,5	3,5	1,9	0,8	0,6	34,0	3285				
Тип школе	60,0	19,0	8,1	5,3	3,6	1,7	2,3	40,0	1514				
Гимназија	48,7	21,9	11,4	6,6	5,2	2,6	3,7	51,3	3662				
Средња стручна школа	56,7	21,6	9,2	5,4	3,5	2,1	1,5	43,3	945				
Средња занатска школа	54,1	21,3	10,3	5,5	4,1	2,1	2,6	45,9	3267				
Велики град	52,0	20,6	9,9	6,6	5,1	2,5	3,3	48,0	2681				
Мали град	39,9	26,0	14,5	7,5	2,9	3,5	5,8	60,1	173				
Село	53,3	19,6	9,2	7,0	5,2	2,4	3,4	46,7	1482				
Војводина	52,7	22,7	10,2	5,6	4,0	3,0	1,7	47,3	1152				
Београд	52,6	21,3	10,7	5,9	4,4	2,0	3,2	47,4	3487				
Централна Србија	52,8	21,1	10,2	6,1	4,5	2,3	3,0	47,2	6121				
Укупно													

Табела 9. Учесталост конзумирања вина у последњих 30 дана, Србија, ESPAD 2008

	Колико си пута у последњих 30 дана (ако уопште јеси) попио/ла вино?										Употреба вина током последњих 30 дана		Број ученика
	0	1-2	3-5	6-9	10-19	20-39	40 +	Употреба вина током последњих 30 дана	Број ученика				
Пол	55,1	23,3	8,9	5,2	3,7	1,7	2,1	44,9	2810				
Тип школе	57,4	27,6	8,1	3,3	2,0	0,8	0,6	42,6	3264				
	58,2	25,2	8,6	4,1	2,0	1,1	0,7	41,8	1505				
Младићи	55,4	25,7	8,8	4,1	3,2	1,3	1,6	44,6	3633				
Девојке	57,1	26,2	7,1	4,9	2,6	1,4	0,9	42,9	936				
Гимназија	58,3	25,3	8,0	4,1	2,5	0,9	1,0	41,7	3247				
Средња стручна школа	54,4	26,0	8,9	4,4	3,1	1,8	1,5	45,6	2655				
Средња занатска школа	49,4	27,9	11,0	4,7	2,9	0,6	3,5	50,6	172				
Величина града	53,4	27,2	8,9	4,4	3,1	1,5	1,4	46,6	1468				
Велики град	58,8	24,2	9,3	3,9	2,0	0,7	1,0	41,2	1144				
Мали град	56,8	25,4	8,0	4,2	2,9	1,3	1,3	43,2	3462				
Село	56,4	25,6	8,5	4,2	2,8	1,3	1,3	43,6	6074				
Војводина													
Београд													
Централна Србија													
Регион													
Укупно													

Табела 10. Учесталост конзумирања жестоких пића у последњих 30 дана, Србија, ESPAD 2008

	Колико си пута у последњих 30 дана (ако уопште јеси) попио/ла жестока пића ?										Употреба жестоких пића током		Број ученика
	0	1-2	3-5	6-9	10-19	20-39	40 +	последњих 30		Дана			
								Дана	Број				
Пол	65,3	17,1	6,3	4,2	3,3	2,1	1,7	34,7	2824				
	71,4	16,2	6,1	3,2	2,1	0,5	0,6	28,6	3279				
Тип школе	68,1	17,1	6,2	4,2	2,8	0,7	0,9	31,9	1512				
	68,7	16,6	5,7	3,7	2,5	1,6	1,2	31,3	3645				
	68,8	15,5	8,0	2,9	2,9	1,0	1,0	31,2	946				
Величина града	68,9	16,8	6,2	4,0	2,5	1,0	0,7	31,1	3259				
	68,0	16,6	6,2	3,2	2,9	1,5	1,5	32,0	2671				
	71,1	12,1	5,8	4,6	2,3	1,2	2,9	28,9	173				
Регион	60,2	18,7	8,9	5,1	3,7	2,0	1,4	39,8	1478				
	67,3	18,7	6,0	3,5	2,7	1,0	0,9	32,7	1146				
	72,5	15,0	5,1	3,1	2,2	1,0	1,1	27,5	3479				
Укупно	68,6	16,6	6,2	3,7	2,7	1,3	1,1	31,4	6103				

Табела 11. Количина попијеног пива приликом последње прилике када је конзумирано алкохолно пиће, Србија, ESPAD 2008

	Ако си приликом последњег дана када си пио/ла било које алкохолно пиће, пио/ла пиво, колико пива си попио/ла ?	Нисам пио/ла пиво		Мање од једне флаше или конзерве (мање од 0,5 л)		1-2 обичне флаше или конзерве (0,5 – 1 л)		3-4 обичне флаше или конзерве (1 – 2 л)		Више од 4 обичних флаша или конзерви (више од 2 л)		Број ученика
		Ја никада не пијем пиво	Нисам пио/ла пиво последњег дана када сам пио/ла алкохол	Флаше или конзерве (мање од 0,5 л)	Флаше или конзерве (0,5 – 1 л)	Флаше или конзерве (1 – 2 л)	Флаше или конзерви (више од 2 л)					
Пол		24,1	8,2	22,5	24,3	10,3	10,5	2841				
	Младићи	47,8	15,4	23,4	10,0	2,3	1,2	3279				
	Девојке	44,8	12,5	19,4	14,5	4,6	4,2	1515				
Тип школе	Гимназија	32,8	11,7	24,2	17,8	7,1	6,4	3660				
	Средња стручна школа	39,9	12,5	24,0	15,4	4,0	4,1	945				
	Средња занатска школа	37,0	12,6	22,8	17,2	5,7	4,7	3271				
Величина града	Велики град	37,4	11,6	22,4	16,0	6,2	6,4	2674				
	Мали град	25,1	8,0	36,0	14,9	8,0	8,0	175				
Регион	Војводина	39,9	12,9	17,3	17,0	6,9	5,9	1488				
	Београд	36,6	12,0	23,2	19,2	5,0	3,9	1149				
	Централна Србија	35,6	11,7	25,3	15,6	5,9	5,9	3483				
Укупно		36,8	12,1	23,0	16,6	6,0	5,5	6120				

Табела 12. Количина попијеног алкопопса приликом последње прилике када је конзумирано алкохолно пиће, Србија, ESPAD 2008

	Ја никада не пијем алкопопс пиће	Нисам пио/ла алкопопс последњег дана када сам пио/ла алкохол	Мање од 2 уобичајене флаше (мање од 0,5 л)	2 – 3 уобичајене флаше (гола литре до литар)	4 – 6 уобичајених флаша (од литар до два литра)	7 или више уобичајених флаша (више од два литра)	Број ученика
Пол	59,8	21,6	11,6	4,3	1,3	1,4	2831
	60,8	24,8	11,9	1,9	0,4	0,1	3264
Тип школе	59,4	24,8	12,3	2,2	0,9	0,5	1502
	60,8	22,4	11,7	3,4	0,8	0,9	3658
Величина града	60,1	24,6	11,2	3,1	0,6	0,3	935
	58,4	24,6	12,4	3,3	0,7	0,7	3258
	62,6	22,1	11,0	2,7	1,0	0,6	2666
	62,0	19,3	10,5	4,1	1,2	2,9	171
Регион	54,9	25,8	13,5	4,1	0,8	0,9	1475
	54,5	26,6	14,1	3,3	0,8	0,7	1140
	64,6	21,2	10,2	2,5	0,9	0,6	3480
Укупно	60,3	23,3	11,7	3,0	0,8	0,7	6095

Ако си последњег дана када си пио/ла било које алкохолно пиће, пио/ла алкопопс (мешана пића са процентом алкохола од око 5%), колико алкопопса си попио/ла?

Табела 13. Количина попијеног вина приликом последње прилике када је конзумирано алкохолно пиће, Србија, ESPAD 2008

	Ако си приликом последњег дана када си пио/ла било које алкохолно пиће, пио/ла вино, колико вина си попио/ла?						Број ученика
	Никада не пијем вино	Нисам пио/ла вино последњег дана када сам пио/ла алкохол	Мање од једне чаше (мање од 2 дл)	1–1,5 чаше (2–4 дл)	2–3 чаше (4–0,75 л)	Више од 3 чаше (више од 0,75 л)	
Пол							
	32,6	21,8	18,9	12,8	6,9	7,0	2832
Младићи	29,8	17,6	25,5	16,1	7,4	3,5	3283
Девојке	32,7	19,1	21,7	15,1	7,7	3,7	1509
Тип школе							
	30,8	20,1	22,2	14,2	7,0	5,7	3665
Средња стручна школа	29,8	18,3	24,8	15,1	6,9	5,2	941
Средња занатска школа	30,8	20,4	22,3	14,0	7,7	4,7	3267
Величина града							
	31,8	18,2	22,5	15,1	6,8	5,6	2676
Велики град	27,3	23,3	25,0	15,1	2,9	6,4	172
Мали град	32,8	18,8	20,7	14,7	7,9	5,2	1481
Село	30,3	23,4	22,8	12,5	7,2	3,8	1146
Регион							
	30,7	18,6	23,1	15,2	6,9	5,6	3488
Војводина	31,1	19,6	22,5	14,5	7,2	5,2	6115
Београд							
Централна Србија							
Укупно							

Табела 14. Количина попијеног жестоког пића приликом последње прилике када је конзумирано алкохолно пиће, Србија, ESPAD 2008

	Ако си приликом последњег дана када си пио/ла, пио/ла жестока пића, колико жестоког пића си попио/ла?							Број ученика
	Никада не пијем жестока пића	Нисам пио/ла жестока пића последњег дана када сам пио/ла алкохол	Мање од 2 чашице жестоког пића (мање од 0,7 дл)	2–3 чашице жестоког пића (од 0,8 – 1,5 дл)	4–6 чашица жестоког пића (од 1,6 – 2,4 дл)	Више од 6 чашица жестоког пића (више од 2,5 дл)		
Пол	50,8	20,5	12,8	7,7	4,3	3,9	2836	
Девојке	56,3	19,2	14,2	6,5	2,4	1,5	3274	
Тип школе	53,0	20,2	13,1	8,2	3,5	2,1	1505	
Гимназија	53,9	19,8	13,8	6,2	3,3	3,0	3663	
Средња стручна школа	54,4	18,8	13,4	8,4	3,0	2,1	942	
Средња занатска школа	52,1	20,7	13,8	7,3	3,3	2,8	3264	
Величина града	55,6	18,8	13,1	6,9	3,2	2,4	2674	
Велики град	56,4	16,3	15,7	4,7	3,5	3,5	172	
Мали град	47,5	19,2	15,7	10,2	4,3	3,1	1477	
Регион	48,1	23,0	14,5	8,1	3,8	2,5	1144	
Војводина	58,2	18,9	12,3	5,4	2,7	2,5	3489	
Београд	53,7	19,8	13,6	7,0	3,3	2,6	6110	
Централна Србија								
Укупно								

Табела 15. Употреба алкохолних пића приликом последњег дана када је конзумирано било које алкохолно пиће, Србија, ESPAD 2008

	Процент ученика који су пили пиво, вино или жестока пића приликом последњег дана када су пили било које алкохолно пиће		Процент ученика који су конзумирали одређене количине пива, вина или жестоких пића приликом последњег дана када су пили било које алкохолно пиће		Жестока пића	
	Пиво	Вино	Жестока пића	Пиво – 1 л или више	Вино – 4,1 дл или више	Жестока пића – 1,6 дл или више
Пол						
Младићи	60,1	21,5	13,2	20,8	13,9	8,3
Девојке	28,0	39,1	15,8	3,4	11,0	3,8
Тип школе						
Гимназија	35,4	31,0	17,3	8,8	11,4	5,6
Средња стручна школа	47,8	29,9	13,3	13,5	12,8	6,3
Средња занатска школа	35,9	34,9	15,1	8,1	12,1	5,1
Величина града						
Велики град	42,4	30,3	15,8	10,4	12,5	6,1
Мали град	42,6	32,2	13,3	12,6	12,4	5,6
Село	56,6	24,0	10,3	16,0	9,3	7,0
Регион						
Војводина	40,0	30,3	20,5	12,8	13,1	7,4
Београд	44,7	28,1	14,5	9,0	11,1	6,3
Централна Србија	43,5	32,1	12,1	11,8	12,4	5,1
Укупно	42,9	30,9	14,6	11,5	12,3	5,9

Табела 16. Учесталост напјања у току живота, Србија, ESPAD 2008

	Колико си се пута у свом животу (ако уопште јеси) напио/ла од алкохолних пића, тако да си рецимо посртао/ла у ходу, ниси био/ла у стању да норм										Број ученика	
	0	1-2	3-5	6-9	10-19	20-39	40 +					
Пол												
	Младићи	48,2	23,9	11,1	5,8	5,0	2,6	3,4	2821			
	Девојке	66,2	22,2	6,6	2,5	1,8	0,5	0,3	3275			
Тип школе	Гимназија	62,0	21,2	8,4	3,2	2,7	1,1	1,5	1513			
	Средња стручна школа	55,2	24,2	9,1	4,3	3,5	1,6	2,1	3643			
	Средња занатска школа	61,3	21,1	7,6	4,4	3,3	1,5	1,0	940			
Величина града	Велики град	58,6	22,9	8,6	3,8	3,2	1,4	1,4	3256			
	Мали град	57,1	23,1	8,6	4,2	3,4	1,3	2,2	2671			
	Село	54,4	23,1	10,7	5,3	2,4	2,4	1,8	169			
Регион	Војводина	51,2	25,4	11,4	4,7	3,7	1,6	2,0	1478			
	Београд	58,1	22,1	8,7	5,2	3,3	1,3	1,3	1149			
	Централна Србија	60,6	22,3	7,5	3,4	3,1	1,4	1,8	3469			
Укупно		57,8	23,0	8,7	4,0	3,3	1,4	1,8	6096			

Табела 18. Учесталост напјијања у току последњих 30 дана, Србија, ESPAD 2008

	Колико си се пута у току последњих 30 дана (ако уопште јеси) напјио/ла од алкохолних пића, тако да си рецимо посртао/ла у ходу, ниси био/ла у стању да нормално говориш, повраћао/ла си или се ниси сећао/ла шта се догодило?										Број ученика
	0	1-2	3-5	6-9	10-19	20-39	40 +				
Пол	81,7	12,6	3,0	1,4	0,7	0,4	0,3	2780			
Младићи	91,8	7,0	0,8	0,2	0,1	0,0	0,2	3249			
Девојке	89,7	8,1	1,1	0,5	0,2	0,3	0,1	1491			
Тип школе	86,0	10,0	2,1	0,9	0,5	0,2	0,3	3600			
Гимназија	87,4	9,9	1,8	0,5	0,2	0,0	0,1	938			
Средња стручна школа	88,0	9,1	1,7	0,7	0,2	0,1	0,2	3227			
Средња занатска школа	86,2	9,9	2,0	0,8	0,6	0,3	0,2	2633			
Величина града	84,0	11,8	1,2	1,8	0,0	1,2	0,0	169			
Велики град	83,7	12,1	2,3	0,8	0,7	0,1	0,2	1457			
Мали град	87,5	9,4	1,7	0,6	0,4	0,1	0,4	1133			
Село	88,4	8,5	1,6	0,8	0,3	0,2	0,2	3439			
Регион	87,1	9,5	1,8	0,7	0,4	0,2	0,2	6029			
Војводина											
Београд											
Централна Србија											
Укупно											

Табела 19. Учессталост конзумирања 5 или више пића заредом у току последњих 30 дана, Србија, ESPAD 2008

	Колико пута си пута у току последњих 30 дана (ако уопште јеси) попио/ла пет или више пића заредом?										Број ученика
	Ниједном	1	2	3-5	6-9	10+	10+				
Пол											
	59,2	13,7	8,9	10,3	3,0	4,9					2847
Младићи											
Девојке	75,5	10,7	6,2	5,7	1,0	0,8					3294
Тип школе											
Гимназија	71,2	11,4	6,0	7,8	1,7	1,8					1520
Средња стручна школа	65,8	12,7	8,0	8,1	2,1	3,1					3674
Средња занатска школа	71,0	10,8	7,6	6,9	1,5	2,3					947
Величина града											
Велики град	70,1	11,4	7,1	7,2	1,7	2,4					3279
Мали град	66,0	12,6	7,7	8,7	2,0	3,0					2689
Село	56,1	17,9	9,2	8,7	4,0	4,0					173
Регион											
Војводина	62,2	12,6	9,4	10,6	2,1	3,0					1488
Београд	70,5	11,1	7,5	8,1	1,4	1,6					1154
Централна Србија	69,6	12,2	6,6	6,6	2,0	2,9					3499
Укупно	68,0	12,1	7,5	7,9	1,9	2,7					6141

Табела 20. Процента ученика који су са 13 година или мање преи пут употребили алкохол (бар једна чаша) и процентат ученика који су имали 13 година и мање приликом првог напијања, Србија, ESPAD 2008

	Пиво		Вино		Жестока пића		Алкопопси		Прво напијање са 13 година и мање	
	Пиво	Вино	Вино	Жестока пића	Алкопопси	Алкопопси	Алкопопси	Алкопопси	Прво напијање са 13 година и мање	Прво напијање са 13 година и мање
Пол										
	Младићи	52,5	49,2	20,6	18,9	13,5				
	Девојке	35,3	34,3	8,6	10,8	4,1				
Тип школе	Гимназија	39,6	38,9	12,9	14,6	6,9				
	Средња стручна школа	45,8	42,5	15,1	14,9	9,5				
	Средња занатска школа	39,5	40,2	12,1	13,3	7,0				
Величина града	Велики град	43,0	41,8	14,5	15,0	8,0				
	Мали град	43,6	40,6	13,7	14,1	8,8				
	Село	43,9	40,0	13,2	12,8	10,1				
Регион	Војводина	38,6	35,6	14,2	15,1	8,7				
	Београд	45,7	46,5	17,4	17,5	8,7				
	Централна Србија	44,5	41,9	13,0	13,4	8,2				
Укупно		43,3	41,2	14,1	14,6	8,4				

Табела 21. Место последњег конзумирања алкохола, Србија, ESPAD 2008

		Сети се сада последње прилике када си пио/ла алкохол, где си се налазио/ла?									
Пол	Тип школе	Код куће	У нечијој кући	На улици, у парку, на плажи или неком другом отвореном простору	У кафићу или кафани	У дискотеци	У ресторану	Друго место	Никада не пијем алкохол		
										У	У
	Младићи	17,7	12,7	14,1	22,0	30,9	4,3	5,5	20,0		
	Девојке	21,6	12,1	8,2	14,8	32,5	2,5	5,0	21,3		
	Гимназија	18,1	12,7	11,3	18,1	31,1	3,6	5,3	21,2		
	Средња стручна школа	20,7	11,7	11,0	18,8	31,6	3,2	5,5	20,2		
	Средња занатска школа	19,1	14,4	9,9	15,5	33,5	3,1	4,0	21,4		
Величина града	Велики град	20,4	14,0	11,9	17,3	30,2	3,2	5,3	20,8		
	Мали град	18,8	10,6	9,9	19,4	33,5	3,3	5,1	20,4		
	Село	25,1	10,5	8,8	15,2	35,7	4,7	5,3	22,2		
Регион	Војводина	14,9	12,4	9,7	21,4	40,8	2,7	4,2	18,7		
	Београд	19,1	14,4	17,7	17,7	25,2	3,5	6,2	19,1		
Укупно	Централна Србија	22,1	11,7	9,2	16,9	30,1	3,5	5,3	22,0		
	Србија	19,8	12,4	10,9	18,1	31,8	3,3	5,2	20,7		

Табела 22. Процена вероватноће да се догоде одређене ствари ако се пије алкохол (ученици који су одговорили са велика вероватноћа или постоји вероватноћа), Србија, ESPAD 2008

	Колико је вероватно да би се теби лично могла догодити свака од следећих ствари ако пијеш алкохол?										
	„Позитивна“ очекивања					„Негативна“ очекивања					
	Да осећаш опуштеност	Да имаш осећај среће	Да забораваш проблеме	Да се осећаш отвореније и дружељубивије	Да се дивно проведеш	Да ниси у стању да се одрекнеш пића	Да осећаш мамурлук	Да угрозиш своје здравље	Да ти позли полицијом	Да имаш невоље са полицијом	
Пол	59,9	48,9	52,4	59,4	62,7	19,5	41,2	38,7	35,3	35,5	25,5
Девојке	56,8	49,9	44,8	53,5	56,4	12,5	37,4	34,0	34,3	37,1	14,8
Гимназија	62,3	51,6	48,5	57,1	58,5	12,2	38,4	37,4	32,8	38,4	17,5
Средња стручна школа	57,4	48,5	48,7	55,9	60,1	17,4	39,3	35,6	35,3	35,3	20,8
Средња занатска школа	54,5	49,8	46,4	56,2	57,6	15,0	39,7	36,2	35,6	37,3	19,1
Величина града	59,0	49,3	47,6	56,5	58,5	14,1	38,6	36,0	33,8	36,2	20,1
Мали град	57,8	49,6	49,1	56,2	60,5	17,2	40,1	36,3	35,8	36,9	19,1
Село	47,6	50,0	50,3	50,9	58,7	25,5	35,5	37,1	36,1	32,1	22,4
Војводина	62,9	52,7	51,6	59,7	63,0	16,7	40,9	36,5	33,6	36,3	18,6
Београд	61,0	50,0	47,2	56,9	58,4	12,1	37,9	36,6	31,3	38,0	22,1
Централна Србија	55,3	47,9	47,3	54,5	58,1	16,6	38,8	35,9	36,4	35,8	19,4
Укупно	58,2	49,4	48,3	56,2	59,3	15,7	39,1	36,2	34,7	36,4	19,7

Табела 23. Процент ученика који су бар једном у последњих 12 месеци доживели неку ситуацију као последицу пијења алкохола, Србија, ESPAD 2008

	Колико пута ти се у последњих 12 месеци десило нешто од следећег као последица тога што си пио/ла алкохол?											
	Туча или повреда	Незгода или повреда	Озбиљни проблеми са родитељима твојим	Озбиљни проблеми са пријатељима твојим	Озбиљни проблеми са пријатељима твојим	Имао/ла си лоше резултате у школи	Имао/ла си жртва пљачке или крађе	Имао/ла си проблеме са полицијом	Доспео/ла си у болницу или хитну помоћ	Имао/ла си сексуални однос без кондома	Имао/ла си сексуални однос због кога си се кајао/ла сутрадан	
Пол	20,7	16,2	13,7	10,9	13,4	2,5	10,0	4,2	12,4	8,4		
Девојке	3,6	8,1	8,0	8,5	8,4	1,0	1,9	1,6	2,8	1,9		
Гимназија	8,7	10,0	9,7	7,8	9,3	1,5	4,8	2,0	4,4	3,2		
Средња стручна школа	13,7	13,0	11,0	10,1	11,7	2,0	6,3	3,2	8,9	6,1		
Средња занатска школа	7,7	10,4	10,4	10,4	9,5	0,9	4,5	2,6	5,2	3,3		
Велики град	11,3	11,7	9,9	9,1	9,8	1,3	5,8	2,7	6,3	4,5		
Мали град	11,5	12,0	11,6	10,2	11,7	2,0	5,4	2,9	8,2	5,2		
Село	16,9	12,3	8,7	8,7	14,5	3,5	5,8	2,9	10,5	8,2		
Војводина	13,1	14,1	12,4	10,7	12,9	2,7	5,7	3,1	8,3	4,5		
Београд	11,6	11,7	9,1	8,9	9,4	0,9	7,1	3,0	5,8	4,6		
Централна Србија	10,9	10,9	10,4	9,3	10,3	1,5	5,2	2,6	7,3	5,2		
Укупно	11,5	11,9	10,6	9,6	10,7	1,7	5,6	2,8	7,3	4,9		

Табела 24. Употреба илегалних дрога током живота, Србија, ESPAD 2008

	Употреба било које илегалне дроге током живота	Употреба било које илегалне дроге током живота 20 или више пута
Пол		
Младићи	14,8	2,1
Девојке	15,3	1,1
Тип школе		
Гимназија	15,2	1,4
Средња стручна школа	14,8	1,6
Средња занатска школа	15,9	1,6
Величина града		
Велики град	15,9	1,9
Мали град	14,2	1,1
Село	13,3	0,6
Регион		
Војводина	15,8	1,3
Београд	17,1	2,7
Централна Србија	14,1	1,3
Укупно	15,1	1,5

Табела 25. Употреба појединих илегалних дрога током живота, Србија, ESPAD 2008

	Средства за смирење или седативе (без лекаског рецепта)		Амфетамине (спид)		ЛСД или нека друга халуциногена средства		Крек	Кокаин	Хероин	„Магичне печурке“		ГХБ	Анаболичке стероиде		Дроге које се убригавају иглом (као хероин, кокаин, амфетамини)		Алкохол заједно са таблетама (лековима) да би постао/ла еуфоричан/а		Аналгетик, нпр. Тродон
	Екстази	лекарски рецепта)	Екстази	лекарски рецепта)	Екстази	лекарски рецепта)	Екстази	лекарски рецепта)	Екстази	лекарски рецепта)	Екстази	лекарски рецепта)	Екстази	лекарски рецепта)	Екстази	лекарски рецепта)	Екстази	лекарски рецепта)	
Младићи	1,9	4,8	2,0	1,0	1,0	1,0	1,1	1,1	1,0	0,7	0,5	0,3	0,9	0,5	0,5	0,5	2,2	1,5	
Девојке	1,3	10,0	1,1	0,6	0,7	0,7	0,8	0,8	0,7	0,3	0,2	0,3	0,3	0,4	0,4	0,4	3,2	1,3	
Гимназија	1,2	7,4	1,1	0,7	0,7	0,7	0,5	0,9	0,5	0,5	0,3	0,3	0,6	0,4	0,4	0,4	2,4	1,1	
Средња стручна школа	1,5	7,3	1,7	0,7	0,7	0,7	0,8	0,9	1,0	0,5	0,4	0,4	0,7	0,5	0,5	0,5	2,8	1,5	
Средња занатска школа	2,3	9,2	1,7	1,1	1,1	1,1	0,7	1,2	0,6	0,6	0,3	0,3	0,3	0,4	0,4	0,4	3,0	1,5	
Велики град	1,4	8,0	1,6	0,9	0,9	0,9	0,7	1,0	0,9	0,5	0,4	0,4	0,7	0,5	0,5	0,5	2,5	1,2	
Мали град	1,7	7,1	1,4	0,7	0,7	0,7	0,8	0,9	0,7	0,6	0,3	0,3	0,4	0,4	0,4	0,4	3,1	1,6	
Село	2,9	8,0	1,1	0,0	0,0	0,0	0,6	1,7	1,7	0,0	0,0	0,0	0,6	1,1	1,1	1,1	1,7	1,7	
Војводина	1,9	6,2	1,5	0,7	0,7	0,7	0,8	0,9	0,7	0,7	0,3	0,3	0,5	0,3	0,3	0,3	3,9	1,2	
Београд	2,0	8,3	2,5	1,2	1,2	1,2	0,9	1,0	0,8	0,7	0,5	0,5	1,0	0,4	0,4	0,4	2,3	1,3	
Централна Србија	1,3	7,9	1,2	0,7	0,7	0,7	0,7	0,9	0,9	0,4	0,3	0,3	0,5	0,5	0,5	0,5	2,4	1,5	
Србија	1,6	7,6	1,5	0,8	0,8	0,8	0,7	0,9	0,8	0,5	0,3	0,3	0,6	0,4	0,4	0,4	2,7	1,4	

Табела 26. Употреба марихуане или хашиша током живота, Србија, ESPAD 2008

	Колико си пута (ако уопште јеси) користио/ла марихуану или хашиш (канабис) у току живота?							Употреба марихуане или хашиша током живота	Број ученика
	0	1-2	3-5	6-9	10-19	20-39	40 +		
Пол									
Младићи	91,2	3,6	2,0	0,8	1,0	0,6	0,7	8,8	2843
Девојке	95,1	2,6	0,9	0,5	0,3	0,3	0,3	4,9	3290
Тип школе									
Гимназија	93,2	3,1	1,7	0,7	0,5	0,5	0,2	6,8	1523
Средња стручна школа	93,1	3,2	1,4	0,7	0,6	0,3	0,7	6,9	3662
Средња занатска школа	94,2	2,7	0,7	0,6	0,8	0,6	0,2	5,8	948
Величина града									
Велики град	92,7	3,4	1,4	0,8	0,6	0,6	0,6	7,3	3271
Мали град	94,1	2,6	1,4	0,6	0,7	0,3	0,3	5,9	2688
Село	93,7	4,6	1,1	0,0	0,0	0,0	0,6	6,3	174
Регион									
Војводина	91,2	3,6	2,0	1,2	1,1	0,5	0,3	8,8	1484
Београд	90,9	3,8	1,6	0,9	0,7	1,0	1,1	9,1	1157
Централна Србија	95,0	2,6	1,1	0,4	0,4	0,2	0,3	5,0	3492
Укупно	93,3	3,1	1,4	0,7	0,6	0,4	0,5	6,7	6133

Табела 27. Употреба марихуане или хашиша у току последњих 12 месеци, Србија, ESPAD 2008

	Колико си пута (ако уопште јеси) користио/ла марихуану или хашиш (канабис) у току последњих 12 месеци?										Употреба марихуане или хашиша у току последњих 12 месеци	Број ученика	
	0	1-2	3-5	6-9	10-19	20-39	40 +						
Пол													
	93,2	3,4	1,5	0,7	0,6	0,4	0,2				6,8	2826	
Младићи													
	96,8	1,7	0,6	0,3	0,2	0,2	0,2				3,2	3285	
Девојке													
Тип школе													
	95,3	2,6	1,0	0,5	0,2	0,3	0,3				4,7	1516	
Гимназија													
	95,0	2,6	1,0	0,5	0,4	0,3	0,2				5,0	3650	
Средња стручна школа													
	95,7	1,9	1,0	0,6	0,4	0,4	0,0				4,3	945	
Средња занатска школа													
	94,9	2,3	1,0	0,6	0,5	0,3	0,3				5,1	3256	
Велики град													
	95,3	2,7	1,0	0,4	0,3	0,2	0,1				4,7	2682	
Мали град													
	96,0	2,3	1,2	0,0	0,0	0,6	0,0				4,0	173	
Село													
	93,4	3,5	1,5	0,9	0,3	0,2	0,2				6,6	1472	
Војводина													
	93,0	2,9	1,3	0,8	0,8	0,5	0,7				7,0	1157	
Београд													
	96,6	1,9	0,7	0,3	0,2	0,3	0,0				3,4	3482	
Централна Србија													
	95,1	2,5	1,0	0,5	0,4	0,3	0,2				4,9	6111	
Укупно													

Табела 28. Употреба марихуане или хашиша у току последњих 30 дана, Србија, ESPAD 2008

	Колико си пута (ако уопште јеси) користио/ла марихуану или хашиш (канабис) у току последњих 30 дана?										Употреба марихуане или хашиша у току последњих 30 дана	Број ученика
	0	1–2	3–5	6–9	10–19	20–39	40 +					
Пол	96,7	2,2	0,5	0,3	0,1	0,1	0,2	3,3	2826			
Тип школе	98,5	1,0	0,2	0,1	0,1	0,1	0,0	1,5	3283			
	97,9	1,5	0,3	0,1	0,1	0,1	0,2	2,1	1515			
	97,5	1,6	0,4	0,2	0,1	0,1	0,1	2,5	3649			
	98,0	1,3	0,3	0,3	0,1	0,0	0,0	2,0	945			
Величина града	97,6	1,7	0,3	0,2	0,1	0,1	0,0	2,4	3256			
	97,8	1,3	0,4	0,2	0,1	0,0	0,1	2,2	2680			
	97,1	1,7	0,0	0,0	0,0	0,6	0,6	2,9	173			
Регион	96,4	2,4	0,7	0,2	0,1	0,1	0,1	3,6	1471			
	97,0	1,9	0,5	0,3	0,1	0,1	0,1	3,0	1157			
	98,4	1,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	1,6	3481			
Укупно	97,7	1,5	0,3	0,2	0,1	0,1	0,1	2,3	6109			

**Табела 29. Употреба било које илегалне дроге током живота (осим марихуане или хашиша)
Србија, ESPAD 2008**

	Употреба било које дроге током живота (осим марихуане или хашиша)	Број ученика
Пол		
Младићи	10,0	2826
Девојке	13,5	3271
Тип школе		
Гимназија	11,4	1519
Средња стручна школа	11,6	3641
Средња занатска школа	13,7	937
Величина града		
Велики град	12,2	3258
Мали град	11,6	2666
Село	10,4	173
Регион		
Војводина	11,0	1477
Београд	12,4	1151
Централна Србија	12,1	3469
Укупно	11,9	6097

Табела 30. Употреба инхаланаса током живота, Србија, ESPAD 2008

	Колико пута (ако их је уопште било) си користио/ла инхалансе (лепак, и сл.) у току живота да би био/ла еуфоричан, да би се осећао/ла „хај“?	Употреба инхаланаса током живота	Број ученика	
	0	1-2	3 +	
Пол				
	96,7	2,3	1,0	2853
Младићи				
	97,4	1,9	0,7	3298
Девојке				
Тип школе				
	96,9	2,2	1,0	1524
Гимназија				
	97,2	2,0	0,8	3678
Средња стручна школа				
	96,7	2,3	0,9	949
Средња занатска школа				
Велики град				
	97,2	2,2	0,7	3283
Мали град				
	96,9	2,1	1,0	2693
Село				
	97,7	0,6	1,7	175
Војводина				
	97,2	1,9	0,9	1489
Београд				
	97,8	1,9	0,3	1160
Централна Србија				
	96,8	2,2	1,0	3502
Укупно	97,1	2,1	0,8	6151

Табела 31. Употреба инхаланаса у току последњих 12 месеци, Србија, ESPAD 2008

Пол	Тип школе	Величина града	Регион	Укупно	Колико пута (ако их је уопште било) си користио/ла инхалансе (лепак, и сл.) у току последњих 12 месеци да би био/ла еуфоричан, да би се осећао/ла „хај“?		Број ученика
					Употреба инхаланаса у току последњих 12 месеци један и више пута	Број ученика	
				0			
				98,4	1,6	2853	
				98,8	1,2	3294	
				98,8	1,2	1523	
				98,6	1,4	3676	
				98,2	1,8	948	
				98,8	1,2	3279	
				98,4	1,6	2693	
				98,3	1,7	175	
				98,3	1,7	1489	
				99,2	0,8	1159	
				98,4	1,6	3499	
				98,6	1,4	6147	

Табела 32. Употреба инхаланаса у току последњих 30 дана, Србија, ESPAD 2008

	Колико пута (ако их је уопште било) си користио/ла инхалансе (лепак, и сл.) у току последњих 30 дана да би био/ла еуфоричан, да би се осећао/ла „хај“?		Употреба инхаланаса један и више пута у току последњих 30 дана	Број ученика
Пол	0	98,4	1,6	2853
		98,8	1,2	3294
Тип школе		98,8	1,2	1523
		98,6	1,4	3676
Величина града		98,2	1,8	948
		98,8	1,2	3279
		98,4	1,6	2693
		98,3	1,7	175
Регион		98,3	1,7	1489
		99,2	0,8	1159
		98,5	1,5	3499
Укупно		98,6	1,4	6147

Табела 33. Начин набављања марихуана или хашиша, екстазија или амфетамина, Србија, ESPAD 2008

Уколико си икада користио/ла неку дрогу као што је марихуана или хашиш (канабис), екстази или амфетамини, како си их набавио/ла?

	Никада нисам користио/ла дрогу као што је марихуана или хашиш (канабис), екстази или амфетамини	Дао ми је старији брат или сестра		Дао ми је пријатељ, младић или девојка, старији од мене		Дао ми је пријатељ или могао годишта или млађи		Дао ми је неко о ком сам чуо, али нисам познавао/ла лично		Дала ми је особа коју не познајем		Подељена је у групи пријатеља		Купио/ла сам од пријатеља		Купио/ла сам од некога о ком сам чуо, али кога нисам познавао/ла лично		Купио/ла сам од непознате особе		Дао ми је један од мојих родитеља		Узео сам код куће без дозволе родитеља	
		1,7	1,4	4,3	3,8	2,5	3,4	1,9	1,2	1,6	3,0	2,5	1,7	2,3	1,0	1,2	0,9	0,9	1,2	0,8	0,8	0,9	0,9
Младићи	91,9	1,7	1,4	4,3	3,8	2,5	3,4	1,9	1,2	1,6	3,0	2,5	1,7	2,3	1,0	1,2	0,9	0,9	1,2	0,8	0,8	0,9	0,9
Девојке	95,4	0,7	0,7	2,9	2,9	2,6	1,6	0,5	0,5	0,5	1,9	2,0	1,8	1,0	0,4	0,3	0,4	0,4	0,3	1,1	0,5	0,2	0,2
Гимназија	93,5	0,7	0,7	3,6	3,6	2,2	2,2	1,0	1,0	0,7	2,5	2,6	1,6	1,4	0,5	0,4	0,4	0,4	0,6	0,7	0,5	0,4	0,4
Средња стручна школа	93,7	1,4	1,4	3,8	3,8	2,5	2,5	1,2	1,2	1,2	2,5	2,5	1,7	1,4	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8	0,6
Средња занатска школа	94,7	1,0	1,0	2,9	2,9	2,6	2,6	1,1	1,1	0,9	2,0	2,0	1,8	1,8	0,7	1,1	0,5	0,5	1,1	0,5	0,5	0,7	0,7
Велики град	93,3	1,1	1,1	3,6	3,6	2,6	2,6	1,0	1,0	0,9	2,6	2,6	1,6	1,6	0,7	0,6	0,5	0,5	0,6	0,6	0,5	0,4	0,4
Мали град	94,2	1,2	1,2	3,6	3,6	2,2	2,2	1,3	1,2	1,2	2,3	2,3	1,5	1,5	0,7	0,9	0,8	0,8	0,9	0,9	0,8	0,7	0,7
Село	96,9	2,5	2,5	2,5	2,5	1,9	1,9	1,2	1,2	1,2	1,2	1,2	2,5	2,5	1,2	1,9	0,6	0,6	1,9	0,6	0,6	0,6	0,6
Војводина	91,8	1,5	1,5	3,8	3,8	2,8	2,8	1,5	1,5	1,2	3,3	3,3	1,7	1,7	0,8	0,5	0,7	0,7	0,5	0,7	0,7	0,3	0,3
Београд	91,4	0,6	0,6	4,7	4,7	3,6	3,6	1,1	1,1	1,0	2,9	2,9	2,7	2,7	0,6	0,7	0,4	0,4	0,7	0,6	0,4	0,4	0,4
Централна Србија	95,4	1,2	1,2	3,1	3,1	1,9	1,9	1,1	1,1	1,0	1,9	1,9	1,2	1,2	0,7	0,9	0,7	0,7	0,9	0,7	0,7	0,7	0,7
	93,8	1,2	1,2	3,6	3,6	2,4	2,4	1,2	1,2	1,0	2,4	2,4	1,6	1,6	0,7	0,7	0,6	0,6	0,7	0,7	0,6	0,6	0,5

Табела 34. Процент ученика који су са 13 година и мање преи пут пробали различите супстанци (марихуана, екстази, амфетамини, средства за смирење, инхаланти, алкохол у комбинацији са пилулама) Србија, ESPAD 2008

	Марихуана	Екстази	Средства за смирење		Инхаланти	Алкохол у комбинацији са пилулама	
			Амфетамини	смирење			
Пол							
	Младићи	1,1	0,5	0,4	1,6	1,4	0,7
	Девојке	0,7	0,2	0,1	1,9	0,6	0,5
Тип школе	Гимназија	0,9	0,3	0,3	2,0	1,1	0,5
	Средња стручна школа	0,9	0,4	0,3	1,7	1,0	0,7
	Средња занатска школа	1,0	0,2	0,2	2,0	0,6	0,3
Величина града	Велики град	0,9	0,3	0,2	1,6	0,8	0,4
	Мали град	0,9	0,4	0,3	1,9	1,2	0,8
	Село	0,6	0,6	0,0	2,3	0,6	1,1
Регион	Војводина	0,7	0,2	0,3	1,5	0,7	0,6
	Београд	1,1	0,2	0,3	1,6	0,8	0,4
	Централна Србија	0,9	0,5	0,2	2,0	1,2	0,6
Укупно		0,9	0,3	0,3	1,8	1,0	0,6

Табела 35. Места на којима би лако могли да купе марихуану или хашиш према мишљењу ученика, Србија, ESPAD 2008

	На којима од наведених места сматраш да би лако могао/ла да купиш марихуану или хашиш (канабис) уколико би желео/ла?									
	Не знам ниједно такво место	Улица, парк итд.	Школа	Дискотека, бар итд.	Кућа дилера	Преко интернета	Кафић	Друго		
Пол	60,0	24,3	10,7	17,5	13,4	4,8	10,9	4,4		
Тип школе	66,1	18,3	8,4	19,4	10,9	4,1	10,5	4,1		
	57,0	24,7	8,3	21,5	13,5	5,2	11,7	5,7		
	64,8	20,4	9,9	17,3	11,7	4,4	10,2	3,9		
	67,6	17,9	9,6	18,5	11,1	3,3	11,2	3,1		
Величина града	60,9	23,1	10,6	19,6	13,2	4,7	10,5	4,9		
	65,6	18,9	8,0	17,6	10,8	4,1	11,1	3,5		
	72,6	16,7	10,7	13,7	9,5	4,2	8,8	3,6		
Регион	59,3	23,2	9,5	20,0	12,9	4,6	10,7	4,5		
	53,5	29,9	13,4	20,4	15,5	5,5	10,0	5,9		
	68,3	17,2	8,2	17,3	10,6	4,0	10,9	3,5		
Укупно	63,3	21,1	9,5	18,5	12,1	4,4	10,7	4,2		